

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Globální migrační a rozvojová studia

Bc. Josef Rybář

Integrace a motivy návratové migrace českých Romů – případová studie
Velké Británie

Integration and motives of the return migration of Czech Roma – a case study
of Great Britain

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. RNDr. Dušan Drbohlav, CSc.

Praha, 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 24. 6. 2019

Bc. Josef Rybář

Poděkování:

Předně bych rád poděkoval prof. RNDr. Dušanu Drbohlavovi, CSc. za vedení této diplomové práce, za cenné připomínky, čas a také rady, které mi věnoval. Dále bych také rád poděkoval Ivetě Kokyové za pomoc při realizaci výzkumu pro tuto diplomovou práci. Chtěl bych poděkovat všem informantům za sdílení jejich migračních zkušeností a ochotu účastnit se rozhovorů. V neposlední řadě chci poděkovat své rodině a blízkým za morální a finanční podporu během realizace výzkumu v této práci a také po celou dobu mého studia.

Abstrakt

Demokratická transformace na počátku 90. let přinesla Evropě otevření státních hranic a stala se tak impulsem k uskutečňování mnoha mezinárodních migrací. Od této doby se také Česko stává součástí velmi specifických migračních proudů romského etnika. Od 90. let emigrovalo z Česka přes 75 tisíc Romů, představující jednu z nejvíce zranitelných, sociálně znevýhodněných a diskriminovaných etnických menšin a právě Velká Británie je jednou z jejich nejvyhledávanějších cílových zemí. Motivy vedoucí k emigraci českých Romů z České republiky do Velké Británie balancují mezi „push“ motivy deprivace a diskriminace a „pull“ motivy představujícími zlepšení jejich životní úrovně. Z akademického hlediska převládá absence informací o životních podmínkách českých Romů ve Velké Británii, především zda dochází k jejich integraci v britské společnosti a jaké jsou hlavní motivy jejich návratové migrace do České republiky. Cílem práce je tedy prohloubení dosavadních poznatků o integraci českých Romů, kteří žijí ve Velké Británii v kontextu jejich migrací a identifikování hlavních motivů, vedoucích k jejich návratu z Velké Británie zpět do České republiky. Tento výzkum se také snaží zhodnotit, jaký vliv měla integrace českých Romů v britské společnosti na jejich návratovou migraci do České republiky. Vzhledem k cílům této práce je výzkum postaven na kvalitativním přístupu a metodě případové studie. Primárním důvodem využití kvalitativního přístupu v této práci je jeho opření se o empirii na základě porozumění několika málo případům. Sběr dat byl zvolen aplikací metody polostrukturovaných hloubkových rozhovorů. K měření integrace českých Romů v britské společnosti je využit koncept Entzingera a Biezevelde (2003). Teoretickými východisky pro identifikování hlavních motivů návratové migrace z Velké Británie do České republiky jsou především neoklasická ekonomická migrační teorie, teorie nové ekonomie pracovní migrace, teorie migračních sítí a koncept transnacionalismu. Tyto teorie poskytují vysvětlení návratových migrací českých Romů jako výsledek úspěchu či selhání v britské společnosti.

Klíčová slova: mezinárodní migrace, čeští Romové, Velká Británie, integrace, návratová migrace, kvalitativní výzkum

Abstract

The democratic transformation in the early 1990s has brought Europe to the opening of national borders and has become an impetus for many international migrations. Since then, the Czech Republic has also become part of the very specific migratory flows of the Roma ethnic group. More than 75,000 Roma have already emigrated from the Czech Republic, representing one of the most vulnerable, socially disadvantaged and discriminated ethnic minorities. It is precisely Great Britain that is one of their most sought-after destination countries. The motives leading to the emigration of Czech Roma from the Czech Republic to Great Britain are balancing between "push" motives of deprivation and discrimination and "pull" motives representing an improvement in their standard of living. From an academic point of view, the absence of information on the living conditions of Czech Roma in the UK prevails, especially whether they are integrated in British society and what are the main motives for their return migration to the Czech Republic. The aim of this work is to deepen the existing knowledge about the integration of Czech Roma living in the UK in the context of their migration and to identify the main motives leading to their emigration from Great Britain back to the Czech Republic. This research also seeks to evaluate the impact of the integration of Czech Roma in British society on their return migration to the Czech Republic. Given the objectives of this work, the research is based on a qualitative approach and a case study method. The primary reason for using the qualitative approach in this work is to rely on empiricism by understanding a few cases. Data collection was chosen by the method of semi-structured in-depth interviews. The concept of Entzinger and Biezeveld (2003) is used to measure the integration of Czech Roma in British society. The theoretical basis for the identification of the main motives of the return migration from Great Britain to the Czech Republic are mainly neoclassical economic migration theory, NELM theory, the theory of migration networks and the concept of transnationalism. These theories give us an explanation of the return migration of Czech Roma as a result of success or failure in British society.

Keywords: international migration, Czech Roma, Great Britain, integration, return migration, qualitative research

Obsah

1.	Úvod	9
1.1	Cíle a východiska práce.....	10
1.2	Hlavní výzkumné otázky	12
2.	Romové v Česku – představení zájmové skupiny.....	13
2.1	Identifikace Romů.....	13
2.1.1	Subetnické členění a početnost Romů v České republice	14
2.1.2	Romipen	15
2.1.3	Původ Romů	16
2.2	Migrace Romů	17
2.2.1	Problematika statistických dat	17
2.2.2	Migrace Romů do Velké Británie.....	18
2.2.3	Migrace Romů mezi Českou republikou a Slovenskem.....	20
2.2.4	Azylová migrace.....	22
2.2.5	Pracovní migrace	23
2.2.6	Difúze migrace	23
2.3	Motivy emigrace českých Romů.....	24
2.3.1	Socio-ekonomické motivy	24
2.3.2	Kulturní motivy	26
3.	Teoretická východiska práce	28
3.1	Integrace.....	28
3.1.1	Přístupy v definování integrace	28
3.1.2	Integrace jako proces a výsledný stupeň propojenosti.....	28
3.1.3	Integrace jako oboustranný proces.....	29
3.1.4	Komplexní přístup k integraci.....	30
3.1.5	Kategorie a dimenze integrace.....	31
3.1.6	Vztah integrace s dalšími přístupy.....	33
3.2	Měření integrace	36
3.2.1	Socio-ekonomická dimenze integrace.....	36
3.2.2	Kulturní dimenze integrace	37
3.2.3	Právní a politická dimenze integrace.....	38

3.2.4	Postoj prijímající země	38
3.3	Návratová migrace	39
3.3.1	Specifikace návratové migrace	39
3.3.2	Přístupy v definování návratové migrace	39
3.3.3	Kategorizace návratové migrace	41
3.3.4	Teorie vztahující se k návratové migraci	42
3.3.5	Návratová migrace českých Romů z Velké Británie	45
4.	Vlastní empirické zjištění	52
4.1	Metodologie a metodika	52
4.1.1	Metody sběru dat a kritéria pro výběr informantů	52
4.1.2	Sběr dat a vzorek výzkumu	53
4.1.3	Rozhovor	57
4.2	Vlastní analýza dat a hlavní zjištěné poznatky	59
4.2.1	Motivy emigrace z České republiky do Velké Británie	59
4.2.2	Integrace českých Romů ve Velké Británii	63
4.2.3	Motivy návratové migrace z Velké Británie	85
4.2.4	Vliv integrace na návratovou migraci	98
5.	Diskuze, limity a potenciální nové směry výzkumu	101
6.	Závěr	104
7.	Seznam použité literatury a zdroje	110

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Základní charakteristiky informantů (A).....	55
Tabulka č. 2: Základní charakteristiky informantů (B).....	56

Seznam zkratk

A2	Země A2 připojené k EU v roce 2007 (Accession 2)
A8	Země A8 připojené k EU v roce 2004 (Accession 8)
ECRE	Evropská rada pro uprchlíky a exil (European Council on Refugees and Exiles)
EU	Evropská unie (European Nations)
FRA	Agentura Evropské unie pro základní práva (European Union Agency for Fundamental Rights)
IOM	Mezinárodní organizace pro migraci (International Organization for Migration)
NELM	Nová ekonomie pracovní migrace (New Economics of Labour Migration)
UN	Organizace spojených národů (United Nations)
UNSD	Statistické oddělení Organizace spojených národů (United Nations Statistics Division)

1. Úvod

Mezinárodní migrace představuje v současné době jeden z nejvýraznějších prvků soudobé globalizované civilizace a stává se tak středem pozornosti z hlediska národních politik a také především z hlediska vědeckého výzkumu. Zároveň jako složitý fenomén ovlivňuje každodenní život lidí jak z hlediska ekonomického, tak bezpečnostního a společenského. Zájem o problematiku mezinárodních migrací souvisí s výrazným nárůstem celkového počtu mezinárodních migrantů (lidí žijících mimo zemi svého původu) během několika posledních desetiletí. V roce 2017 dosáhl dle UN (2017) tento počet 258 milionů lidí žijících déle než jeden rok mimo zemi svého původu, což je o 100 milionů více, než v roce 1990, kdy byl počet mezinárodních migrantů odhadován na necelých 153 milionů. V porovnání současného celkového počtu mezinárodních migrantů s rokem 1970, kdy byl celosvětově tento počet necelých 85 milionů mezinárodních migrantů, došlo až k ztrojnásobení celkového počtu (IOM 2017). K nárůstu došlo také z hlediska relativního ve vztahu ke světové populaci z 2,3 % v roce 1970 na 3,3 % v roce 2017. Nejvýrazněji dochází k nárůstu mezinárodních migrantů v Evropě, a to z 56 milionů v roce 2000 na 78 milionů v roce 2017 (UN 2017). U všech mezinárodních migrací nelze předpokládat, že by se jednalo pouze o jednosměrný pohyb. Wahba (2015) upozorňuje na výrazný nárůst počtu migrantů, kteří mezinárodně migrují pouze dočasně a u kterých se předpokládá brzký návrat. Odhaduje se, že v průměru dva z pěti migrantů opustí hostitelskou zemi do pěti let po svém příjezdu. Mezinárodní migrace je velmi dynamický proces a její tendence stálého růstu velmi úzce souvisí s potenciálními návraty mezinárodních migrantů. Na samotný proces mezinárodní migrace logicky navazuje proces začleňování imigrantů, tedy jejich integrace v nové společnosti. Zároveň však také s procesem začleňování nově příchozích imigrantů souvisí i předpokládaná návratová migrace do zdrojových zemí. Vlivem této vzájemné a úzké propojenosti se integrace imigrantů a zároveň také návratová migrace dostávají do popředí především politického, ale také akademického zájmu.

Demokratická transformace na počátku 90. let přinesla Evropě otevření státních hranic a stala se tak impulsem k uskutečňování mnoha mezinárodních migrací. Od této doby se Česko stává součástí velmi specifických migračních proudů romského etnika, během kterých dochází v celé Evropě k mezinárodním migracím středoevropských a východoevropských Romů převážně do Kanady, Velké Británie a dalších západoevropských zemí. Tyto mezinárodní migrace probíhající napříč Evropou mohou být právě v České republice značně výrazné a to z důvodu kontinuálně vysokého počtu Romů, kteří žijí v České republice. Zároveň představují dle Fremlové et al. (2009) jednu z nejvíce zranitelných, sociálně znevýhodněných a diskriminovaných etnických menšin nejen u nás v České republice, ale také v celé Evropské unii. Na základě těchto důvodů je nutností

lokálních, ale i nadnárodních politik a akademické sféry soustředit více pozornosti k této etnické menšině.

V posledním sčítání lidí v roce 2011 se k romské národnosti přihlásilo pouze 12 852 lidí. Odhady odborníků však poukazují na jejich mnohem vyšší početnost a tento rozkol odůvodňují růstem protiromských nálad ve společnosti. I přes problematičnost zachycování jejich početnosti, je celkový počet Romů v České republice odhadován na 250 tisíc a Romové se tak stávají naší nejpočetnější národnostní menšinou (Úřad vlády ČR 2017). Většina z nich přišla během posledních několika desetiletí ze Slovenska v rámci tehdejší politiky řízeného rozptylu. Od 90. let 20. století již z České republiky emigrovalo až 75 tisíc Romů (Úřad vlády ČR 2009), nejdříve jako žadatelé o azyl a následně po vstupu České republiky do Evropské unie v roce 2004 jako pracovní migranti. A právě Velká Británie představuje jednu z jejich nejvyhledávanějších cílových zemí. Stovky romských rodin, které emigrovaly z České republiky do Velké Británie, byly vedeny řadou motivů. Jak zmiňuje Grill (2013) jedná se především o motivy balancujícími mezi „push“ motivy deprivace a diskriminace v České republice a „pull“ motivy představující zlepšení jejich životní úrovně a zároveň vnímání Velké Británie jako méně rasistické země. Silné emoce a mediální obraz, které doprovázejí emigrace romských rodin v České republice, výrazně kontrastují s absencí informací o životních podmínkách českých Romů ve Velké Británii, především zda dochází k jejich integraci do britské společnosti a jaké jsou hlavní motivy jejich návratů zpět do České republiky.

1.1 Cíle a východiska práce

Cílem této diplomové práce je prohloubení dosavadních poznatků o integraci českých Romů, žijících ve Velké Británii v kontextu jejich migrací a identifikování hlavních motivů, vedoucích k jejich emigraci z Velké Británie zpět do České republiky. Dále se také tato práce snaží zhodnotit, jaký vliv měla integrace českých Romů v britské společnosti na jejich návratovou migraci do České republiky. Primárně se tedy tato diplomová práce snaží zjistit, jakým způsobem a v jakých dimenzích dochází k integraci u českých Romů v britské společnosti, respektive rodin českých Romů, které v minulosti emigrovaly z České republiky do Velké Británie. Výběr rodin Romů jako cílové skupiny v tomto výzkumu je opodstatněn tím, že právě rodiny představují faktor, který nejvýrazněji ovlivňuje jejich migrace do západoevropských zemí. Jak poukazuje Vidra (2013) nebo také Drbohlav a Rákoczyová (2012), většina migračních proudů Romů směřujících z České republiky do západoevropských zemí byla hlavně rodinného charakteru. S migracemi Romů jednotlivců je možné se setkat podle Dobruské (2018) především u pracovních migrací mužů do Velké Británie. Prostřednictvím rozšířených rodin Romů (anglicky extended family) dochází k vytváření migračních sítí působících jak v České republice, tak ve Velké Británii a v dalších

zemích. Ort a Dobruská (2018) výrazně přisuzují úspěšnost migrací Romů právě těmto sítím. Nejen že lze tedy předpokládat úspěšnou integraci u migrujících rodin Romů, spíše než u migrujících jednotlivců, ale lze také předpokládat vztah mezi integrací rodin Romů a jejich migračními sítěmi. Pokud však k jejich integraci v britské společnosti nedochází, snaží se tato diplomová práce identifikovat to, jaký adaptační proces českých rodin Romů je využíván v tomto prostředí.

Druhým cílem této diplomové práce je identifikování hlavních motivů, které vedou rodiny českých Romů k uskutečnění návratové migrace z Velké Británie zpět do České republiky. Z akademického hlediska je návratová migrace českých Romů z Velké Británie - jako součást obecně širších migračních proudů - jednou z nejméně prozkoumaných. Motivy návratové migrace této velmi specifické části české populace úzce souvisí s jejich prvotními motivy emigrace z České republiky do Velké Británie a také s jejich procesem integrace v britské společnosti. Předpokládat lze souvislost mezi motivy jejich návratové migrace a celkovou migrační zkušeností ve Velké Británii, která může být buď úspěšná, nebo naopak neúspěšná. U českých Romů mohou být také předpokládány motivy spojené s udržováním transnacionálních vazeb. Za udržování transnacionálních vazeb lze považovat například návštěvy rodinných příslušníků, kteří žijí v původní zemi, tedy v České republice.

Třetím cílem je hodnocení vlivu integrace českých Romů v britské společnosti na jejich návratovou migraci do České republiky. Některé rodiny českých Romů mohou být motivovány k emigraci z České republiky vlivem prožívání relativní deprivace. V případě jejich úspěšné ekonomické integrace v britské společnosti mohou být jejich návratové migrace do České republiky motivované dostatečným zvýšením finančních prostředků nebo celkové životní úrovně. Naopak v případě jejich neúspěšné ekonomické integrace nebo nesprávného vyhodnocení nákladů spojených s migrací nebo také v souvislosti s neúspěšnou integrací v kulturní dimenzi, v rámci které může pro české Romy představovat neschopnost komunikace v anglickém jazyce výrazný motiv návratové migrace z Velké Británie do České republiky.

Jedná se o případovou studii s konkrétním zaměřením na Velkou Británii. Výběr Velké Británie je opodstatněn tím, že je romskými migranty tato země již od 90. let 20. století jednou z nejvyhledávanějších. Dle odhadů žije v současnosti ve Velké Británii až 300 tisíc imigrantů romského původu z celé Evropy (IPPR 2016). Fremlová (2011) tvrdí, že jejich počet může být ve Velké Británii i mnohem vyšší a jejich počet odhaduje až na 500 tisíc. Grill (2013) dodává, že výběr Velké Británie jako cílové země současných migrací Romů je silně ovlivněn jejich předchozími zkušenostmi s migrací v minulosti, především v rámci jejich azylových migrací.

Mezi Romy jako etnickou skupinou v České republice neexistují ostré interní hranice, přesto je však nelze brát jako homogenní skupinu. Cílovou subetnickou skupinou v této diplomové práci jsou rodiny slovenských Romů, kteří se také jinak nazývají *servike Roma*, kteří dlouhodobě žijí v České republice. Důvodem výběru této subetnické skupiny je jednak vysoká početnost (až 70 % z celkové populace Romů) a vyšší relativní otevřenost oproti například olašským Romům, kteří jsou specifičtí právě uzavřeností vůči svému okolí.

1.2 Hlavní výzkumné otázky

- Jaké jsou hlavní motivy emigrace českých Romů z České republiky do Velké Británie?
- Jakým způsobem a v jakých dimenzích dochází k integraci českých Romů ve Velké Británii?
- Jaké jsou hlavní motivy vedoucí k návratové migraci českých Romů z Velké Británie do České republiky?
- Jaký vliv má integrace v britské společnosti na jejich návratovou migraci z Velké Británie do České republiky?

2. Romové v Česku – představení zájmové skupiny

2.1 Identifikace Romů

V současné době se většinová část odborníků neshoduje v přesném definování výrazů *Rom*, *Romové*, *romská společnost* a v důsledku toho může někdy docházet k nejasnostem.

Většinová společnost v Evropě, která byla do romštiny nezasvěcená, se s výrazem *rom* setkala až v průběhu 20. století a to proto, že se do té doby Romové prezentovali pouze termíny běžnými v místních jazycích, jako např. české *cikán*, či anglické *gypsy*. Užívání výrazu *rom* tedy probíhalo ve vnitřní komunikaci v romštině pouze mezi Romy (Beníšek 2006). Většina *neromů* v Evropě nevěděla, kdo Romové vlastně jsou a odkud pocházejí. Důkazem jsou různá exonyma, jimiž Romové byli také označováni např.: *Tattare* (švédsky), *Bohemiens* (francouzsky), *Cyganě* (rusky) atd. (Buryánek 2002). Za velmi významný je považován první mezinárodní kongres Romů, který se konal v roce 1971 a jehož největším smyslem bylo deklarování zájmu označovat Romy etnonymem jejich vlastního jazyka. Následně bylo na mezinárodní úrovni romské slovo *rom* přejato do jiných jazyků a stalo se tak přesným a jednotným označením Romů na světě ve všech jazycích (Beníšek 2006).

Dle Beníška (2006) docházelo k sociálnímu označování slovy *cikán* či *cikánský* (nebo také v angl. *gypsy*) na základě vnějších znaků určitých populací Afriky, Asie a Evropy, které mohli být částečně s Romy sdíleny, avšak z hlediska původu, jazyka či etnicity tyto populace spolu nesouvisely. Je velmi důležité zdůraznit, že význam slova *Rom* je velmi úzce spojen s konkrétním historicky vzniklým společenstvím lidí a jejich primárně jednotným jazykem, tedy romštinou. Nejen již zmiňované důvody vedly ke sjednocení společného etnického názvu. V Evropě různá exonyma, která byla Romům přiřazována, byla velmi často pejorativního charakteru (Buryánek 2002). Podle Marushiakové a Popova (2017) je v současnosti termín *Rom* jediným politicky korektním a bude proto v této celé diplomové práci využíván.

Moravec (2006) ve své publikaci uvádí tři typy definování a specifikace pojmu *Rom*, a to:

- Rom je nositelem specifického souboru zvyků, norem, vzorců chování a vazeb, jež označujeme jako romskou kulturu.
- Za Roma je považován ten, kdo se cítí být Romem, a identifikuje se jako Rom.
- Romem je ten, kdo je za Roma považován významnou částí svého nejbližšího okolí. Toto identifikování okolím je činěno na základě typického vzhledu, projevu a chování.

Jakoubek (2004) ve svém díle upozorňuje na velmi časté chyby ve výzkumu současných odborníků. Pojem Rom je v jejich pracích často definován na základě určitého romského antropologického typu, který je spojen s romskou kulturou. Jakoubek popírá jakoukoliv souvislost romského antropologického typu s romskou kulturou, neboť jednoduše žádný takový typ neexistuje. Ve výzkumné části v této diplomové práci bude v rámci identifikace Romů využit přístup Moravce (2006), dle kterého je za Roma považován ten, kdo se cítí být Romem a identifikuje se jako Rom. Přístup identifikace Romů na základě jejich vzhledu, projevu, chování či jak uvádí Jakoubek (2004) na základě určitého romského antropologického typu považují z etického hlediska za velmi nevhodné.

2.1.1 Subetnické členění a početnost Romů v České republice

Přestože dle Kašpárkové (2014) neexistují mezi všemi Romy ostré interní hranice, nelze je považovat za homogenní skupinu, a proto také není možné naprosto přesně definovat skupiny Romů. Na území Českých zemí se Romové pohybují již více než pět století a skupina, která na našem území žije nejdéle usedlým způsobem, se nazývají *moravští Romové*. Jejich název plyne z prvních osad, které byly zakládány právě na Moravě (Kašpárková 2014).

Druhou, již však méně početnou skupinou Romů, jsou *Sinti*, kteří se také spolu s moravskými Romy stali oběťmi holocaustu a z velké části zemřeli v koncentračních táborech během druhé světové války. Sinti jsou jako romská skupina označováni zvlášť, neboť se od ostatních Romů značně odlišují (Kašpárková 2014). Jako další skupinu Romů zmiňuje Kašpárková (2014) *olašské Romy*, kteří jsou specifičtí svojí vysokou mírou uzavřenosti vůči svému okolí. Jejich původní domovinou je stejně jako u všech Romů rovněž Indie, avšak značnou část své historie prožili ve Valašském a Moldavském knížectví, což je v současné době území Rumunska. Olaši se od ostatních Romů liší tradicemi, zvyky, jazykem, systémem hodnot, ale především kočovným způsobem života (Kašpárková 2014).

V současné době jsou nejpočetnější skupinou Romů žijící na našem území *slovenští Romové*, kteří se také jinak nazývají *servike Roma* a tvoří zde přibližně 70 % celkové romské populace (Buryánek 2002). Přívlastek slovenský vzbuzuje dojem, že jde o občany Slovenské republiky, tak tomu však samozřejmě není. Tito Romové jsou původem ze Slovenska, kde žili několik století usedlým způsobem života a na naše území přišli až po druhé světové válce (Hübschmannová 1998). Vysoká početnost slovenských Romů v Česku a především jejich relativní otevřenost oproti ostatním skupinám Romů jsou předpokladem k výběru slovenských Romů jako cílové skupiny v rámci výzkumu v této diplomové práci.

Odborníci se shodují, že zjišťování početního stavu Romů v Česku je značně problematické a možná i téměř nemožné. Dle oficiálních údajů posledního sčítání lidu v roce 2011 se k romské národnosti přihlásilo pouze 5 135 lidí a dalších 7 717 uvedlo dvě národnosti, z nichž jedna byla romská (ČSÚ 2011). Tyto údaje však není možné prezentovat jako skutečný počet Romů žijících v ČR a nelze se na ně v žádném případě spolehnout. Dle Kalibové (2008) se odhaduje, že na základě evidence národních výborů žilo na území Česka v roce 1989 téměř 150 tisíc Romů. Absence věrohodných statistických dat je v současné době nahrazována nepřímými odhady a spekulacemi, které jsou často vytvářeny účelově a spíše než o skutečném počtu Romů vypovídají o měnícím se postavení romské populace ve vztahu k majoritě. Kalibová (2008) se přiklání k všeobecně uznávanému počtu Romů, který se pohybuje mezi 200-250 tisíc.

Oficiální údaje Úřadu Vlády České republiky (2017), založené na kvalifikovaných odhadech koordinátorů pro záležitosti romské menšiny ukazují, že v roce 2016 žilo na našem území 245 800 Romů. Celkově tedy představují 2,3 % z celkové populace České republiky a Romové se tak řadí mezi nejpočetnější národnostní menšiny žijící v ČR. Je důležité zmínit, že toto sčítání, založené na kvalifikovaných odhadech, vycházelo z definice, kdy za Roma je považován takový jedinec, který se za Roma sám považuje, aniž by se k této příslušnosti za všech okolností hlásil. Nebo také ten, kdo je za Roma označen významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých (antropologických, kulturních nebo sociálních) indikátorů, což považují za neetické a při užití metody sběru dat, jistě docházelo k chybám, protože neexistuje žádný ideální typ Roma, se kterým se sčítaný vzorek lidí poměřoval.

2.1.2 Romipen

Dle Horváthové (2002) je slovo romipen zkráceně překládáno jako romství, nebo také jako romská kultura a tradice. Toto slovo dodnes představuje významný identifikační faktor Romů po celém světě, a to i přesto, že se jeho význam a obsah postupně mění. V minulosti byl součástí romipen jazyk a zvyky tradované po předcích, avšak v současné době, kdy některé zvyky a tradice zanikají a řada Romů romsky neumí, se jeví jako identifikační faktor např. pocit romské sounáležitosti, vědomí příslušnosti k romskému etniku.

Romipen určuje nejen způsob chování každého jednotlivce k příslušníkům vlastní skupiny, ale také i k příslušníkům jiných příbuzných skupin, tedy k romskému etniku obecně (Horváthová 2002). Ševčíková (2013) definuje pojem romipen přímo jako nepsaný romský zákon, který komplexně zahrnuje všechny univerzální i lokální romské morální zákony, které jsou komunitou dodržovány a rozvíjeny prostřednictvím sociální kontroly. Jedinec získává své romství primárně narozením a následně vyrůstáním v romské rodině a ztotožněním se s její hodnotovou orientací.

Je však také možné romství ztratit několika způsoby. Jedním z nich je, pokud jedinec v raném věku dlouhodobě setrvává mimo romskou komunitu (dlouhodobé pobyty v dětských domovech). Dalším způsobem ztráty romství je dobrovolná vlastní asimilace s majoritní společností. Romství však nelze získat formou uzavření sňatku či pouhým přihlášením se k romství (Sekyt).

Sekyt (2004) uvádí, že dnes již pomínutelným znakem romství je antropologický typ, tedy barva pleti, očí nebo vlasů a také romský jazyk. Přibývá Romů, kteří neznají žádný dialekt romštiny. Řada odborníků se přiklání ke koncepci „vrozeného romství“ coby „biologického základu“ či „antropologického typu“ atd., kdy je romství „součástí těl“ a nikoliv získaným atributem. Naopak Jakoubek (2004) je zastáncem opačného konceptu, kdy se jedinec Romem nerodí, ale stává se jím v procesu enkulturace a socializace. Tvrdí také, že se jedinec může stát Romem v procesu resocializace, tedy během svého života a bez jakéhokoli omezení co se týče kultury, v níž byl socializován primárně. Romipen není primárně spojen s „romskou populací“ ve smyslu „antropologického typu“, ale pro ty, kteří jsou ochotni proces resocializace podstoupit, je otevřeno pro každého jedince, za cenu vzdání se vlastních kulturních vzorců a přijetí kulturních vzorců Romů (Jakoubek 2004).

2.1.3 Původ Romů

Již v 18. století bylo na základě jazykového studia romštiny prokázáno, že Romové pocházejí z indického subkontinentu. Odborníci se pouze neshodli na přesnější lokalizaci místa v Indii, odkud se předkové Romů vydali na svou cestu na západ. Dle Houdka (2009) byla do té doby romština přirovnávána k zlodějskému argotu. Objevovaly se domněnky, že se nejedná o systematický jazyk, nýbrž o pouhou hantýrku. Situace se změnila až s příchodem kalvínského teologa Stefana Vályioho, působícího na univerzitě v holandském Leydenu, který prvně upozornil na podobnost řeči, kterou mluvili studenti z indického Malabáru, s romštinou. Následně do všeobecného povědomí vyzdvihl Vályioho myšlenku vzdělanec původem ze Slovenska Samuel Augustini ab Hortis ve své knize Cigáni v Uhorsku. V tomto díle Augustini popisuje jak Vályi analyzoval význam asi tisíce indických slov od malabárských studentů a následně ověřoval mezi Romy žijícími v Rábu. Těmto Romům se podařilo bez problému význam slov určit (Houdek 2009).

Řada odborníků se shoduje, že právě Domové, kteří se řadili do samostatného etnika původních obyvatel indického subkontinentu před árijskou kolonizací, jsou považováni za nejbližší příbuzné dnešních Romů (Horváthová 2002). Dle Houdka (2006), stejně jako je romština se svojí strukturou a slovní zásobou vodítkem k hledání původů Romů na indickém subkontinentu, představuje původní slovo *rom* (člověk) také vodítko, které nás přivádí k indickému slovu *dom*.

Pravidla endogamie a zákazy komensality, dodržované do nedávné doby v tradičním romském společenství, jsou také typické pro tradiční indickou společnost. Striktní pravidla endogamie zakazují manželské sňatky párům, které nejsou tvořeni příslušníky jedné džáti – jednoho romského rodu nebo jedné romské subetnické skupiny. Zákaz komensality vysvětluje Hübschmannová tak, že příslušník „vyšší“, rituálně „čistší“ skupiny nepojí jídlo v domě příslušníka džáti, kterou považuje za „méně čistou“ či „nižší“. Převážná část populace Romů se v současné době věnuje řemeslům, která jsou totožná či podobná řemeslům, která jsou spojena s romskou tradicí. Řadíme mezi ně kovářství, kotlářství, košíkářství, výroba sít, práce s hlinou včetně výroby cihel, pěvecká, hudební a taneční produkce i jiné formy zábavy – předvádění cvičené zvěře, akrobacie, obchod s dobyt看em atd. (Horváthová 2002). Dle Houdka (2009) je možné na základě lingvistických analýz odhadnout, kdy předci Romů mohli Indii opustit. Vzhledem k jazykovým změnám, které na indickém subkontinentu probíhaly, je možné datovat jejich odchod mezi 6. a 9. stoletím našeho letopočtu. Oproti tomu Schuster (2013) ve své teorii uvádí, že neexistuje dostatek historických pramenů, které by pomohly zpřesnit dataci odchodu předků Romů z Indie. Uvádí, že tento odchod z „pravlasti“ mohl být pravděpodobně uskutečněn někdy mezi 3. až 10. stoletím n. l.

2.2 Migrace Romů

2.2.1 Problematika statistických dat

Zkoumání romských migrací je obtížné z důvodu nedostatku komplexních statistických údajů, neboť Romové jsou jako etnikum při migracích identifikováni jako občané jednotlivých zemí, ze kterých pocházejí a ve statistikách tak není jejich etnicita identifikována. Výjimkou v romských migračních proudech jsou pouze Romové, kteří jsou součástí azylové migrace, kde svoji etnicitu deklarují (Uherek 2007). Grill (2013) ve svém výzkumu uvádí jako příklad případ migrace českých Romů do Velké Británie po roce 2004, kdy se většina těchto romských migrantů identifikovala jako Češi nebo Slováci. Dle hrubých odhadů Úřadu vlády České republiky se celkový počet Romů, kteří emigrovali z České republiky po roce 1989, pohybuje mezi 35 000 až 70 000 českými Romy (Úřad vlády ČR 2009).

Nedostatečná komplexnost statistických údajů se netýká pouze zachycování mezinárodních migrací Romů, ale také celkové početnosti Romů jako samostatného etnika v Evropské unii. Neshoda odborníků o celkovém počtu Romů na území České republiky panuje také již řadu let. Agentura Evropské unie pro základní práva, tedy FRA (2009) vysvětluje, že není možné stanovit celkový počet Romů v Evropské Unii, neboť většina členských států EU neshromažďuje údaje o etnickém původu svých obyvatel. Tento nedostatek je dále podpořen nedostatečnou pozorností věnovanou romským a kočovným minoritám, které se vyznačují velmi

rozmanitým spektrem jazyků či společenskými třídami (FRA 2009). Dle FRA (2009) se však odhad v celkovém počtu Romů v EU pohybuje kolem 10 milionů. Tento odhad byl zmíněn v usnesení Evropského parlamentu v roce 2008 v Evropské Strategii pro Romy. Fremlová et al. (2009) odhaduje celkový počet Romů v EU ještě o něco výše, přibližně až na 12 milionů, což z ní činí nejpočetnější etnickou menšinu v EU. Evropská komise (2004) zmiňuje, že kromě absence precizního vedení statistických údajů o etnické příslušnosti Romů v členských státech EU je nepřesný odhad počtu Romů v EU podpořen několika dalšími faktory, jako je například stigmatizující asociace Romů s jejich identitou a také neochota identifikovat sebe sama jako Roma.

2.2.2 Migrace Romů do Velké Británie

Současné migrace Romů v Evropě není možné považovat za zcela nový fenomén, neboť již v období rozpadu Sovětského svazu po roce 1989 velmi rychle započal pohyb středoevropských a východoevropských Romů do Velké Británie a dalších západoevropských zemí. Většina těchto středoevropských a východoevropských Romů, přicházejících do Velké Británie, ale i dalších vyspělých zemí v Evropě po roce 1990, patřila mezi žadatele o azyl. Byli to tedy žadatelé o mezinárodní ochranu, kteří se ve svých zemích původu stávali oběťmi stále rostoucího rasistického pronásledování (Fremlová et al. 2009).

Migrační pohyby se ve Velké Británii a obecně v Evropě zvětšily bezprecedentně po rozšíření Evropské unie o další země v roce 2004 a 2007. Právě v tomto sociálně politickém a historickém kontextu se Romové z nových členských států EU, tzv. zemí A8 a A2 stěhují do Velké Británie (Fremlová et al. 2009). Země A8 (*Accession 8*) je osm postkomunistických zemí, které se připojily k Evropské Unii v květnu roku 2004 a patří mezi ně: Česká republika, Estonsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Slovensko a Slovinsko. Země A2 (*Accession 2*) je zkratkou pouze pro dvě země, které se připojili k Evropské Unii o tři roky později, tedy v lednu v roce 2007 a patří mezi ně Bulharsko a Rumunsko (Scullion a Morris 2009). S přistoupením Bulharska a Rumunska k EU v lednu 2007 se údajně dle Fremlové et al. (2009) zvýšil počet občanů EU romského původu přibližně až o 3 miliony.

Dle odhadů žije v současnosti ve Velké Británii až 300 tisíc imigrantů romského původu z celé Evropy (IPPR 2016). Fremlová (2011) tvrdí, že jejich počet může být ve Velké Británii i mnohem vyšší a jejich počet odhaduje až na 500 tisíc. Dle Scullion a Morris (2013) je odhad 500 tisíc imigrantů romského původu nadhodnocený a domnívají se, že tento celkový odhad romské populace spíše reprezentuje původní domorodé etnikum Romů v této zemi společně se současnými romskými imigranty ze středoevropských a východoevropských zemí. Ve Velké Británii

jsou původní domorodí Romové označováni výrazy „Gypsies“, „Romanichal“ či „Travellers“. S výrazem „Roma“ v této zemi jsou spojováni dle FRANET (2012) nově přichozí romští imigranti, díky kterým došlo během uplynulých dvou desetiletí k výraznému nárůstu celkové populace Romů ve Velké Británii, a to díky již zmiňovanému přistoupení zemí A8 a A2 do Evropské unie a zároveň FRANET (2012) také upozorňují, že nejvyšší odhad tohoto etnika ve Velké Británii se může pohybovat až kolem 1 milionu Romů.

Od rozšiřování EU v letech 2004 a 2007 se pohyb občanů A2 a A8, včetně Romů, stal mnohem intenzivnějším. Mohli uplatňovat svobodu pohybu v souladu se směrnicí 2004/38 o právu občanů Evropské unie a jejich rodinných příslušníků a volně se pohybovat a pobývat na území EU (Fremlová et al. 2009). Romům přicházejícím do západních zemí EU je kromě volného pohybu také zaručeno, že se nemusí během svého pobytu registrovat u úřadů místní samosprávy, pokud v zemi nezůstanou déle než tři měsíce. V důsledku toho však tito Romové nemají možnost získat právo na přístup k sociálnímu systému nebo zdravotní péči (mimo urgentní zdravotní péče), neboť jsou formálně považováni za turisty. Následně může být z pragmatického hlediska postavení Romů ve společnosti západoevropských zemí velmi problematické, protože na ně budou úřady nahlížet jako na turisty, a v důsledku toho může dojít k jejich ignorování či přehlížení. U Romů může být jejich sociální vyloučení ve společnosti ještě více prohlubováno (Eurodiaconia 2014). FRA (2009), tedy Agentura Evropské unie pro základní práva tvrdí, že neexistují oficiální statistiky o počtu občanů EU, kteří vykonávají své právo na volný pohyb rozčleněný dle etnicity. Nemáme také ani potřebná data vztahující se na Romy, kteří toto své právo jistě využívají. FRA (2009) na základě tohoto faktu poukazuje nejen na absenci dat o počtech Romů pracujících v neformální ekonomice a o počtech Romů, kteří jsou úředníky považováni za ekonomicky neaktivní, ale především na to, že tato kategorie občanů má nejvíce zkušeností se sociálním vyloučením a nerovností při stěhování do jiných členských států EU (FRA 2009).

Romové jsou v současné době unikátní minoritou nejen v Evropské unii, ale ve všech zemích Evropy a Střední Asie a na rozdíl od mnoho jiných skupin nemají Romové historickou domovinu. Přestože je jejich podstata založená na nesmírné rozmanitosti, kdy se Romové dělí do několika podskupin na základě jazykových, historických a profesních rozdílů, společně tvoří tato minorita vysoce početnou skupinu, čítající v Evropské unii až 12 miliónů. Početnost tohoto etnika je, zdá se vyšší, než početnost obyvatel řady členských zemí Evropské unie. Zároveň jsou však Romové dle Fremlové et al. (2009) jednou z nejvíce zranitelných, sociálně znevýhodněných a diskriminovaných etnických menšin v Evropské unii. Historicky jsou Romové ze střední a východní Evropy vystavováni systémové rasové perzekuci a sociálnímu vyloučení. Již během druhé světové války byli Romové a jejich subetnické skupiny, jako například Sintí, systematicky likvidováni

v nacistických koncentračních táborech a tyto anti-romské nálady přežívají dodnes. Nedávno vzniklá extremistická hnutí využívají politického tlaku a podílejí se na útocích proti Romům. Fremlová et al. (2009) poukazuje na nedávné útoky proti Romům, které se vyskytly v celé střední a východní Evropě a označuje je jako významný faktor, který přispívá k pohybu Romů napříč všemi členskými státy Evropské unie (Fremlová et al. 2009).

2.2.3 Migrace Romů mezi Českou republikou a Slovenskem

Po celá 90. léta až do současnosti probíhá migrace Romů mezi Slovenskem a Českou republikou. Tato migrace vychází z historického kontextu a existuje zde kontinuálně od roku 1945 (Uherka 2007). Dle Uherka (2007) především česká města absorbovala mezi lety 1945 až 1992 přibližně sto tisíc nově příchozích Romů, kteří zde v současné době žijí v první až čtvrté generaci a vlivem vysoké natality došlo až k zdvojnásobení jejich počtu. Dle Uherka (2007) nelze explicitně určit, zda by se v tomto případě jednalo pouze o jednosměrnou migraci. Migraci mezi Slovenskem a Českou republikou můžeme charakterizovat jako velmi pestrý souhrn migračních pohybů mezi zdrojovou a cílovou destinací a zpět. Otázkou je, do jaké míry se jednalo o migraci dobrovolnou, kdy rodiny Romů odcházely za vidinou lepšího života a do jaké míry se jednalo o migraci násilnou, resp. kdy byli Romové donuceni k organizovanému rozptylu romského obyvatelstva. Tato oficiální vládní doktrína měla za následek rušení venkovských osad s vysokou koncentrací Romů na Slovensku s cílem usadit Romy do majoritní společnosti.

Vzhledem k tomu, že mají tyto migrace charakter rodinné řetězové migrace, kdy člen rodiny nebo nukleární rodina nachází cílovou destinaci a další členové rodiny se stěhují do již vytvořeného zázemí a kdy dochází k velmi vysoké solidaritě v rámci celé rozšířené rodiny, jsou tyto řetězové migrace téměř vždy z hlediska sloučení rodin v cílové zemi neukončené. Vlivem minimálních překážek mezi zdrojovou a cílovou zemí docházelo a také stále dochází nejen k migracím na území českých zemí, ale i k značnému množství trvalých či dlouhodobých přesídlení z českých zemí na Slovensko. Uherka (2007) uvádí jako příčiny návratové migrace Romů na Slovensko zejména důvody rodinného charakteru, jako např. návrat ovdovělé ženy zpět na Slovensko, či nemocných rodičů za příbuznými. Uherka (2007) zdůrazňuje, že zřídka kdy dochází v těchto případech k migraci celých rodin. Vždy tedy část rodiny zůstává. Časté také byly příklady migrace části rozšířené rodiny do českých zemí a posléze návratu několika nukleárních rodin zpět na Slovensko, zatímco jiné v českých zemích zůstaly.

V současné době stále probíhá mezi Českou republikou a Slovenskem řetězová migrace, kdy romští migranti využívají rodinné sítě jako opěrné body svých migrací. Uherka (2007) popisuje tyto současné migrace jako pracovní migrace krátkodobého a střednědobého charakteru. Dle

Uherka (2007) je rozdíl v krátkodobé a střednědobé pracovní migraci v tom, že krátkodobá pracovní migrace je míněna jako výjezd za práci na týden maximálně však na měsíc a střednědobá pracovní migrace je míněna jako výjezd za práci na déle než jeden měsíc, ne však déle než jeden rok. Kromě neazylových migrací probíhají mezi Slovenskem a Českou republikou také azylové migrace, které jsou však dle jejich výzkumu výrazně slabší (Uherek a Weinerová 2003). Dle Uherka a Weinerové (2003) připadá na celkový počet romských migrantů ze Slovenska do Česka 30 % žadatelů o azyl. Zároveň však také dodávají, že se touto charakteristikou migrace ze Slovenska do Česka odlišují od migrace Romů ze Slovenska do Belgie, Finska a dalších západoevropských zemí, kde je podíl žadatelů o azyl na celkovém počtu migrantů výrazně vyšší.

V těchto pracovních migracích hrají rodinné sítě opravdu velmi důležitou roli. Jednotlivé romské rodiny se v obou zemích v rámci pracovních migrací vzájemně podporují. Příbuzní v Česku poskytují romským migrantům podporu migrujícím příbuzným ze Slovenska formou bezplatného ubytování v bytech, kde bydlí sami, stravování v rodině a společenské a citové podpory. Rodina je také schopna občas zprostředkovat zaměstnání. Slovenským Romům se práce v Česku vyplatí pouze pokud svoji výdělečnou činnost kombinují s příjmy sociální podpory na Slovensku (Uherek 2007).

Pracovní migrace mezi Českou republikou a Slovenskem vytváří mezi zeměmi migrační průmysl, který samotnou migraci usnadňuje. Dochází tak k vytváření profesí, jako jsou zprostředkovatelé nebo podnikatelé, kteří jsou ze Slovenska, ale zaměřují se na činnost v Česku s pracovníky ze Slovenska (Uherek 2007). Dle Uherka (2007) jsou pro Romy ze Slovenska tyto firmy velmi důležité, neboť je pro ně obtížné samostatně se uplatnit na českém pracovním trhu vzhledem k velké konkurenci neromských pracovníků z Ukrajiny a Slovenska.

Z výzkumu Uherka a Weinerové (2003) vyplývá, že zdrojovým prostorem migrace ze Slovenska do Česka jsou města i vesnice. Motivy vedoucí Romy k migraci vycházejí ze stejných problémů, které postihuje jak venkovské, tak městské obyvatelstvo. K diverzifikaci dochází u azylové a neazylové migrace. Uherek a Weinerová (2003) uvádějí, že romští žadatelé o azyl přicházejí do Česka spíše z měst, která mají charakter sídlišť, spíše než z venkova. Tento fakt koresponduje s velmi často uváděným důvodem pro podání žádosti o azyl v Česku, kterým je ztráta bydlení. Ztráta bydlení může postihnout snáze jedince, kteří jsou sociálně slabí a žijí v městské nájemní zástavbě v prosperujícím sídle, kde je o byty zájem, než v romské osadě. Uherek a Weinerová (2003) také uvádějí, že tato událost může také postihnout sociálně slabého jedince, který opustil osadní život a segregované prostředí a prostorově se integroval do většinové společnosti. Je podstatné zmínit, že přestože se jedná o řetězové migrace Romů mezi Českou

republikou a Slovenskem, jsou to migrace kontinuální a vzhledem k poměrně malé vzdálenosti a nevelkému počtu překážek pro migraci mohou být kontakty mezi rodinami migrujících Romů časté a pravidelné (Uherek 2007).

2.2.4 Azylová migrace

Dle Uherka (2007) bylo od 90. let vedle pracovních migrací pro Romy také typické uprchlictví, tedy snaha získat azyl v ekonomicky vyspělých zemích. Azylová migrace u Romů budí větší pozornost oproti jejich ekonomické migraci. Azylové migrace Romů ze zemí střední a východní Evropy probíhaly po demokratické transformaci Evropy a mezi cílové země patřily především státy Evropské unie a Kanada (Vidra 2013). Dle Drbohlava a Rákoczyové (2012) v případě azylové migrace Romů z Česka byla nejčastější cílem především Kanada. Během dvou posledních desetiletí jsou zaznamenány dvě výrazné azylové migrační vlny českých Romů do Kanady, a to v roce 1997 a 2009. Kanadská vláda vždy reagovala zavedením vízové regulace, což v důsledku vedlo k výraznému snížení přílivu žadatelů o azyl. Vždy u těchto českých Romů došlo k zastavení migračního toku. Dle Uherka (2007) byly během tohoto období pro Romy cílovými zeměmi Německo, Velká Británie a poté Nizozemí, Belgie, Dánsko a Finsko. Překážky v dosažení azylu ve zmiňovaných zemích byly výrazné, avšak kvalita péče o žadatele o azyl byla v těchto zemích mnohem kvalitnější, a díky výši získaného kapesné pro žadatele o azyl vedlo u romských žadatelů ke zvýšení jejich sociálního statusu (Uherek 2007). Při vybírání cílových zemí azylové migrace byl brán zřetel především na lepší životní podmínky s lepší sociální péčí, než jakou poskytuje zdrojová země, tedy Česko (Uherek 2007).

Vlivem těchto specifických migrací se vlády jednotlivých států celé střední a východní Evropy obávaly narušení procesu svého vstupu do EU a také narušení bilaterálních vztahů s Kanadou. Hlavním veřejným a politickým argumentem zdrojových států azylové migrace v devadesátých letech bylo, že emigrující Romové jsou pouze falešní uprchlíci a měli by být považováni za ekonomické přistěhovalce, kteří pouze chtějí využít sociálních systémů vyspělých zemí (Vidra 2013). Na druhou stranu představitelé cílových zemí uznávali, že životní podmínky Romů ve střední Evropě nejsou příznivé. Především s ekonomickou a sociální exkluzí a diskriminací. Zároveň však řada zemí neuznala důvody žádostí o udělení azylu u Romů za oprávněné. Řada Romů také brzy pochopila, že jejich pobyt v cílové zemi bude pravděpodobně omezen a skončí ztrátou statusu žadatele o azyl.

V případě azylové migrace Romů na Slovensku byla jedním z charakteristických rysů sezónnost. Podstatně vyšší azylová migrace byla v létě, nižší v zimě. Dalším charakteristickým rysem je silná rodinná soudržnost migrujících Romů, která řetězové migrace dále umocňovala.

Jednotlivé rodiny Romů migrovaly za sebou dle Uherka (2007) „na azyl“ a v cílových zemích tak vytvářely migrační síť. Během těchto azylových migrací se Romové naučili velmi rychle přizpůsobovat změnám v migračních procesech a také se naučili velmi rychle hledat výhodné migrační destinace, informovat se o nich a rychle využít jejich potenciálu. Tato migrace také co do velikosti kolísala se změnami hospodářské situace Romů ve zdrojové zemi, ale především s velikostí překážek pro setrvání v cílových zemích (Uherek 2007). Dle Uherka (2007) je důkazem o funkčnosti romských lokálních a příbuzenských sítí a rychlého rozhodování na úrovni rodiny, rychlá reakce a masovost azylových migrací Romů.

2.2.5 Pracovní migrace

Dle Grilla (2013) se Romové účastní velmi často pracovních migrací do západoevropských zemí na základě předchozí zkušenosti s migrací primárně za účelem získání azylu v těchto zemích. Fremlová et al. (2009) ve svém výzkumu také uvádí, že většina Romů, pocházejících ze zemí A2 a A8, kteří migrují do západoevropských zemí, mají tendence se usazovat v oblastech, kde již dříve žádali o azyl nebo kde již mají usazené rodinné příslušníky.

Mezi cílové země pracovních migrací českých Romů patří především Velká Británie po vstupu České republiky do Evropské unie. Migrační trendy Romů a majoritní populace v rámci migrace do Velké Británie měly velmi podobné rysy. Lze však nalézt několik aspektů, kterými se migrace českých Romů a „neromů“ vzájemně odlišují. U některých romských migrantů jejich příchod do Velké Británie závisel na znalostech získaných během předchozích migračních zkušeností do Británie jako žadatelů o azyl nebo na sociální vazbě se sítěmi Romů, kteří v Británii žili většinou na základě již uděleného azylu. Výrazným posílením jsou také sítě romských rodin a jejich intenzivní komunikace na nadnárodní úrovni mezi Českou republikou, Slovenskem a Británií (Grill 2013). V rámci pracovních migrací ve Velké Británii zauímají Romové obvykle pozice na nízké úrovni, které nevyžadují dovednosti získané prostřednictvím formálního vzdělání. Většina migrantů tak nastupuje na nízko kvalifikovaná, dočasná a snadno vykořisťovaná pracovní místa. Často jsou agenturami zaměstnáváni v továrnách na výrobu potravin. (Grill 2013).

2.2.6 Difúze migrace

Difúze migrace Romů začíná vždy jednotlivci, kteří jsou označováni buď jako „průkopníky“ nebo „inovátory“ opouštějící původní komunitu jako první. Vzhledem k vysokým rizikům a nákladům na migraci jsou tito lidé obvykle z relativně dobře fungujících domácností. Za nimi následují členové majoritní komunity a jako úplně poslední migrují „opozdílci“.

Vasecka (2003 podle Vidra 2013) tvrdí, že romští migranti v prvopočátku migrací jsou většinou Romové s vyšším vzděláním a sociálním statutem „vítězové socialismu“. Kováts et al.

(2002 podle Vidra 2013) pozoroval podobný trend u Romů v Maďarsku, kdy první romští migranti byli většinou z obchodního či hudebního prostředí a oproti ostatním členům komunity měli vyšší vzdělání. Také během romských migrací do Kanady bylo zjištěno, že primárně migrovali nejdříve Romové z poměrně bohatších domácností (Kováts et al. 2002 podle Vidra 2013). Všechny tyto prvotní migrace Romů do západoevropských zemí a Kanady byly tvořeny buď výhradně jednotlivci či velmi malými skupinami. Pozdější migrace již byly tvořeny početnějšími skupinami, kdy tyto skupiny byly složeny až z několika rodin. V porovnání s jinými formami migrace jsou rizika těchto romských migrací relativně nízká, protože sociální péče ze strany státu pokryje okamžitě všechny náklady. Zdá se, že průkopníci v Kanadě mají větší šanci uspět, než pozdější migranti. Vzhledem k pracovním příležitostem na trhu práce jsou romští migranti odkázáni na silné rodinné sítě, které jsou pro některé Romy zdrojem příjmů. Často jsou to průkopníci, kteří se stanou „předmostím“ tedy „bridgeheads“ (de Haas 2010). Může se také stát, že v důsledku pohybu informací u slabých vazeb dojde k migraci jedince či skupiny, která skončí v situaci, kdy jim není poskytnuta pomoc, protože v cílové zemi nemají žádné silné vazby. U takovýchto migrantů často dochází k návratové migraci a ve výsledku ke zhoršení jejich životní úrovně a v rámci vysílající komunity jsou viděni jako neúspěšní migranti (Kováts et al. 2002 podle Vidra 2013). Neúspěšní migranti při návratu do své původní země čelí často těžkým situacím. Ti, kteří před migrací prodali svůj dům, se nemají již kam vrátit. Následně přebývají buď u svých příbuzných, nebo se přestěhují do nových lokalit. Pokud se někteří migranti neodhlásili z místního systému sociálního zabezpečení, budou při neúspěšném návratu čelit právními důsledkům.

2.3 Motivy emigrace českých Romů

Motivy, které v důsledku vedou k emigraci českých Romů z Česka do Velké Británie, rozdělují v této diplomové práci na dvě kategorie, tedy na socio-ekonomické motivy a kulturní motivy.

2.3.1 Socio-ekonomické motivy

Socio-ekonomickým motivem, který Vidra (2013) ve svém výzkumu určila jako hlavní motiv stimulující Romy k uskutečnění migrace, je obecně žití v segregované společnosti. Romové také v tomto výzkumu poukazovali na stále zhoršující se mezietnické vztahy jak v Česku, tak v dalších zemích střední a východní Evropy. Respondenti ze Slovenska často také srovnávali svoji současnou životní situaci s dřívější, kdy v období takzvaného socialismu měli vyšší společenský status a byli více přijímáni majoritní společností (Vidra 2013.)

Mezi další socio-ekonomické motivy stimulující Romy k migraci ze své země je možné zařadit deprivaci a diskriminaci v pracovním prostředí, kterou zažívají ve zdrojové zemi. Již od roku 1990, kdy docházelo k tržní transformaci, mají Romové v Česku na trhu práce naprosto marginální

pozici (Sirovátka 2003). Tato marginalizace na trhu práce má podobu obvykle dlouhodobé, opakované nezaměstnanosti a dále také přístupu k nejistým a málo placeným pracovním místům. Je nutné dodat, že faktory ovlivňující marginalizaci Romů na pracovním trhu mají komplexní charakter a vytvářejí specifický cyklus deprivace (Sirovátka 2003).

Dle Vidry (2013) můžeme považovat jako další motiv relativní deprivaci, která podněcuje české Romy k emigraci do zahraničí a stává se tak dalším důležitým socio-ekonomickým motivem současných migrací Romů. Stark a Taylor (1991 podle Czaika a de Haas 2012) v současnosti považují obecně relativní deprivaci dokonce za jeden z nejhlavnějších celosvětových motivů migrací. Mezinárodní migraci vysvětlují na základě existence rozdílů v příjmech mezi zeměmi, v důsledku kterých se lidé cítí deprivovaní, a proto aspirují k migraci, která je pro ně prostředkem zlepšení jejich životní situace. Pojem relativní deprivace (*relative deprivation*) vysvětluje Jandourek (2012) jako: „stav, kdy člověk hodnotí svoji životní situaci z perspektivy uspokojování základních existenčních potřeb ve srovnání s jinými lidmi nebo skupinami jako významně horší a nepříznivou“. Důležitým faktem dle Starka a Taylora (1991 podle Czaika a de Haas 2012) také je, že lidé migrují nejenom za účelem dosažení vyšších příjmů v absolutních hodnotách, ale migrují také za účelem dosažení vyšších příjmů vůči ostatním domácnostem. Czaika a de Haas (2012) rozlišují relativní deprivace v závislosti na postavení jednotlivce vůči svému okolí. Vnitřní relativní deprivace odkazuje k pozici, kterou jednatel má v distribuci příjmů ve svých vysílajících komunitách či zemích. Mezinárodní, resp. bilaterální relativní deprivace se týká postavení příjmů jednotlivců nebo skupin v zemi původu s ohledem na rozdělení příjmů v potenciální cílové zemi. Je jasné, že se tyto dvě skupiny relativní deprivace vzájemně propojují a posilují. Mezinárodní relativní deprivace usnadňuje mezinárodní migraci, ale není však podmínkou, aby k ní docházelo. Podobně tomu tak je i s vnitřní relativní deprivací, která podněcuje k emigraci, ale není nutnou podmínkou k vyvolání migrace (Czaika a de Haas 2012). V současné době je možné předpokládat, že tyto dvě skupiny se vzájemně propojují a posilují, tudíž je možné že u některých skupin populace, dochází ke zdvojení deprivace. Jistě není pochyb o tom, že relativní deprivace hraje významnou roli v migračních procesech, nelze se však v procesu migrace spoléhat pouze na tento faktor.

Další významný motiv patřící mezi socio-ekonomické motivy, které vedou k emigraci Romů, je dle Vidry (2013) jejich stigmatizovaná etnicita. V důsledku stigmatizace jejich etnicity se Romové musejí denně potýkat s negativními postoji vůči své etnicitě. V neposlední řadě je také důležité zmínit vzestup a šíření celonárodního politického rasismu, který společně s neúčinnými politickými strategiemi přispívajícími spíše k jejich vykořisťování vytváří velmi negativní podmínky k soužití Romů a majoritní společnosti. Další skupinou motivů patřících mezi společenské motivy,

keré české Romy vede k emigraci ze země, je strach. Neustále se opakující násilí, páchané na Romech přispívá k tak již nehostinnému prostředí a vzestupu a šíření strachu z dalších rasistických útoků.

Mezi socio-ekonomické motivy a současně „push“ faktory můžeme zařadit snížení sociálních dávek ve zdrojové zemi, které v důsledku způsobí emigraci. Přestože Tepperová a Klazar (2012) tvrdí, že dosud uskutečněné empirické analýzy poskytují pouze slabou evidenci o vztahu mezi systémy sociálního zabezpečení a migrací, teoreticky tato vazba existuje. Dále také Tepperová a Klazar (2012) uvádějí, že může být dvojitý vliv sociálních systémů na migraci, a to jednak v ovlivňování pracovní migrace, tj. migrantů, kteří se stěhují za prací, a jednak v ovlivňování tzv. dávkové migrace, tj. migrantů, kteří se stěhují kvůli získání sociálních dávek. Chen (2008), Borjas (1999) a Boeri (2006) podle Tepperové a Klazara (2012) předpokládají pozitivní vliv sociálních dávek na migraci. Jejich teorie je založená na faktu, že sociální dávky mohou působit jako sociální magnet, tedy jako lákadlo pro migranty ze zemí se slabší sociální sítí.

2.3.2 Kulturní motivy

Fremlová et al. (2009) ve svém díle označuje jako „push“ faktory, které je možné vyhodnotit také jako kulturní motivy, nepřátelské postoje majoritní společnosti a rasismus, jež jsou vedeny vůči Romům v zemích jejich původu, tedy v ČR. Vzhledem k hlubokému zakořenění těchto postojů je v důsledku toho pro Romy nemožný přístup ke klíčovým veřejným službám, jako je zaměstnání, bydlení, vzdělání, zdravotní péče nebo sociální služby. Romové ve střední a východní Evropě jsou tedy účinně vytlačeni z účasti na společenském, hospodářském, veřejném a politickém životě ve svých zemích. Romští dospělí byli vytlačeni z pracovního prostředí a hlavního proudu bydlení na okraj většinové společnosti. Romské děti byly odděleny do zvláštních škol. Tyto faktory společně s neexistujícími účinnými politickými strategiemi, které se týkají romských otázek, jsou nejvýznamnějšími faktory přispívajícími k masovým odchodům Romů (Fremlová et al. 2009).

Dle Drbohlava a Rákoczyové (2012) je možné na nejobecnější úrovni tvrdit, že samotný vstup zdrojových zemí do Evropské unie je možné považovat jako „pull faktor“, který vede k zvýšení intenzity migračních toků Romů do výrazně vyspělejších zemí. Dle Vidry (2013) je možné identifikovat multikulturalismus a toleranci majoritní společnosti k Romům v cílových zemích jako kulturní motiv stimuluující Romy k migraci. Tyto motivy vedoucí k migraci je možné zařadit mezi pull faktory. Dle Vidry (2013) čeští Romové doslova vyjadřovali úžas, především v britském prostředí, že jsou považováni za lidské bytosti a především pociťovali bezpečí a respekt ke své etnicitě, aniž by byli stigmatizováni nebo diskriminováni.

Fremlová et al. (2009) také v rámci svého výzkumu uvádí, že mnoho Romů ze zemí A2 a A8 včetně jejich předchůdců, kteří také hledali azyl ve Velké Británii a současně věří, že Anglie, která představuje místo s dlouholetou tradicí multikulturalismu, jim umožňuje žít bez diskriminace. Uherek a Weinerová (2003) ve svém výzkumu uvádějí v rámci neazylových migrací jako poměrně časté motivy migrace „příchod za rodinou“, „nalezení partnera“ a „ztráta bydlení“. Motiv „ztráty bydlení“ je i v rámci azylových migrací velmi významným motivem, vedoucí k migraci. V rámci jejich výzkumu nebylo dokázáno, že by snížení dávek ve zdrojové zemi mohlo vést k migraci Romů.

3. Teoretická východiska práce

3.1 Integrace

Jednou z hlavních náplní této práce je zjištění míry integrace českých Romů ve Velké Británii. Je proto velmi důležité aby byl pojem „integrace“ a k němu další příbuzné pojmy co nejpodrobněji definovány a charakterizovány. Přestože panuje v odborné literatuře v této věci pojmová nejasnost, budu se v této kapitole zabývat rozbohem přístupů a definování integrace a to od nejobecnějšího významu po ten nejužší.

3.1.1 Přístupy v definování integrace

Převážná většina autorů odborné literatury, kteří se zabývají problematikou integrace migrantů, přistupují k definování integrace odlišně, přestože vyjadřují shodný proces. V důsledku toho se však mohou objevit protichůdné názory. Dle Favella (2003) je proces integrace často nahrazován výrazy jako *asimilace*, *akulturace*, *tvoření soudržnosti*, *inkluze* (inclusion), *participace* (participation) počínaje, až po technické výrazy jako *absorpce* (absorption) *inkorporace* (incorporation) nebo výrazy s radikálně politickým podtextem jako je *osvobození* (enfranchisement), *tolerance* či *antidiskriminace*, která popisuje pouze jeden druh praktického opatření.

Kromě toho, že integrace zůstává nejasně vymezeným pojmem, dochází dle Bernarda a Mikešové (2014) ve výzkumném prostředí také často k záměně s velmi podobným pojmem, a tím je asimilace. Dle jejich názoru, lze uvažovat o pojmu asimilace jako synonymu k pojmu integrace (Bernard a Mikešová 2014). Ke shodnému definování termínu integrace přistupuje také Doomernik (1998), který uvádí, že integrace může znamenat situaci, kdy přistěhovalec se plně asimiluje do společnosti a s výjimkou svého příjmení již není „odlišný“. Dle Bernarda a Mikešové (2014) je jednou z příčin záměny integrace s asimilací pouze v rámci kontextuálního přístupu, kdy v evropském prostředí se více používá pojem integrace a v americkém prostředí asimilace. I přes odlišnou terminologii stejného procesu, můžeme konstatovat, že termín integrace je obecně obtížně definovatelný (Favell 2003). Termín asimilace bude vysvětlen v následujících kapitolách této práce.

3.1.2 Integrace jako proces a výsledný stupeň propojenosti

Dle Wolfa a Tudose (2005) a Bosswicka a Hasmana (2006) lze na nejjednodušší úrovni chápat integraci jako proces, který se zaměřuje na vytvoření nové struktury z jednotlivých prvků nebo zlepšení prvků v rámci struktury či přidání jednotlivých prvků nebo dílčích struktur k existující struktuře a spojování těchto vazeb k vzájemně propojenému celku.

Integrace se tedy týká nejen procesu propojování prvků, ale také výsledného stupně propojenosti v rámci celku (Wolf a Tudose, 2005). Na obecné rovině dále přistupují k definování integrace Bosswick a Hasmann (2006), kteří integraci popisují jako stabilitu vztahů mezi částmi v celém systému, jehož hranice ho jasně odděluje od svého prostředí. Vzhledem k několika přístupům definování a vymezení pojmu integrace může docházet v oblasti migrace k nedorozumění.

Pokud se přeneseme do prostředí souvisejícího s přistěhovalectvím lidí v rámci mezinárodních migrací, pak je možné považovat prvky za imigranty a za strukturu společnost přijímající země. Integrace imigrantů představuje nejen proces jejich začleňování do stávajících sociálně ekonomických, právních a kulturních systémů přijímající země, ale také výsledný stupeň propojenosti mezi imigranty a těmito systémy (Wolf a Tudose 2005). S podobnou myšlenkou přistupují také Bosswick a Hasmann (2006), kteří integraci chápou jako proces, při němž dochází k posílení vztahů v rámci společenského systému a zavádění nových aktérů a skupin do systému a jeho institucí. Heckmann (1999) přistupuje k integraci paralelně v obou rovinách, tedy kdy integrace představuje proces propojování prvků, tedy začleňování nových obyvatel do stávajících společenských struktur a zároveň je výsledným stupněm propojenosti celku, tedy kvality propojení nových obyvatel s existujícím společenským, sociálně-ekonomickým, právním a kulturním systémem. Definice dle Heckmanna je představována nejen ve dvou rovinách, jako proces a výsledný stupeň propojenosti, ale také poukazuje na multi-dimenzionální charakter integrace, který bude také následně hlouběji definován.

3.1.3 Integrace jako oboustranný proces

V rámci mezinárodních migrací obyvatelstva je dle Drbohlava, Černíka a Dzúrové (2005) integrace považována za adaptaci a vnímána jako komplikovaný politický, administrativní, hospodářský, sociální, psychologický a geografický proces na interní úrovni (migrantem samotným) a zároveň externí úrovni, od různých hierarchických úrovní jednotlivců po celý svět (mezi hostitelskou společností a přijímající společností). Doomernik (1998) upozorňuje na fakt, že integrace nově příchozích migrantů představuje nejen specifický proces, ale především závisí na obou zúčastněných stranách. Na jedné straně se integrace účastní jednotlivci a komunity, které usilují o nalezení uspokojivého postavení ve společnosti a na straně druhé zahrnuje jednotlivce, tvořící přijímající společnost. Uherka (2003) specifikuje tyto dvě strany tak, že dochází v rámci integrace migrujících lidí k jejich včleňování do existujícího společenského celku, který má již vytvořenou strukturu s charakteristickou mírou koherencí a chování jeho členů se řídí stanovenými pravidly. Během integrování jedinců do existující struktury dochází dle Uherka (2003) k vytváření specializovaných mechanismů a institucí, které jsou vytvářeny jak přijímající společností, tedy strukturou, tak imigranty.

Bernard a Mikešová (2014) definují integraci jako proces, při němž se nově příchozí jedinci s jejich potomky přizpůsobují svému novému okolí, a to v několika dimenzích – kulturní, sociální, ekonomické, politické a zároveň se při něm většinová společnost přizpůsobuje či mění v reakci na integraci. Autoři této definice integrace se kromě multi-dimenzionálního charakteru jistě snažili poukázat na jádro integrace, kdy vlivem tohoto procesu dochází k postupnému zmenšování rozdílů mezi komunitami nově přistěhovalých jedinců a majoritní společností. Zároveň také dodávají, že v rámci jejich konceptu integrace se nepředpokládá úplné vymizení rozdílů mezi imigranty a majoritní společností, spíše dochází k jejich sblížování. K tomuto sblížování imigrantů a majoritní společnosti přistupuje také Doomernik (1998), který v rámci své definice integrace tvrdí, že integrace je výslednou situací, při níž příchozí imigranti zaujímají postavení, která jsou podobná postavením jednotlivců se srovnatelnými charakteristikami majoritní společnosti. Doomernikova definice spíše inklinuje k procesu jednostranného přibližování se nově příchozích do majoritní společnosti a přebírání jejich základních hodnot dané společnosti.

3.1.4 Komplexní přístup k integraci

V rámci mezinárodních migrací lidí je dle mého názoru potřebné přistupovat k integraci z mnohem více komplexnější perspektivy, než přistupují předchozí autoři definic vztahující se k integraci. Za komplexní přístup k integraci považuji definici integrace Evropské rady pro uprchlíky a exulanty (*European Council on Refugees and Exiles*) dále jen ECRE, která definuje integraci jako dynamický a dlouhodobý proces s oboustranným a multi-dimenzionálním charakterem. ECRE (2005) vysvětluje první charakteristiku tak, že integrace v cílové struktuře začíná v době příjezdu uprchlíka a končí v období, kdy se uprchlík stává aktivním členem cílové společnosti z právního, sociálního, ekonomického, vzdělávacího a také kulturního hlediska. ECRE (2005) podotýká, že integrace může přesáhnout první generaci uprchlíků. V důsledku toho je nutné brát do úvahy, že programy integrace by se neměly týkat pouze nově příchozích migrantů, ale také jejich dětí. Oboustranný charakter je vysvětlen tak, že požadavky na integraci musejí být kladeny jak na přijímající společnost, tak na migrující jedince a komunity. Z pohledu migrantů vyžaduje integrace připravenost přizpůsobit se hostitelské společnosti, aniž by se museli vzdát své vlastní kulturní identity. To znamená dodržovat všechny zákony cílové země a respektovat lidská práva a její demokratické hodnoty. Pokud jde o hostitelskou společnost, je potřebné přizpůsobit veřejné instituce změnám v profilu obyvatelstva a podniknout kroky k usnadnění přístupu ke zdrojům a rozhodovacím procesům. Multi-dimenzionální charakter se vztahuje k podmínkám účasti ve všech segmentech ekonomického, sociálního, kulturního, občanského a politického života země stejně tak, jako subjektivního vnímání míry začlenění v hostitelské společnosti a její ochoty k přijetí migrantů.

3.1.5 Kategorie a dimenze integrace

V závislosti na integrační politice dané země se také odvíjí integrace imigrantů do hostitelské společnosti. V důsledku přístupů integračních politik k imigrantům dochází jistě k ovlivňování nahlížení majoritní společnosti na integraci přistěhovalců. Dle Entzingera a Biezevelda (2003) představuje integrace mnohostranný fenomén, který je potřeba rozlišovat v několika dimenzích, pouze jedna dimenze integrace je pro ně nepřijatelná. Boswell (2003) rozděluje integraci do čtyř kategorií, a to na ekonomickou, sociální, kulturní a politickou integraci. *Ekonomická* integrace zahrnuje celou oblast trhu práce, respektive zapojení imigrantů do pracovního procesu. *Sociální* integraci definuje Boswell (2003) jako zapojení imigrantů do celkového systému vzdělávání a sociálního zabezpečení. *Kulturní* integrace se řadí do kategorie, která je nejméně snadná a obnáší znalost jazyka hostitelské země, porozumění její společnosti a respektování norem. *Politická* integrace znamená schopnost volit ale také být volen. V mnoha zemích se politická integrace chápe jako konečná fáze úspěšného integračního procesu.

Na velmi podobné úrovni jako Boswell přistupuje k integraci také Penninx, který se prostřednictvím typologie integračních politik států zaměřuje v integraci na aspekt občanství, který dále rozvíjí do tří dimenzí. První dimenzí je *politická* či *právní* dimenze občanství. Tato dimenze poukazuje na to, zda jsou imigranti v nové společnosti plnohodnotně vnímáni jako členové politické komunity (Penninx, 2004). Dle Penninx (2004) také tato dimenze zahrnuje otázku, zda mají nově přistěhovalí cizinci zajištěná práva na pobyt, a pokud mají, jak je dále snadné či naopak nesnadné získat občanství přijímající společnosti. *Socio-ekonomická* dimenze občanství dle Penninx (2004) se týká sociálních a ekonomických práv obyvatel bez ohledu na občanství jako takové. Patří mezi ně různé sociální podpory jako například podpora v nezaměstnanosti, různé formy školení či zprostředkování zaměstnání na trhu práce. Třetí dimenze se týká *kulturních* a *náboženských* práv přistěhovalců. Tato dimenze se především týká akceptování různých kulturních či etnických skupin majoritní společností.

Strukturální integrace

Heckmann (1999) popisuje strukturální integraci jako proces získání práv a přístupů přistěhovalců a jejich potomků ke všem základním institucím v přijímající společnosti, jako je trh práce, kvalifikační systém a vzdělávání, trh s bydlením, občanství aj. Naprosto shodně jako Heckmann popisují integraci také Entzinger a Biezeveld (2003), avšak specifikují ji jako integraci institucionální. Pokud u přistěhovalců dochází k procesům učení a socializace, mohou být teprve potom práva využívána a pozice a postavení přijaty. Tyto procesy Heckmann (1999) zahrnuje do konceptu kulturní integrace.

Heckmann (1999) následně také definuje identifikační a sociální integraci. Identifikační integrace vyjadřuje příslušnost v nové přijímající společnosti na subjektivní úrovni a sociální integrace vyjadřuje členství v soukromé sféře přistěhovalců v majoritní společnosti a odráží se v soukromých vztazích a členství ve skupinách, které zahrnují přátelství, manželství, dobrovolné sdružování aj. Koncept sociální integrace mnohem hlouběji definuje a charakterizuje Lockwood (1964).

Sociální integrace

K sociální integraci přistupuje Lockwood (1964) in Bosswick a Hasmann (2006) a specifikuje tento koncept, který se zabývá začleňováním jednotlivců do systému, jako vytváření vztahů mezi jednotlivci a jejich postoji vůči společnosti. Sociální integrace je také výsledkem vědomé a motivované interakce a spolupráce jednotlivců a skupin. Sociální integraci dále ještě více rozvíjí Esser (2000) in Bosswick a Hasmann (2006), který navrhuje čtyři základní podkategorie sociální integrace, a to akulturaci, umístění, interakci a identifikaci. *Akultura* (Aculturation) je procesem, při němž jedinec získává znalosti, kulturní standardy a kompetence potřebné pro úspěšnou interakci ve společnosti. Můžeme jí definovat také jako socializaci. Tuto podkategorii sociální integrace také ve svém konceptu zahrnuje Heckmann (1999) v rámci kulturní integrace. *Umístění* (Placement) je chápáno tak, že jedinec získá pozici ve společnosti, a to jak ve vzdělávacím, tak ekonomickém systému. Umístění také znamená získání práv spojených s určitými pozicemi a příležitostí k vytvoření sociálních vztahů a získání kulturního, sociálního kapitálu. *Interakce* (Interaction) je míněno vytváření vztahů a sítí mezi jednotlivci. Patří mezi ně přátelství či manželství nebo obecnější členství ve společenských skupinách. *Identifikace* (Identification) se týká identifikace jedince se společenským systémem, tedy kdy člověk vidí sebe jako součást kolektivního prostředí (Bosswick a Hasmann, 2006).

V rámci definování integrace v této práci považuji za nejvhodnější definovat integraci jako způsob adaptace a vnímám ji jako dlouhodobý proces začleňování imigrantů do majoritní společnosti a zároveň také jako výsledný stupeň propojenosti s oboustranným a multi-dimenzionálním charakterem. Řada jednotlivých charakteristik z této definice již byla v předešlé kapitole vysvětlena, je však na místě vlastní interpretace autora této definice. Stejně jako Heckmann (1999) vnímám integraci ve dvou rovinách, tedy jako *proces*, který probíhá kontinuálně v době, kdy je imigrant v kontaktu s majoritní společností a kdy probíhají vzájemné interakce a procesy socializace a zároveň ji také považuji jako určitý *výsledný stupeň propojenosti* imigranta, především v podobě kvality vztahů mezi imigrantem a novou strukturou majoritní společnosti. *Dlouhodobost* jako charakter integrace do nové struktury majoritní společnosti začíná u imigrantů již v období jejich příchodu a je ukončena v období, kdy se imigrant stává aktivním

členem cílové struktury. Doba integrace je vždy relativní a není časově omezená. Je možné, že u integrace může docházet k přesáhnutí první generace imigrantů. *Oboustrannost* je nezbytnou součástí integrace a je vnímána tak, že jsou v rámci integrace zainteresovaní jak imigranti samotní, tak populace v cílové, majoritní společnosti. Předpokladem úspěšné integrace minority v cílové společnosti je nastavení optimálních podmínek, norem a zákonů. Dále je nezbytné zmínit *multi-dimenzionální* charakter integrace, který poukazuje na účast imigranta v dílčích sférách běžného života v cílové společnosti, jako je ekonomická, sociální, politická, kulturní sféra atd.

3.1.6 Vztah integrace s dalšími přístupy

Adaptace

V odborné literatuře se často setkáváme se záměnou termínu integrace s jinými termíny, kdy se jednotliví autoři snaží vystihnout shodný význam, jako například u již zmíněného termínu asimilace. Mimo tento fakt řada autorů, kteří se zabývají integrací cizinců v majoritní společnosti, definují integraci jako určitý způsob adaptace (Drbohlav, Černík, Dzúrová, 2005).

Průcha (2004) definuje integraci takto: „*Integrace je takový způsob adaptace, kdy imigranti uznávají, že poznání a přijetí kultury hostitelské země je pro ně důležité, avšak současně si chtějí udržet i svou vlastní kulturu. Integrovaní imigranti mají pak dvojí kulturní identitu, tj. jednak svojí původní a jednak svojí získanou.*“ Janská (2008) popisuje termín *adaptace* jako hierarchicky nejvyšší nebo také „všeobjímající“ pojem ve vztahu cizince a majoritní společnosti, zároveň tento termín v sobě zahrnuje řadu geografických, ekonomických, socio-kulturních a psychologických procesů a subprocesů, jež musí všechny migrant absolvovat, které ho zároveň formují a zároveň také formují původní struktury (Janská, 2008).

Také v Berryho (1992) konceptu akulturace a adaptace představuje integrace jeden z jeho čtyř základních typů soužití, nazývaných také jako adaptace či začlenění, mezi imigranty v nové společnosti a majoritní společnosti. Kromě již zmíněné integrace definuje Berry (1992) mezi typy adaptace také asimilaci, separaci a marginalizaci. Základem jeho adaptační strategie jsou kombinace možných alternativ odpovědí na dvě otázky - zda:

- A) imigrant udržuje vztahy s ostatními etnickými skupinami?
- B) zda si současně zachovává svojí kulturní identitu?

U integrace (A-ano, B-ano), u asimilace (A-ano, B-ne), separace (A-ne, B-ano), marginalizace (A-ne, B-ne). Hierarchicky je tedy možné zařadit integraci jako určitou podkategorii adaptace, která je považována jako hierarchicky nejvyšší kategorií v přístupu začleňování jednotlivých jedinců či komunit cizinců do majoritní společnosti.

Asimilace

Nyní představím charakteristiku dalších relevantních pojmů, které velmi úzce souvisí se začleňováním cizinců do nové společnosti, a které byly zmíněny v rámci přístupů k integraci v předešlé části této kapitoly. Vzhledem k časté záměně integrace s termínem asimilace se budu následně tomuto termínu věnovat. Na rozdíl od integrace, u *asimilace* dochází dle Janské (2008) ke ztrátě kulturní identity a zároveň k úplnému splynutí s majoritní společností. Takovéto pojetí termínu asimilace je užíváno především v evropském kontextu. V americkém kontextu představuje tento pojem především velmi složitou formu adaptace bez bližší specifikace (Drbohlav, 2001). Průcha (2004) definuje asimilaci takto: „*Asimilace je způsob adaptace, při němž imigranti usilují o co největší splynutí s obyvatelstvem hostitelské země, kdežto svou původní kulturu považují za málo důležitou pro život v novém prostředí*“. Dle Průchy (2004) jsou u asimilace také velmi podstatné jisté předpoklady, například časté kontakty nově příchozí minority s příslušníky majoritní společnosti, poznávání a osvojování jednak jejich jazyka, ale také norem, hodnot a zvyklostí. Obecně byl tento koncept asimilace sestaven ve 20. a 30. letech minulého století a jeho zastánci, tedy představitelé chicagské školy, přestavovali asimilaci jako výsledek nevyhnutelného splynutí v majoritní společnosti v důsledku přirozeného procesu vývoje (Drbohlav, 2001). Dle Janské (2008) můžeme dále členit asimilaci na několika typů, a to na základě toho, zda se v majoritní společnosti asimilují jednotlivci nebo celé skupiny lidí. Pokud na úrovni jednotlivce dochází v cílové zemi k „vstřebávání“ kulturních znaků přijímací společnosti, tedy kdy jednotlivec v cílové zemi „vstřebává“ jazyk, náboženství, způsoby oblékání, mluvíme o behaviorální asimilaci. Pokud u jednotlivce dochází k začleňování do sociální a zaměstnanecké struktury a zároveň vstupují do politických, sociálních a kulturních organizací majoritní společnosti, mluvíme o procesu strukturální asimilace. Janská (2008) dále také upozorňuje na značnou blízkost strukturální asimilace s integračními procesy.

Akultura

V souvislosti s problematikou integrace cizinců v majoritní společnosti je důležité zmínit další relevantní termín, který je také často zaměňován s termínem integrace, a tím je akultura. Dle Entzinger a Biezevelde (2003) představuje *akultura* proces, při kterém imigranti přebírají některé hlavní prvky jejich hlavního okolního prostředí, avšak neopouštějí svojí původní kulturní identitu. Zároveň tito dva autoři také dodávají, že se nejedná o jednostranný proces, jelikož i majoritní společnost může přebírat určité prvky kultury imigračních skupin. Souvislost akultury s poměrně podobným procesem integrace potvrzuje Bosswick a Heckmann (2006), kteří považují akulturu za kulturní integraci, která je u imigrantů považována za individuální změny na

kognitivní a behaviorální úrovni. Zároveň také dodávají, že během tohoto procesu dochází k vzájemnému obohacování kultur obou stran, nikdo se zde nemusí vzdávat svých kulturních hodnot (Bosswick a Heckmann, 2006).

Janská (2008) vystihuje akulturaci jako naprosto první krok v adaptačním procesu imigrantů v nové společnosti a zároveň představuje kulturní změnu imigrantů, jež vzniká v důsledku stálého kontaktu mezi odlišnými kulturními skupinami. Janská (2008) rozděluje akulturaci na jednostrannou a oboustrannou. Při jednostranné akulturaci dochází u imigrantů k přijímání prvků většiny, velmi často dochází k přejímání jazyka. K oboustranné akulturaci dochází v okamžiku, kdy členové majoritní společnosti přebírají prvky minority, například způsoby oblékání, jazyk, zvyklosti atd. (Janská, 2008). Dle Průchy (2004) nemusí docházet pouze k obohacování kulturních prvků u obou stran, ale také k jejich vylučování nebo přetváření.

Separace/segregace

Dále je také nezbytné v této práci definovat a charakterizovat tyto dva pojmy, tedy separaci a segregaci. Průcha (2004) nepovažuje separaci za určitý způsob adaptace v pravém slova smyslu a zároveň ji charakterizuje tak, že imigranti nepovažují kontakt s kulturou a příslušníky majoritní společnosti za důležitý a jistým způsobem setrvávají v izolaci od majoritní společnosti a její kultury, zároveň si minorita udržuje svojí vlastní etnickou identitu a tradice. Pokud k vyčlenění imigrantů v majoritní společnosti nedochází vlivem imigrantů samotných, ale vlivem majoritní společnosti, mluvíme o segregaci (Janská 2008). Dle Janské (2008) je možné sledovat proces segregace nejen z hlediska psychologických aspektů chování minoritní části společnosti, ale také z hlediska sídelně-prostorových vztahů (např. ghettotizace). Charakteristické je, že v obou těchto případech se jedná o vyčlenění minority, resp. jedinců či skupin z majoritní společnosti.

Marginalizace

Dle Průchy (2004) představuje *marginalizace* „Strategii těch imigrantů, kteří necítí potřebu kontaktu s dominantní kulturou, ale neuchovávají si ani svou původní kulturu. Jejich identita není kulturně opřena ani o kulturu vlastních rodičů, ani o kulturu hostitelské země. Identifikují se pouze se subkulturou své vlastní skupiny. U tohoto typu adaptace se tedy předpokládá, že si minorita vytváří v cílové společnosti svoji vlastní jedinečnou subkulturu. Janská (2016) charakterizuje tuto adaptační strategii jako doslovné „vzepření se“ imigrantů majoritní společnosti, u kterého se objevují pocity odcizení, a kdy v celém důsledku dochází k vysokému akulturačnímu stresu. Berry (1992) definuje akulturační stres jako psychologický a fyziologický stav organismu, který znesnadňuje adaptaci.

Dopady adaptačních procesů

Dle Berryho (1984) v případě, kdy jednotlivci nechtějí udržovat vlastní kulturní identitu a zároveň vyhledávají každodenní interakci s jinými kulturami, je možné tuto strategii považovat za asimilační, která ve svém důsledku představuje tlak na jednotnost. V případě, že nově přichodzí migranti si zachovávají svoji vlastní kulturní identitu, ale zároveň vyhledávají interakci s jinými skupinami, lze mluvit o adaptačním procesu, jako o integraci v jejímž důsledku dochází k zachování rozmanitosti společnosti a spravedlnosti. Dle Schmitze (1992, podle Khalimzoda 2017) se jako neúčinnější adaptační strategie jeví strategie, pokud je jako indikátor brán blahobyt a zdraví. Dle Kosice (2005) integrace negativně koreluje s agresivitou, impulzivitou, úzkostí a na druhou stranu pozitivně koreluje se sdružováním, emociální stabilitou, přívětivostí a otevřeností. Přestože v případě asimilace dochází k pozitivní korelaci s přívětivostí a soudržností, zároveň však dochází také k pozitivní korelaci s úzkostí a uzavřeností. Napříč zmíněnými adaptačními procesy je podstatné upřednostňovat strategii integrace před ostatními procesy za účelem rozmanitosti a otevřenosti celkové společnosti.

3.2 Měření integrace

Jedním z hlavních cílů této diplomové práce je prohloubení dosavadních poznatků o integraci českých Romů, resp. subetnických slovenských Romů ve Velké Británii, kteří před samotnou emigrací žili v Česku. Cílem je zjistit zda a jakým způsobem dochází především u rodin českých Romů k jejich integraci v britské společnosti. K měření jejich procesu integrace v britské společnosti bude použit koncept integrace Entzingera a Biezevelda (2003) v rámci kterého tito autoři rozlišují čtyři dimenze integrace. Prvním je *sociálně-ekonomická* dimenze integrace, dále *kulturní* dimenze integrace, třetím je *právní a politická dimenze* a poslední dimenzí je *postavení migrantů* vůči majoritní společnosti. Přestože je možné všechny tyto čtyři dimenze integrace vzájemně rozlišovat, je důležité zmínit také jejich velmi silnou vzájemnou propojenost. V některých kapitolách bude koncept integrace Entzingera a Biezevelda (2003) z části komparován s Boswellovým (2003) konceptem integrace.

3.2.1 Socio-ekonomická dimenze integrace

Dle Entzingera a Biezevelda (2003) je nejvýznamnějším indikátorem úspěšné integrace zapojení migrantů do pracovního trhu přijímající společnosti. Zapojení se do trhu práce v přijímající společnosti probíhá u migrantů především skrze placená zaměstnání či vlastní podnikání. Bez ohledu na způsob zapojení se do trhu práce, je v rámci této dimenze integrace důležité se soustředit jednak na úroveň příjmů migrantů, typy pracovních míst, do kterých se zapojují společně v kontextu dosaženého vzdělání a jazykových dovedností.

Díky tomu bude možné zjistit, zda jsou migranti zaměstnáváni na pozicích s nízkou kvalifikací, zda jejich zaměstnání odpovídá výši jejich dosaženého vzdělání a nabytým zkušenostem nebo zda dostávají shodnou výši mzdy za stejný typ vykonané práce jako členové majoritní populace. Úspěšné zapojení migrantů do pracovního trhu velmi úzce souvisí nejen s úrovní dosaženého vzdělání migrantů, ale také s jejich znalostí jazyka přijímající společnosti. Především je velmi důležité sledovat zapojení do systému vzdělávání u mladých migrantů i u jejich potomků, tedy druhé generace imigrantů.

Dalšími hlavními podmínkami k úspěšné integraci je kvalita a způsob bydlení. Pokud imigranti žijí v chudších podmínkách než zbytek obyvatelstva, může to být známka jejich společenského vyloučení. Segregace migrantů v oblasti bydlení může být důsledkem společenského vyloučení, nebo důsledkem svobodného rozhodnutí členů komunity migrantů bydlet v segregované oblasti. Dalším ukazatelem je míra využívání nástrojů sociálního zabezpečení a dalších nástrojů sociální politiky státu. Čím více využívají imigranti těchto nástrojů sociálního zabezpečení stejně jako členové majoritní populace, tím více se blíží k jejich integraci.

3.2.2 Kulturní dimenze integrace

V rámci dimenze kulturní integrace je hledání indikátorů úspěšnosti mnohem obtížnější než v předchozí dimenzi socio-kulturní integrace. Dle Entzinger a Biezevelde (2003) kulturní integrace imigrantů primárně obnáší porozumění společnosti přijímající země, respektování jejich norem a také znalost jazyka přijímající společnosti.

Za další indikátory úspěšné kulturní integrace mohou být považována smíšená manželství imigrantů, resp. uzavírání sňatků mezi jedinci z imigrační skupiny a jedinci z majoritní populace přijímající země. Pokud však u některých skupin imigrantů dochází k uzavírání sňatků s jedinci hledanými v zemích původu, dochází dle Entzinger a Biezevelde (2003) k celkovému zpomalení jejich integrace. Jak již bylo zmíněno, kulturní integrace migrantů obnáší znalost jazyka přijímající země. Úroveň znalosti jazyka přijímající země u migrantů dle Entzinger a Biezevelde (2003) odpovídá úrovni jejich kulturní integrace. U nejvíce segregovaných migrantů, lze předpokládat nízkou úroveň znalosti jazyka přijímající společnosti. Broderers (2001, podle Entzinger a Biezevelde 2003) tvrdí, že preference jazyka své původní země v přijímající zemi značí u migrantů myšlenku jejich budoucího návratu. Nízká kriminalita migrantů může být chápána jako projev respektování norem přijímající společnosti, a tedy i projev úspěšné kulturní integrace. Pokud je tomu však naopak, lze předpokládat, že migranti neakceptují normy a pravidla přijímající země. Jejich vysoká kriminalita je přijímající společností vnímána velmi negativně a může docházet k dalšímu brzdění jejich integrace.

3.2.3 Právní a politická dimenze integrace

Dle Entzingera a Biezevelda (2003) se dimenze právní a politické integrace soustřeďuje především na právní postavení migrantů ve vztahu k majoritní společnosti a cílové zemi. Primárně se právní a politická dimenze integrace snaží hodnotit, jakým způsobem jsou migrantům v přijímajících společnostech umožněna práva na pobyt či získání občanství. Dle Entzingera a Biezevelda (2003) je naturalizace migrantů, tedy získávání občanství cílových zemí, případně dvojí občanství, důležitou součástí jejich celkové integrace v majoritní společnosti.

Přestože mohou všichni občané členských zemí Evropské unie uplatňovat svobodu pohybu a pobytu v souladu se směrnicí 2004/38 o právu občanů EU a jejich rodinných příslušníků pravidla pro jejich naturalizaci se v jednotlivých cílových zemích výrazně liší (Entzinger a Biezeveld, 2003). Dle Entzingera (1990, podle Entzinger a Biezeveld 2003) lze považovat za poměrně rovnocenný ukazatel úspěšné integrace také azylový pobyt. Právo svobody pohybu a pobytu je tedy také zaručeno českým Romům migrujícím z Česka do Velké Británie (Fremlová et al., 2009). V jejich případě pro získání trvalého pobytu ve Velké Británii je nutné splnění podmínky doby pěti let strávené v této zemi (Kostlán 2016).

Velmi silným ukazatelem úspěšné integrace je dle Entzingera a Biezevelda (2003) účast imigrantů na politickém rozhodování. Obecně se však u imigrantů předpokládá průměrně nižší politická účast oproti majoritní společnosti. Stejně jako Entzinger a Biezeveld (2003) tvrdí také Boswell (2003), že politická integrace obnáší schopnost volit, ale také být volen. Kromě politické účasti migrantů může být za znak úspěšné integrace považována také obecně účast v občanské společnosti. Účast migrantů v občanské společnosti je velmi široká koncepce. Může být interpretována jako členství v odborové organizaci, ale také v jakémkoli jiném sdružení, například v sportovním klubu nebo v kulturním sdružení (Entzinger a Biezeveld, 2003). Prostřednictvím těchto účastí může docházet k vytváření propojení mezi migranty a majoritní společností. Účast tak může být chápána jako snaha migrantů o integraci.

3.2.4 Postoj přijímající země

Integrace jednoznačně není jednostranným procesem, ve kterém hrají roli pouze migranti. Také přijímající společnost nese jistou míru odpovědnosti. Tato odpovědnost se může projevat například již zmíněným zajištěním pobytového statusu migrantů nebo poskytnutím právních a politických práv. Kromě těchto dvou zmíněných faktorů, k uskutečnění integrace migrantů výrazně přispívá otevřenost přijímající země. Podle Entzingera a Biezevelda (2003) jsou základními nástroji k otevřenosti především boj proti diskriminaci a rasismu v přijímající společnosti, které se projevují v přijímající společnosti například odepřením zaměstnání či bydlení migrantům z důvodu

jejich původu (Entzinger a Biezeveld, 2003). V případě Velké Británie může být očekávána výrazná otevřenost společnosti vůči imigrujícím Romům z Česka. Výsledky výzkumů Fremlové et al. (2009) a Vidry (2013) poukazují na otevřenost majoritní společnosti ve Velké Británii, a to prostřednictvím multikulturalismu a tolerantnosti majoritní společnosti, které také představují nejvýraznější „pull“ faktory britské společnosti.

3.3 Návratová migrace

Jednou z hlavních náplní této diplomové práce je návratová migrace českých Romů z Velké Británie do Česka, a to v rámci celkového kontextu migrací českých Romů do západoevropských zemí, tedy včetně procesu emigrace z Česka a jejich integrace v britské společnosti. Návratová migrace českých Romů jako součást celkového migračního procesu je jednou z nejméně prozkoumaných oblastí. Z tohoto důvodu je velice důležité, aby byla návratové migrace a k ní další adekvátně odpovídající pojmy co nejpodrobněji definovány a charakterizovány.

3.3.1 Specifikace návratové migrace

V odborné literatuře může dle Battistella (2018) docházet v rámci definování návratové migrace k terminologickým nesrovnalostem. Pojem *návratová migrace* může být nahrazován poměrně shodnými, avšak často neadekvátními termíny jako je např. *zpětná migrace* (back migration), *protiproud* (countercurrent), *návratový pohyb* (return movement). Nejčastěji se však u návratové migrace setkáváme s alternativami *remigrace* (remigration) či *re-emigrace* (re-emigration). Oba tyto dva poslední zmíněné termíny však vyjadřují opětovnou emigraci migranta ze své domovské země a jeho cílovou zemí se mohou stát jak nová země, tak země z předchozí migrační zkušenosti (Bovenkerk 1974, s. 4). Tyto dva termíny mohou být také zastoupeny v odborné literatuře termínem *pokračující návrat* (continued return). IOM (2010) tento termín vysvětluje stejně jako Bovenkerk (1974), kdy se jedná o návrat migranta do své původní domovské země a jeho následná migrace do další země.

3.3.2 Přístupy v definování návratové migrace

Dle Gmelcha (1980) podle Kuschminder (2017) je možné definovat na nejzákladnější úrovni návratovou migraci jako pohyb emigrantů zpět do své vlasti za účelem přesídlení. V základu této definice Gmelcha (1980) je výrazně patrná trvalost návratové migrace, neboť u migrantů dochází k jejich „přesídlení“ do vlasti. Přestože byla historicky návratová migrace považována za konečnou část celkového migračního cyklu, dle Kuschminder (2017) současné výzkumy poukazují na to, že návratová migrace může být pouze jednou z mnoha částí celého migračního cyklu, neboť neustálý pohyb se v současnosti pro člověka stává stále výraznějším rysem. Také v rámci této diplomové práce nelze předpokládat, že by u všech informantů, tedy českých Romů vracějících se z Velké

Británie docházelo k trvalému přesídlení v Česku. Skrze rozšířené rodiny Romů může docházet k vytváření migračních sítí napříč mnoha státy. V případě jejich návratu z Velké Británie do Česka tak může dojít velmi brzy k další emigraci z Česka do další země.

Kromě definování návratové migrace z hlediska trvalého přesídlení je možnou alternativou definování doby strávené emigrantem v cílové zemi. Příkladem může být studie Kinga (2000), dle kterého je návratová migrace proces, během kterého se lidé vrací do svých původních zemí po významné době strávené v jiné zemi. Tento autor již však tuto významnou dobu nijak dále nespécifikuje. Otázkou tedy je, jaký čas musí migrant strávit v zahraničí, aby mohlo dojít plnohodnotně k identifikování návratové migrace. Pro vyhodnocení této významné doby je možné využít definice IOM (2004), dle které je návratová migrace považována za pohyb osob, které se vrací do zemí svého původu, nebo obvyklého pobytu poté, co strávili nejméně jeden rok v jiné zemi. Dále také Kuschminder (2017) za významnou dobu strávenou migrantem v zahraničí považuje období tří měsíců. Přijatelnou alternativou v přístupu definování doby strávené migrantem v zahraničí může být považována definice UNSD (1998), na základě které můžeme označit za návratové migranty ty osoby, které se vrací do země svého občanství poté, co byly dlouhodobě či krátkodobě v jiné zemi a kteří mají v úmyslu setrvat ve své domovské zemi alespoň jeden rok.

Pro potřeby výzkumu této diplomové práce byla definice UNSD (1998) o návratové migraci vyhodnocena jako nejvhodnější varianta, neboť v sobě obsahuje několik dimenzí. První dimenzí v této definici je dimenze původu. V případě této diplomové práce se jedná o návratovou migraci českých Romů, resp. subetnicky specifikovaných slovenských Romů (servike Roma), kteří mají občanství České republiky. Druhou dimenzí definice je možné považovat cílovou zemi zahraniční migrace, v případě této diplomové práce je za cílovou zemi považována Velká Británie. Třetí dimenzí je doba strávená migranty v zahraničí, tedy dlouhodobě či krátkodobě. Přestože není tato doba pobytu migrantů, resp. českých Romů ve Velké Británii přesně specifikována, je pro výzkum v této diplomové práci podstatná. Mezi hlavní cíle této diplomové práce patří zjištění, zda dochází k integraci českých Romů v britské společnosti a identifikování jejich hlavních motivů vedoucích k návratové migraci z Velké Británie do Česka. Návratová migrace velmi úzce souvisí s procesem integrace a k identifikování všech hlavních motivů vedoucích k návratové migraci musí být akceptovány krátkodobé pobyty, trvající minimálně dva týdny a dlouhodobé pobyty v zahraničí, jejichž maximální délku není nutné specifikovat. Poslední čtvrtou dimenzí této definice je předpokládaná doba minimálně jednoho roku strávená migranty v domovské zemi po jejich návratu. Návratoví migranti musejí splnit definici UNSD (1998) o návratové migraci, kdy migranti alespoň předpokládají dobu strávenou v České republice minimálně jeden rok.

3.3.3 Kategorizace návratové migrace

Dle IOM (2010) návratová migrace nemůže být v současné době považována za vedlejší či podřadný jev, ale za rozhodující a nedílnou součást mnoha zahraničních migrací. Proto je také podstatné věnovat pozornost návratové migraci a zvláště o to více, pokud se jedná o návratovou migraci zvláště zranitelné části populace. V případě Česka je tomu bezesporu u návratové migrace českých Romů, kteří se vrací do České republiky ze zahraničí a jsou obecně považováni za jednu z nejvíce segregovaných, diskriminovaných a znevýhodněných skupin české populace. V předchozí kapitole byl sestaven přehled obecně nejvýznamnějších přístupů v definování návratové migrace a byl také vybrán a specifikován přístup, který nejlépe odpovídá potřebám výzkumu této práce. Kromě různých přístupů v definování mohou být návratové migrace kategorizovány. Přestože je jedním z několika cílů této diplomové práce identifikování hlavních motivů návratové migrace, je definování kategorií návratové migrace důležité, neboť vracící se migranti jsou vysoce heterogenní skupinou. Proto je také návratová migrace kategorizována podle různých forem a kontextu. Na nejzákladnější úrovni můžeme rozlišovat mezi nucenými návraty a dobrovolnými návraty. Dle IOM (2010) za nucený návrat je považován povinný návrat jednotlivce do země původu, a to na základě právního aktu státu. K nuceným návratům dochází u migrantů, kterým není povolen vstup do cílových zemí nebo kterým již pobyt není povolen. Dobrovolný návrat je návrat jednotlivce do země původu na základě jeho svobodné vůle a rozhodnutí a při neexistenci donucovacích opatření států. Dle Kuschminder (2017) lze však polemizovat, do jaké míry jsou dobrovolné návraty opravdu dobrovolné. Cassarino (2008) proto dobrovolné návratové migrace rozděluje na ty, v rámci kterých dochází k návratu migrantů na základě vlastních podnětů bez jakéhokoliv tlaku. Druhým typem dobrovolné návratové migrace je povinný návrat, ke kterému dochází na základě nepříznivých faktorů v okolí. Dobrovolné návraty jsou dle IOM (2010) z hlediska aktivního či naopak pasivního přístupu státu k návratům dále členěny, a to na spontánní návraty, které migranti iniciují a uskutečňují bez účasti států nebo jiných nadnárodních aktérů. Motivy vedoucí k uskutečnění spontánní návratů jsou především osobní důvody migrantů. Dále také asistované dobrovolné návraty. Migrantům, kteří se vrací do zemí původu prostřednictvím tohoto systému, může nebo nemusí být povoleno zůstat na území cílové země, avšak musí dobrovolně souhlasit s návratem. Migrantů v rámci těchto programů velmi často také dostávají finanční podporu ze strany státu. V neposlední řadě dochází také k dobrovolným návratům do zemí původu po ukončení pracovních či studijních pobytů v cílových zemích.

Dále je možné také kategorizovat návratovou migraci dle délky pobytu v domovské zemi. Na nejzákladnější úrovni lze dle IOM (2010) rozlišovat mezi dočasným a trvalým návratem. Kuschminder (2017) rozděluje návratovou migraci dle délky pobytu do čtyř kategorií. První

kategorií jsou krátkodobé návraty za účelem návštěvy rodiny či přátel. Druhou kategorií jsou sezónní návraty, které jsou spojené se sezónními pracovními činnostmi. Třetí kategorií jsou dočasné návraty, v rámci kterých migranti stráví v domovské zemi významnou dobu a poté opět emigrují. Čtvrtou kategorií jsou trvalé návraty, v rámci kterých se návratoví migranti usazují v zemích původu.

3.3.4 Teorie vztahující se k návratové migraci

V současné době existuje řada teorií, které přistupují k návratové migraci jako k heterogennímu fenoménu z mnoha různých hledisek a snaží se objasnit motivy návratové migrace. Jeden z cílů této diplomové práce je identifikování hlavních motivů návratové migrace českých Romů z Velké Británie do Česka, a proto bude také v této kapitole představen přehled teoretických konceptů vztahujících se k návratové migraci, které považuji za nejdůležitější. Cílem sestavení tohoto základního přehledu teorií není jejich následné testování, ale poskytnutí potřebných teoretických východisek, které mohou pomoci při identifikování hlavních motivů návratové migrace českých Romů z Velké Británie.

Neoklasická ekonomická migrační teorie a Nová ekonomie pracovní migrace

Neoklasická ekonomická migrační teorie a Nová ekonomie pracovní migrace (NELM, z angl. New Economics of Labour Migration) přistupují konceptuálně k návratové migraci protikladně. Dle neoklasického přístupu je mezinárodní migrace vnímána jako výsledek mzdových rozdílů mezi vysílajícími a přijímajícími zeměmi. Migranti tak očekávají v hostitelské zemi vyšší finanční příjmy, než ve své domovské zemi. V rámci tohoto pojetí je návratová migrace výsledkem selhání migrace, která nevedla k očekávaným výnosům v hostitelské zemi. V tomto teoretickém přístupu vystupují především pracovní migranti, kteří nezískali předpokládanou výši příjmů nebo nesprávně vyhodnotili náklady spojené s migrační zkušeností. Kromě maximalizování zisku předpokládají také tito migranti trvalé usazení v cílové zemi a sjednocení svých rodin (Cassarino, 2004). Ve studiích zaměřených na pracovní migraci bylo například dle Baučiče (1972, podle Kunuroglu, Vijver a Yagmur 2016) zjištěno, že pracovní migranti z bývalé Jugoslávie vracející se z Německa byli zdravotně postiženi vlivem vykonávání prací v hostitelské zemi. Příkladem této migrační teorie mohou být také těžké pracovní podmínky, které se staly motivem vedoucí k návratové migraci (Kunuroglu, Vijver a Yagmur, 2016).

Nová ekonomie pracovní migrace naopak vnímá návratovou migraci jako výsledek racionální strategie na úrovni domácnosti migrantů, která vyplývá z úspěšného dosažení stanovených cílů migrace. NELM začleňuje jednotlivce do rámce rodinné jednotky a spojuje tak maximalizaci příjmů a předcházení rizik. Na rozdíl od neoklasické ekonomie, u které se

předpokládá trvalý charakter migrace s cílem maximalizovat příjmy, u NELM se předpokládají dočasné migrace (Kunuroglu, Vijver a Yagmur, 2016). Jak zdůrazňuje Stark (1996, podle Cassarino 2004) plánované strategie migrantů v rámci NELM nelze považovat za akt zoufalství či optimismu. Návratová migrace je jasným výsledkem úspěchu migrace v zahraničí.

Přestože oba tyto přístupy poskytují perspektivu objasňující návratovou migraci především z ekonomického hlediska, nelze se na ně plnohodnotně spoléhat. Tyto dva přístupy se soustředí pouze na finanční a ekonomická hlediska návratové migrace, čímž dochází k přehlížení sociálních, politických, institucionálních a psychologických faktorů. Primární nedostatek se týká faktu, že druhá a další generace migrantů jsou v těchto modelech velmi obtížně reprezentovány (Kunuroglu, Vijver a Yagmur, 2016).

Strukturální přístup v návratové migraci

V rámci tohoto přístupu závisí návrat migranta nejen na jeho individuální zkušenosti v zahraničí, ale také na společenské a institucionální situaci v zemi původu. Ve skutečnosti je návrat také otázkou kontextu. Na základě tohoto přístupu je možné využít typologii návratové migrace dle Cerese (1974, podle Cassarino 2004):

- Návrat jako selhání. Do tohoto typu návratové migrace jsou řazeni migranti, kteří se nedokázali integrovat v hostitelských zemích, a to z důvodů předsudků či stereotypů se kterými se setkali v hostitelské společnosti. Tyto předsudky a stereotypy jsou převážně politického či sociálního charakteru a spadají mezi ně např. diskriminace či jazyková bariéra. Motivy vedoucí k návratové migraci jsou v tomto případě spojeny s neúspěšnou integrací migrantů z hlediska diskriminace či jazykové bariéry.
- Návrat z důvodu konzervatismu. Tento typ návratové migrace zahrnuje migranty, kteří ještě před emigrací plánovali návrat domů s dostatečným množstvím peněz na nákup nemovitosti v zemi původu.
- Návrat kvůli odchodu do důchodu. Do této kategorie návratové migrace patří ti migranti, kteří se rozhodli vrátit do svých zemí původu, aby zde získali domov, ve kterém mohou zestárnout, resp. dožít.
- Návrat z důvodu inovace. Migranti z této kategorie jsou připraveni ve svých domovských zemích využít všech prostředků a nových zkušeností, získaných skrze migrační zkušenost v hostujících zemích. Migranti z této skupiny jsou v hostitelské zemi velmi dobře integrováni (Kunuroglu, Vijver, Yagmur, 2016). Dle Cerese (1974, podle Cassarino 2004) jsou tito návratoví migranti považováni za inovátory, neboť

dovednosti a úspory získané v zahraničí přináší do domovských zemí změny (koncept tzv. sociálních remitencí).

Transnacionalismus a návratová migrace

Na rozdíl od ostatních teorií předpokládajících trvalé usazení návratových migrantů v zemích původu, dle Portese et al. (1999) a Vertovce (1999) se transnacionalismus projevuje pravidelnými a trvalými přeshraničními kontakty. Proto transnacionalismus nemůže být považován za konečnou fázi migrace, ale za nezbytnou a významnou součást celého migračního cyklu. Transmigranti podle Kunurogla, Vijvera a Yagmara (2016) udržují a rozvíjejí mnoho vazeb jak na rodinné, tak na institucionální, náboženské, ekonomické a politické úrovni, a to v hostitelské a zároveň i v původní zemi bez ohledu na jejich aktuální pobyt. U migrantů tak zároveň dochází k začleňování do více než pouze jedné společnosti. V rámci transnacionalismu jsou dlouhodobé a trvalé vazby mezi migranty a domovskými zeměmi velmi podstatné, neboť pokud dle de Haase a Fokkema (2011) dochází k oslabování ekonomických a sociálních vazeb, pravděpodobnost a také motivace k návratu výrazně klesají. V extrémním případě je nesjednocení migrantů a jejich rodin nezvratné (de Haas a Fokkema, 2011).

Také identita migrantů je do značné míry ovlivněna transnacionalismem. Cassarino (2004) vysvětluje transnacionální identitu jako výsledek kombinace původu migranta s identitou, kterou získá v hostitelské zemi. Tato kombinace vede více k rozvoji "dvojí identity" než ke vzniku konfliktních identit. Transnacionální migranti jsou oproti ostatním typům migrantů více schopni hledat své místo jak v hostitelské zemi tak zemi původu. Zároveň během procesu adaptace v domovské zemi neztrácejí svojí identitu získanou v zahraničí. Proces opětovného začlenění, tedy integrace transmigrantů do svých domovských zemí je podpořen pravidelnými kontakty s rodinami v zemích původu, pravidelnými pohyby do těchto zemí (Cassarino, 2004) a pravidelným zasíláním finančních remitencí svým rodinám (SIHMA, 2015). Dle Cassarina (2004) v rámci transnacionálních vztahů hrají etnická příslušnost a společný původ důležitou roli.

Teorie migračních sítí a návratová migrace

Stejně jako teorie transnacionalismu přistupuje k návratové migraci také teorie migračních sítí, poukazující na silné vazby mezi návratovými migranty a jejich bývalými sídly v dalších zemích (Cassarino, 2004). Massey et al. (1993) definuje migrační síť jako soubory mezilidských vazeb, které propojují migranty, bývalé migranty a nemigranty ve vysílajících a cílových zemích skrze příbuzenské a přátelské vztahy a společný původ. Dle Coleman (1988) jsou zmíněné vazby odrazem zkušeností získaných migranty díky předchozím migracím. Podle Cassarina (2004) jsou

návratoví migranti v rámci této teorie nositelé hmotných a také nehmotných zdrojů. Migranti shromažďují a posléze také využívají zdroje potřebné k zajištění a přípravě návratu do svých zemí původu (Cassarino, 2004). Tyto zdroje jsou získávány prostřednictvím atributů společného charakteru, jako jsou jazyk, etnická příslušnost, přátelství, rodinné vazby a další společné atributy, které jsou dostupné na sociální a ekonomické úrovni sítí (SIHMA, 2015) a nelze zpochybňovat fakt, že jsou výsledkem mezilidských vztahů. Vytváření a udržování sítí, skládajících se z mnohočetných sociálních struktur a vazeb, vyžaduje především dlouhotrvající mezilidské vztahy (SIHMA, 2015).

3.3.5 Návratová migrace českých Romů z Velké Británie

Návratová migrace jako heterogenní fenomén představuje v současné době významnou součást mnoha mezinárodních migrací. Proces návratové migrace do Česka lze předpokládat také u velmi specifické části české populace, tedy u českých Romů. Výzkum v této diplomové práci je veden metodou případové studie zaměřené na Velkou Británii, neboť právě tato země se stává velmi často cílovou imigrační zemí českých Romů. Z akademického hlediska je však návratová migrace českých Romů z Velké Británie jako součást obecně širších migračních proudů jednou z nejméně prozkoumaných. Doposud jsou výzkumy zabývající se tímto výzkumným tématem pouze částmy řady rozsáhlejších prací konceptuálně zaměřených na migrace Romů do západoevropských zemí. Výzkum v této diplomové práci si klade za cíl identifikovat hlavní motivy vedoucí k návratové migraci českých Romů do Česka. Je však velmi podstatné zdůraznit, že motivy návratové migrace této části populace Česka velmi úzce souvisí se samotným procesem prvotní emigrace z Česka a také s procesem jejich integrace v nové společnosti.

Cílem této kapitoly je kategorizace motivů návratové migrace českých Romů, které mohou být předpokládány v rámci výzkumu v této diplomové práci. Tato kategorizace návratové migrace poskytne základ k identifikování hlavních motivů vedoucích k návratové migraci českých Romů do Česka. Tato kapitola bude tedy vycházet jednak z již uskutečněných výzkumů vztahujících se k návratové migraci českých Romů, dále z výzkumů zabývajících se jejich emigracemi z Česka a v neposlední řadě budou také využity teorie vztahující se k integraci a návratové migraci, které byly popsány v předešlých kapitolách v této diplomové práci a budou zde využity jako teoretický základ pro tuto kapitolu.

Velká Británie již od 90. let představuje významnou cílovou zemi pro mnoho emigrujících rodin českých Romů. Zpočátku měly tyto migrace charakter azylových migrací, vzápětí po přistoupení České republiky do Evropské unie se Romové stali součástí pracovních migrací. Velká Británie se dle Fremlové et al. (2009) stává cílovou zemí pracovních migrací Romů na základě zkušeností z jejich předešlých azylových migrací v této zemi. Jejich emigrace z Česka mohou být

vysvětleny celou řadou motivů od socio-ekonomických, až po kulturní motivy. Více informací o zmíněných motivech lze nalézt v kapitole 3.5 *Motivy emigrací Romů z České republiky do Velké Británie* v této diplomové práci. Přesto však v rámci výše zmíněných pracovních migrací může být předpokládáno souběžné působení více než pouze jednoho motivu.

V pracovním prostředí se však čeští Romové v Česku setkávají nejčastěji s deprivací a diskriminací. Vlivem mnoha faktorů, jako je dlouhodobá a opakovaná nezaměstnanost nebo také přístup k nejistým a málo placeným pracovním příležitostem, dochází v českém prostředí k vytváření velmi specifického cyklu deprivace. Vlivem otevřeného pracovního trhu a svobody volného pohybu zaručeného směrnicí 2004/38 o právu občanů Evropské unie byly českým Romům umožněny pracovní příležitosti ve Velké Británii (Fremlová et al., 2009). Z pohledu neoklasické ekonomické migrační teorie může být migrace těchto českých Romů do Velké Británie vysvětlena jako výsledek příjmových rozdílů mezi domovskou a cílovou zemí, resp. Českou republikou a Velkou Británií. Rodiny českých Romů tak kromě toho očekávají ve Velké Británii stabilní pracovní zázemí a vyšší finanční příjmy. Výrazným sociologickým faktorem, který nelze brát jako ekonomický faktor, bude také etnicky přívětivější klima a otevřená společnost.

Návratová migrace jako výsledek neúspěšné migrace

Podle Cassarina (2004) neoklasická ekonomická migrační teorie poskytuje také vysvětlení jedné z několika kategorií návratové migrace. Dle této teorie může být návratová migrace českých Romů vysvětlena jako výsledek neúspěchu a selhání jejich migrace do Velké Británie. Stejně jako Cassarino (2004) označuje ve své teorii jako příčiny návratové migrace nezískání očekávané výše finančních příjmů nebo nesprávné vyhodnocení nákladů spojených s migrací, mohou být tyto příčiny v případě českých Romů také jedny z potenciálně předpokládaných. Jako důvod může být dle Grilla (2013) získávání pracovních pozic Romů ve Velké Británii na nízké úrovni, které nevyžadují dovednosti získané skrze formální vzdělání. Také čeští Romové mohou být zaměstnáváni na pracovních místech s nízkými požadavky na klasifikaci nebo na dočasných a snadno vykořisťovaných pracovních místech. Motivy vedoucí k návratové migraci u této kategorie neúspěšných migrantů se mohou objevovat v souvislosti s jejich nezaměstnaností, špatnými pracovními podmínkami ve Velké Británii. Předpokládat lze tedy především velmi úzkou souvislost mezi návratovou migrací českých Romů a jejich procesem neúspěšné ekonomické integrace ve Velké Británii.

Návratová migrace jako výsledek neúspěchu či selhání migranta v zahraničí může být kromě již zmíněného neúspěšného procesu ekonomické integrace zapříčiněna také neúspěšnými procesy integrace v dalších oblastech. Dle Cerase (1974 podle Cassarina 2004) z pohledu selhání

migrace v zahraničí dochází k návratové migraci v okamžiku neúspěšného procesu integrace v hostitelské zemi na základě předsudků či stereotypů. V rámci strukturálního přístupu k návratové migraci mohou být zařazeny mezi tyto předsudky či stereotypy například jazyková bariéra mezi migrantem a majoritní populací či diskriminace ze strany majoritní populace. Je nutné také zmínit, že proces kulturní integrace obnášející znalost jazyka hostitelské země je dle Boswella (2003) nejméně snadná. Předpokládané motivy vedoucí k návratové migraci českých Romů z Velké Británie mohou být důsledkem nejen neúspěšného procesu ekonomické integrace do britské společnosti. Ve Velké Británii však nelze předpokládat diskriminaci jako hlavní motiv návratové migrace, neboť z výzkumů Fremlové et al. (2009) a Vidry (2013) vyplývá, že primárně multikulturalismus a tolerance majoritní společnosti k Romům představují nejvýraznější „pull“ faktory britské společnosti. Čeští Romové ve Velké Británii mohou pociťovat bezpečí a respekt ke své etnicitě aniž by se cítili stigmatizováni či diskriminováni. Jedním z hlavních motivů vedoucích k návratové migraci českých Romů však může být předpokládána neznalost jazyka hostitelské země, tedy anglického jazyka. Návratová migrace českých Romů tak může velmi úzce souviset s jejich neznalostí anglického jazyka, tedy neúspěšným procesem v oblasti kulturní integrace.

Je tedy možné předpokládat, že neúspěšný proces především ekonomické a kulturní integrace českých Romů ve Velké Británii a jejich slabé společenské a ekonomické vazby v této zemi mohou mít pozitivní vliv na jejich návratovou migraci do Česka. Podle de Haase a Fokkemy (2011) lze předpokládat i opačný vztah integrace a návratové migrace. Pokud se migranti rozhodnou k návratu do svých původních zemí, lze také předpokládat nízkou míru integrace do společnosti cílové země a silné motivace k udržení sociálních a ekonomických vazeb se zeměmi původu s cílem usnadnění svého návratu (de Haase a Fokkema, 2011).

Návratová migrace jako výsledek úspěšné migrace

Na návratovou migraci lze také nahlížet jako na výsledek úspěšné migrace v zahraničí. Dle Vidry (2013) se u řady Romů stává motivem vedoucím k emigraci z domovské země touha po zvýšení jejich finančních příjmů vzhledem ke svému okolí v domovské zemi. Impulsem pro tyto Romy je velmi často relativní deprivace, kterou Romové zažívají v domovské zemi vlivem již uskutečněných zahraničních migrací ostatních členů romské komunity, kteří díky svým úspěšným migračním zkušenostem zvýšili svůj finanční příjem a vrátili se zpět do domovských zemí. Návratová migrace tak může být v tomto případě dle Cassarina (2004) vnímána skrze Novou ekonomii pracovní migrace jako výsledek racionální strategie vyplývající z úspěšného dosažení stanovených cílů. Dle Drbohlava a Rákoczyové (2012) je pro migrace českých Romů charakteristické především migrování širšího okruhu romské rodiny a využívání rodinných sítí. Lze tedy předpokládat, že

v rámci této kategorie návratové migrace dochází ke kombinaci maximalizace zisku, tedy finančních prostředků a minimalizace rizik spojených s migrací. Podle Kunurogla, Vijvera a Yagmura (2016) je pro tuto kategorii návratové migrace typická krátkodobost. Proto v tomto případě nelze očekávat trvalé usazení českých Romů ve Velké Británii. Motivy návratové migrace v rámci této kategorie úspěšných návratových migrantů mohou být předpokládány v souvislosti s dostatečným zvýšením finančních příjmů ve Velké Británii, které v důsledku zmírní jejich samotnou relativní deprivaci v jejich domovské zemi a mohou také stimulovat k emigraci další Romy ze svého okolí v Česku. V rámci procesu integrace lze jistě předpokládat u této kategorie úspěšných návratových migrantů velmi vysokou míru ekonomické integrace v britské společnosti. U českých Romů z této kategorie se ve Velké Británii tedy předpokládá stabilní zaměstnání s vyšším mzdovým ohodnocením a také zapojení celých rodin Romů do procesu ekonomické integrace. V rámci této kategorie návratových migrantů je podstatné zjistit, do jaké míry jsou v ekonomické integraci úspěšní a zda také dochází k integraci v rámci dalších dimenzí integrace v britské společnosti, resp. do jaké míry. Návratová migrace je převážně interpretována jako výsledek neúspěšné integrace migranta v přijímající společnosti, a to jak v rámci ekonomické tak kulturní integrace (de Haas a Fokkema, 2011). Pokud však v rámci této kategorie úspěšných návratových migrantů, tedy českých Romů, kteří zvýšili své finanční příjmy a životní úroveň a vrátili se zpět do Česka za účelem snížení své relativní deprivace, dojde ke zjištění vysoké míry ve všech dimenzích integrace a jejich celková integrace ve Velké Británii bude vyhodnocena jako úspěšná, lze tuto návratovou migraci vyhodnotit jako značně specifickou, neboť je v rozporu s převážnou interpretací návratové migrace, v rámci které neexistují motivy vedoucí k návratové migraci, pokud u migrantů dochází k úspěšné integraci.

Za velmi úspěšnou migraci Romů do zahraničí může být považována návratová migrace, která je motivovaná investováním finančních prostředků do koupě nové nemovitosti či rekonstrukce stávající v zemích původu (Vidra, 2013). Stejně jako řada Romů motivovaných k emigraci ze své domovské země zvýšením svých finančních příjmů, také v případě Romů, kteří po svém návratu investují své finanční prostředky do nemovitostí, jsou také velmi často ovlivněni relativní deprivací. Tato kategorie návratové migrace, vysvětlující dle Cerase (1974 podle Cassarino 2004) v rámci strukturálního přístupu návratovou migraci, může také být jednou z předpokládaných v rámci této diplomové práce. Motivy návratové migrace českých Romů v rámci této kategorie mohou úzce souviset obecně s celkovým zlepšením podmínek jejich bydlení v Česku.

Návratová migrace jako výsledek migračních sítí a transnacionalismu

Dle výzkumu Orta a Dobruské (2018) u řady romských rodin z Česka, které se staly součástí širokého spektra politiky řízeného rozptylu v 60. letech, dále také azylových migrací v 90. letech 20. století a následně pracovních migrací po roce 2004, lze pozorovat vytváření kontinuálně neukončených transnacionálních migrací mezi několika lokalitami. Výrazně nabývají na významu migrace z 60. let 20. století, v rámci kterých docházelo k řízeným přesunům Romů ze Slovenska do Česka, při nichž docházelo k rozdělování rodin a výsledkem se tak staly obousměrné pohyby mezi těmito zeměmi, které jsou identifikovány jako neukončené transnacionální migrace (Ort a Dobruská, 2018). Dle Orta a Dobruské (2018) se zmiňované jednotlivé romské rodiny z těchto lokalit vzájemně podporují pomocí dosažení úspěšnosti pomocí dalších pracovních migrací Romů do Velké Británie. Ve výsledku tak dochází k vytvoření transnacionálního společenství, které se rozprostírá na území Slovenska, Česka a Velké Británie. Kromě již zmíněného výrazného transnacionálního charakteru mezinárodních migrací českých Romů lze vyhodnotit, že pro tyto jejich migrace je také charakteristické vytváření migračních sítí. Tyto sítě obecně definované dle Masseyho et al. (1993) představují soubory mezilidských vazeb, které propojují migranty, bývalé migranty a také nemigranty ve vysílajících a cílových zemích skrze příbuzenské a přátelské vztahy a společný původ. Také dle Uherka (2007) je na migracích českých Romů patrné vytváření migračních sítí, mající transnacionální charakter a které jsou založené na silných rodinných vazbách. Vytváření těchto vazeb díky příbuzenské síti je podle Uherka (2007) charakteristické především pro romskou část naší populace v Česku, na rozdíl od neromské pracovní migrace, která využívá jiné formy institucionalizace (inzerce, zprostředkovatelské kanceláře). Migrační sítě Romů jsou specifické a z převážné většiny jsou tvořeny nejbližšími členy svých rodin a také dalšími osobami, které jsou rodině blízké, resp. reprezentují rozšířený okruh rodiny (*extended family*). A právě rodina představuje v rámci migrací Romů nejdůležitější prvek, který má zásadní vliv na jejich pohyb v prostoru, tedy i na návratovou migraci. Zřídka jsou migrace Romů uskutečňovány samotnými jednotlivci. Ort a Dobruská (2018) přisuzují úspěšnost romských rodin (těch které pocházejí ze Slovenska) v rámci jejich migrací do Velké Británie především existenci kontaktů s dalšími členy rodiny, kteří přestože byli v rámci tehdejší politiky řízeného rozptylu přesídleni do Česka, stali se již úspěšnými žadateli o azyl ve Velké Británii.

Lze tedy také předpokládat, že u řady jednotlivců či celých rodin českých Romů dochází k návratovým migracím z Velké Británie do Česka, které jsou součástí a zároveň jednou z mnoha fází již zmíněných obousměrných neukončených transnacionálních migrací rodinného charakteru. Během těchto návratových migrací do Česka tito transmigranti stále udržují a rozvíjejí své vazby jak na rodinné, tak na institucionální, náboženské, ekonomické a politické úrovni, které mají ve

Velké Británii. Opětovné začleňování českých Romů jako transmigrantů v domovské zemi, tedy jejich proces reintegrace v Česku je do jisté míry podmíněn těmito vazbami, které návratoví migranti udržovali s domovskou zemí ještě před jejich samotným návratem z Velké Británie. K podpoře jejich reintegrace dochází, pokud před samotným návratem byli v pravidelném kontaktu se svými rodinami z Česka, zároveň pokud také docházelo k přesunům za těmito rodinami (Cassarino, 2004) a pokud také těmito rodinám byly během migrace zasílány finanční remitence (SIHMA, 2015).

U této kategorie migrujících Romů, jejichž návratová migrace může být považována jako součást jejich transnacionalního chování, může být předpokládána úspěšná integrace ve Velké Británii. Tento předpoklad může být podpořen také tím, že dle de Haase a Fokkemy (2011) řady výzkumů zabývajících se transnacionalismem zpochybňují negativní korelaci mezi integrací přistěhovalců v cílové zemi a jejich nadnárodními vazbami s původní zemí (de Haase a Fokkema, 2011). Tato negativní korelace se také shoduje s asimilační teorií, v rámci které se přistěhovalecké komunity postupně asimilují do přijímající společnosti, ale zároveň jejich nadnárodní vazby s původní zemí klesají (de Haas a Fokkema, 2011). Je důležité zmínit, že tyto vazby na rodinné, institucionální, náboženské, ekonomické a politické úrovni mohou být udržovány a rozvíjeny migranty jak v hostitelské, tak zároveň v původní zemi bez ohledu na jejich aktuální pobyt, a to prostřednictvím technického pokroku v dopravních a komunikačních technologiích. Vazby tak mohou být intenzivně udržovány přes mobilní telefony, internet a sociální sítě, nebo skrze globalizovaný bankovní systém (de Haas a Fokkema, 2011). V rámci svých rodinných sítí jsou dle Vidry (2013) také u Českých Romů intenzivně využívány ke komunikaci mezi členy internetové sociální sítě jako je Facebook či Skype, prostřednictvím kterých se všechny důležité informace o migraci šíří (Vidra, 2013). Pokud tedy čeští Romové udržují a rozvíjejí vazby s Českou republikou během svých pobytů ve Velké Británii, nelze na tyto vazby nahlížet jako na projev neschopnosti či neochoty integrovat se v britské společnosti. Spíše může být předpokládána vzájemná podpora integrace migrantů a transnacionálních vazeb. Dle Portese, Guarnizoho a Landolta (1999 podle de Haas a Fokkema 2011) jsou transnacionální aktivity a vazby pozitivně spojeny s integrací přistěhovalců neboť jejich adaptace v cílové společnosti může být usnadněna tím, že poskytují příležitosti pro mezinárodní podnikání a ekonomickou mobilitu. Úspěšní a integrovaní migranti také více využívají svých finančních kapacit k udržování zmíněných transnacionálních vazeb, a to například skrze úhrady peněz či navštěvování rodin v zemích původu. Dle de Haase a Fokkemy (2011) došlo také v současnosti ke zpochybnění myšlenek, že by v případě úspěšné integrace migrantů v cílové společnosti docházelo automaticky ke snižování finančních remitencí.

U této kategorie migrantů, jejichž návratová migrace do Česka může být vyhodnocena jako součást širších transnacionálních vztahů, mohou být jako motivy návratové migrace předpokládány v souvislosti s udržováním jejich transnacionálních vazeb v Česku. Tyto návratové migrace však musejí mít dlouhodobý charakter. Především mohou být u českých Romů předpokládány motivy spojené s udržováním transnacionálních vazeb na rodinné úrovni v Česku. U českých Romů mohou být za udržování transnacionálních vazeb považovány návštěvy rodinných příslušníků, kteří žijí v původní zemi, tedy v Česku. Tyto transnacionální vazby na rodinné úrovni mohou velice úzce souviset s jejich romipen, které, jak tvrdí Ševčíková (2013), definuje jako nepsaný romský zákon, který je celou romskou komunitou dodržován prostřednictvím sociální kontroly. Motivem návratové migrace může být tedy navštívení rodiny v Česku z mnoha různých důvodů a to jak dlouhodobě, tak krátkodobě. Z hlediska udržování vazeb na ekonomické úrovni, mohou být motivy vedoucí k návratu předpokládány např. v souvislosti se splácením finančních prostředků, které mohly být využity k jejich úspěšné migraci do Velké Británie atd. Velmi často totiž dochází k financování nákladných letenek a dalších nákladů spojených se zahraniční migrací rodinnými příslušníky migrantů, kteří jsou stále usazeni v domovské zemi (Vidra, 2013). Také dochází k financování potenciálních migrantů ze strany rodinných příslušníků, kteří ale jsou již úspěšní ve svých zahraničních migracích. V rámci této diplomové práce, lze také předpokládat opačný efekt financování zahraničních migrací. Tedy kdy úspěšní čeští Romové udržují a rozvíjejí transnacionální vazby na ekonomické úrovni s potenciálními migranty v Česku prostřednictvím finanční podpory, kdy dochází k osobnímu kontaktu nebo formou zasílání financí, tedy skrze finanční remitence. Vlivem těchto migračních sítí rodinného charakteru a transnacionálních vazeb může docházet ke generování nových migrací a to přes zasílání peněz zpět do původní lokality nebo poskytováním půjček potenciálním migrantům.

4. Vlastní empirické zjištění

4.1 Metodologie a metodika

Vzhledem k tomu, že cílem této diplomové práce je pochopit v jakých dimenzích a jakým způsobem dochází k integraci českých Romů v britské společnosti, pochopit jaké jsou hlavní motivy vedoucí k jejich návratové migraci z Velké Británie do Česka, dále zhodnotit jaký vliv měla integrace na jejich návratovou migraci, rozhodl jsem se postavit svůj výzkum na kvalitativním přístupu metodou případové studie. Kvalitativní přístup jsem zvolil na základě intenzivního a hloubkového zkoumání tří velmi úzce souvisejících oblastí výzkumu a v neposlední řadě také z důvodu velmi výrazné absence dosavadních poznatků v oblasti výzkumu integrace a návratové migrace cílené primárně na skupinu českých Romů. Cílem výzkumu v této práci není pokrytí celé reality českých Romů, ale na příkladu deseti rodin českých Romů podkrýt a hlouběji prozkoumat oblast jejich integrace v britské společnosti a oblast motivů vedoucích k návratové migraci do Česka. Dle Hendla (2005) v kvalitativní analýze platí pro data i práci s nimi termín nenumerický, neboť užitím metod analýzy kvalitativních dat dochází k tvorbě významových kategorií a následně jejich deskripci. V případě této diplomové práce bude kvalitativní analýza dat provedena prostřednictvím analytické indukce. Základem analytické indukce je princip opakování. Prostřednictvím indukce sledujeme opakující se výskyt vlastností či jevů, v důsledku kterých je možné dojít k empirickým zobecněním (Baum a Gojová 2014).

4.1.1 Metody sběru dat a kritéria pro výběr informantů

Hlavní metodou pro sběr dat v této práci byla zvolena metoda polostrukturovaných hloubkových rozhovorů. Hloubkový rozhovor, také označován pouze jako rozhovor, je jednou z nejčastěji užívaných metod sběru dat v kvalitativním výzkumu a může být definován jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek (Švaříček, Šedřová a kol. 2007). Užitý polostrukturovaný hloubkový rozhovor vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek, a badateli tak přináší hloubkové a komplexní informace. Vzhledem k obtížné měřitelnosti integrace a identifikace motivů návratové migrace českých Romů z Velké Británie je tato metoda sběru dat velmi vhodným nástrojem. Druhým typem hloubkového rozhovoru je narativní rozhovor, který často vychází pouze z jedné otázky, a další otázky badatel operativně rozvíjí na základě probíhajícího rozhovoru a průběžného zjišťování informací, které jsou poskytnuty informantem (Švaříček, Šedřová a kol. 2007). Přehled všech výzkumných okruhů a otázek užitých během všech polostrukturovaných rozhovorů je uveden v příloze této diplomové práce.

Aby vzorek v tomto výzkumu mohl být považován jako vhodný, byla v této diplomové práci stanovena kritéria, která musejí být informanty splněna. Výzkum v této diplomové práci se cíleně zaměřuje pouze na české Romy, subetnicky specifikované jako slovenští Romové, kteří se také nazývají servike Roma. Součástí tohoto kritéria je také samotná sebeidentifikace k romskému původu. K tomu je využit přístup Moravce (2006), dle kterého je za Roma považován ten jedinec, který se cítí být Romem a sám sebe se identifikuje jako Rom. Výzkum v této práci tedy nepokrývá populaci jiných subetnických skupin Romů, tedy Sintů, moravských Romů či olašských Romů. Druhým kritériem je trvalý nebo dlouhodobý pobyt v Česku těchto Romů před jejich samotnou emigrací z Česka do Velké Británie. Třetím kritériem v této práci je doba strávená ve Velké Británii, která byla stanovena minimální hranicí 14 dnů. Její maximální hranice již nebyla stanovena. Výzkum v této diplomové práci se také opírá o definici návratové migrace UNSD (1998) v rámci které se předpokládá doba jednoho roku strávená migranty v domovské zemi po jejich návratu. Informanti tedy musí splnit také toto předem stanovené kritérium.

4.1.2 Sběr dat a vzorek výzkumu

Výzkum v této diplomové práci je realizován prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů, v rámci kterých informanti komunikují pouze se mnou jako s tazatelem a odpovídají na předem sestavené otázky, které jsou zvolené na základě teoretických poznatků a strukturované dle tematických okruhů výzkumu. Předpokládaná délka rozhovoru byla přibližně 60 minut, některé rozhovory však byly také kratší, a to vlivem otevřenosti některých informantů. Tato otevřenost neměla vliv pouze na délku jednotlivých rozhovorů, ale také na kvalitu poskytnutých dat. I přesto, že jsem se snažil přesně a jednoznačně pokládat otázky informantům, bylo nutné některé otázky dovysvětlit.

Realizace vlastního výzkumu začala 26. února 2019 a pokračovala až do 20. března 2019 a celkem bylo uskutečněno deset polostrukturovaných rozhovorů. Všech těchto deset rozhovorů s českými Romy a Romkami proběhlo výhradně v českém jazyce a bylo tak docíleno maximálního zisku informací. V jednom z rozhovorů byly odpovědi informanta vedené pouze ve slovenském jazyce, který byl jeho mateřským jazykem. Vzhledem k tomu, že během celého rozhovoru nedošlo s tímto informantem k žádnému nedorozumění, je tento rozhovor součástí výzkumu.

Při konstrukci vzorku v této diplomové práci byla využita metoda účelového výběru. Účelový výběr (*purposive sampling*) je nejpoužívanějším přístupem v kvalitativním výzkumu a jeho základem je výběr kritérií, které by informanti měli pro účely daného výzkumu splňovat. Na rozdíl od kvótního výběru nečerpá z celkového rozložení určitých znaků (Hirt a kol. 2012). Jednoduchým způsobem vystihuje užití účelového výběru Tongca (2007), dle kterého je pouze na rozhodnutí

výzkumníka to, co by mělo být pozorováno, a chce najít jedince, kteří mohou a jsou ochotni poskytnout informace na základě znalostí nebo zkušeností. Kritéria pro výběr informantů v této diplomové práci byla před zahájením výzkumu předem stanovena a muselo u všech informantů dojít k jejich naplnění. Tato kritéria jsou podrobně popsána v předešlé kapitole.

Všichni informanti účastníci se výzkumu v této diplomové práci byli získáni prostřednictvím neformálních vztahů s několika zaměstnanci městských úřadů a státních institucí, především terénních sociálních pracovníků. Nejdříve tito zaměstnanci městských úřadů oslovovali potenciální informanty s žádostí o rozhovor a zapojení se do výzkumu, a to přímo osobně v místě bydliště potenciálního informanta nebo formou telefonického kontaktu. Tato forma získávání informantů do mého výzkumu byla zvolena především z důvodu důvěry mezi informanty a terénními sociálními pracovníky, kteří mají také velmi dobré znalosti životních situací a podmínek jednotlivých romských rodin. Tyto faktory tak nesporně ovlivňují validitu celého výzkumu.

Všech deset polostrukturovaných rozhovorů bylo uskutečněno ve městech, ve kterých všichni informanti aktuálně žijí. První dva polostrukturované rozhovory proběhly v Praze, konkrétně v Praze 14. Jeden polostrukturovaný rozhovor proběhl v Jablonci nad Nisou. Následovaly čtyři polostrukturované rozhovory ve městě Tanvald. Jeden rozhovor ve městě Liberec a následně jeden polostrukturovaný rozhovor ve městě Šluknov. Výběr měst, v rámci kterých byly realizován výzkum, nemá konkrétní význam. Výběr měst a tedy i informantů v tomto výzkumu je zdůvodněn neformálními vztahy výzkumníka se zprostředkovateli kontaktů na informanty. Aby byl proto vzorek výzkumu v této diplomové práci co nejvíce reprezentativní, bylo celkově uskutečněno zmíněných deset polostrukturovaných rozhovorů a nelze tedy předpokládat, že by byl výzkum v této práci limitován rozptřením informantů v Česku. Čtyři rozhovory proběhly v prostorách nevládní neziskové organizace a za přítomnosti jejich pracovníků, zbylá většina rozhovorů proběhla u samotných informantů v jejich domácím prostředí. Vlivem zvolených míst, ve kterých byly uskutečněny všechny rozhovory tak bylo zajištěno, že se všichni informanti cítili bezpečně a komfortně, což mělo v důsledku pozitivní vliv na celý průběh rozhovoru.

Zpočátku před samotným zahájením polostrukturovaného rozhovoru byl stručně vysvětlen celkový záměr výzkumu v této diplomové práci. Každý informant byl také vždy seznámen s tím, že se rozhovor bude časově pohybovat v rozmezí 40 až 60 minut. Každému informantovi byla také vždy přislíbená jednak anonymita jeho osoby v tomto výzkumu a jednak jednorázové vyplacení částky 400 Kč za poskytnutí rozhovoru. Před zahájením rozhovoru byl informant obeznámen s nahráváním rozhovoru na diktafon mobilního telefonu výzkumníka a

každý informant musel vyjádřit souhlas. Vyjádření souhlasu bylo také nutné v případě samotné sebeidentifikace k romské populaci a také identifikace přímo do populace slovenských Romů, a to z důvodů cílové skupiny v této diplomové práci, kterou jsou subetnicky *slovenští Romové*. Všem informantům byla tedy přislíbena jednak anonymita ve výzkumu a jednak také zničení nahrávky po jejím zpracování do diplomové práce. Cílem tak bylo, aby se všichni informanti cítili bezpečně a neměli obavy, že by jejich účast v tomto výzkumu měla na ně samotné nebo jejich rodiny celkově negativní dopad. Proto také v celé této práci nejsou jejich jména nikde uváděna a jejich osoby jsou tak nahrazeny identifikátory: Informant/ka 1 až Informant/ka 10.

V průběhu všech deseti rozhovorů s informanty byly autorem této práce vytvářeny zápisy, v rámci kterých bylo snahou zachytit nejdůležitější body migračních zkušeností informantů. Tyto zápisy byly poté využity při analýze, ale nejsou její součástí. Všechny uskutečněné polostrukturované rozhovory, které byly nahrány na diktafon v mobilním telefonu výzkumníka, byly poté metodou doslovné transkripce přepsány a jsou také součástí této diplomové práce (viz Přílohy). Metoda doslovné transkripce, tedy přepis mluveného projevu z rozhovoru do písemné podoby, byla zvolena z důvodu jednodušší analýzy získaných dat i přesto, že se jedná o časově náročnou metodu. Vzhledem k tomu, že realizované rozhovory s českými Romy a Romkami probíhaly převážně v českém jazyce, nelze předpokládat, že by mohlo dojít ke ztrátě některých informací.

Celý vzorek výzkumu v této práci byl tvořen (subetnicky) slovenskými Romy a Romkami dlouhodobě žijícími v Česku, kteří dlouhodobě či krátkodobě pobývali ve Velké Británii a vrátili se zpět do Česka. Všichni informanti uskutečnili svoji emigraci do Velké Británie až po přistoupení České republiky k Evropské unii, ne však dříve než v roce 2010. Z hlediska místa bydliště, kde informanti žijí, je vzorek výzkumu tvořen sedmi informanty, kteří žijí v Libereckém kraji, z toho čtyři informanti žijí ve městě Tanvald, dva informanti žijí ve městě Liberec, a jeden informant ve městě Jablonec nad Nisou. Další dva informanti jsou z hlavního města Prahy a dále jeden informant z města Šluknov v Ústeckém kraji. Z hlediska reprezentativnosti vzorku výzkumu bylo snahou výzkumníka dosáhnout genderové a věkové vyváženosti. Výzkumu se proto zúčastnilo pět Romů a pět Romek, z nichž nejmladší informantce bylo 19 let (Informantka 5) a nejstarší informantce 60 let (Informantka 4). Průměrný věk všech informantů a informantek v tomto vzorku výzkumu je 40,7 let. První emigrace z Česka do Velké Británie proběhla, jak již bylo zmíněno, u Informantky 1 a to v roce 2010. Naopak poslední uskutečněná emigrace v tomto vzorku výzkumu proběhla v roce 2018, a to Informantkou 5. Emigrace českých Romů do Velké Británie uskutečněné před rokem 2010 nebyly v této práci zjištěny, pouze v případě jednoho, a to Informanta 8, který v roce 2008 odešel do Velké Británie a jeho migrační zkušenost ve městě

Margate trvala jeden rok. Vzhledem k tomu, v jakém období všechny tyto emigraci proběhly, je zřejmá souvislost s tím, že v celém vzorku výzkumu žádný z českých Romů neusiloval o udělení azylu ve Velké Británii. Žádný z informantů v této zemi také nežádal a ani mu nebyl udělen trvalý pobyt, ani britské občanství. Dle Tabulky č. 1 je také v případě čtyř informantů patrná souvislost mezi místem bydliště a cílovou lokalitou emigrace. Cílovou lokalitou migrace těchto čtyř informantů, kteří pocházejí z Tanvaldu, bylo město Derby. Z těchto zmíněných čtyř informantů již měly dvě informantky (Informantka 2 a 3) předchozí migrační zkušenost z jiné země, než je Velká Británie. Obě tyto informantky z Tanvaldu emigrovali se svými rodinami v roce 2009 do Kanady za účelem získání azylu v této zemi.

Tabulka č. 1: Základní charakteristiky informantů (A)

	Věk	Bydliště	Odchod	Lokalita	Návrat
Informantka 1	35	Praha	2010	Chatham	2011
Informantka 2	43	Tanvald	2015	Derby	2018
Informantka 3	22	Tanvald	2012	Derby	2015
Informantka 4	60	Liberec	2011	Plymouth	2016
Informantka 5	19	Tanvald	2018	Derby	2018
Informant 6	55	Praha	2013	Belfast	2014
Informant 7	39	Jablonec nad Nisou	2011	Grimsby	2012
Informant 8	29	Tanvald	2016	Derby	2016
Informant 9	54	Liberec	2012	Oldham	2015
Informant 10	51	Šluknov	2012	Birmingham	2017

Zdroj: vlastní data

Tabulka č. 2: Základní charakteristiky informantů (B)

	Zkušenost s VB	Jiná zkušenost	Azyl	Trvalý pobyt	Britské občanství
Informantka 1	ne	ne	ne	ne	ne
Informantka 2	ne	Kanada azyl 2009	ne	ne	ne
Informantka 3	ne	Kanada azyl 2009	ne	ne	ne
Informantka 4	ne	ne	ne	ne	ne
Informantka 5	ne	ne	ne	ne	ne
Informant 6	Ne	ne	ne	ne	ne
Informant 7	ne	ne	ne	ne	ne
Informant 8	Margate	ne	ne	ne	ne
Informant 9	ne	ne	ne	ne	ne
Informant 10	ne	ne	ne	ne	ne

Zdroj: vlastní data

4.1.3 Rozhovor

Jak již bylo zmíněno, hlavní metodou pro sběr dat ve výzkumu v této diplomové práci, byla zvolena metoda polostrukturovaných hloubkových rozhovorů. Tyto rozhovory se skládaly z pěti částí. První část se týkala celkové migrační zkušenosti migranta, resp. jeho migračního příběhu. Mou snahou jako výzkumníka tedy bylo, aby na počátku celého rozhovoru každý informant formuloval svoji migrační zkušenost ve Velké Británii, a to od samotného odjezdu z jeho místa bydliště, až po motivy návratu do Česka. Tímto způsobem je možné od informantů získat mnoho informací za poměrně krátký časový úsek z celkového rozhovoru.

V rámci dalších částí jsem se již od informantů snažil získat mnohem více konkrétnějších a hlubších informací o jejich migrační zkušenosti do Velké Británie. Ve druhé části mě tedy zajímal celkový průběh emigrace z České republiky do Velké Británie. Ptal jsem se na to, zda informant do Velké Británie odešel sám nebo s rodinou, v jakém roce přesně odešel a také z jaké lokality odešel a co bylo jeho cílovou lokalitou ve Velké Británii. Dále mne zajímalo, zda informant již měl migrační zkušenost z Velké Británie a také to, zda měl v cílové lokalitě ve Velké Británii předem vytvořené sociální kontakty. Stěženy informacemi v této části pro mě byly motivy, které informanty vedly k uskutečnění jejich emigrace z České republiky.

Třetí část byla v rámci celkového rozhovoru s informanty nejobsáhlejší. V této části mne zajímalo, v jakých dimenzích a jakým způsobem docházelo u informantů, resp. rodin českých Romů k integraci v britské společnosti. Tento jejich celkový proces integrace byl rozdělen do několika podkategorií. První podkategorií byla socio-ekonomická integrace informantů ve Velké Británii a v rámci této podkategorie mne především zajímalo, zda měli informanti ve Velké Británii zaměstnání a o jaký typ práce se jednalo. Dále mě také zajímalo, jak dlouho tuto práci hledali, zda bylo v jejich zaměstnání nutné mluvit anglicky nebo také jaké byly jejich pracovní podmínky. Dále jsem se v rámci této podkategorie také informantů ptal, jak měla jejich rodina ve Velké Británii zázemí, resp. jak bydleli a zda využívali některých nástrojů sociálního zabezpečení. Dále následovaly otázky směřující k podkategorii kulturní integrace. V rámci této podkategorie jsem se zajímal o to, zda jim připadalo, že se ve Velké Británii žije jinak než v Česku, zda pro ně bylo obtížné porozumět britské společnosti a jakým způsobem ve Velké Británii komunikovali. Také mě zajímalo, zda v jejich rodinách docházelo k uzavírání smíšených sňatků, tedy zda někdo z jejich rodiny uzavřel sňatek s Britem či Britkou nebo Irem či Irkou. Dále následovala třetí podkategorie, tedy právní a politická integrace. V rámci této podkategorie jsem se zajímal, zda ve Velké Británii žádali o azyl, trvalý pobyt nebo občanství a zda jim byly případně uděleny. Poslední podkategorii byl postoj přijímací země k informantům. Otázky tedy směřovaly k tomu, zda se informanti ve Velké Británii setkali s diskriminací či rasismem, dále jaké navazovali kontakty s Brity nebo zda ve Velké Británii byli v kontaktu s dalšími Romy.

V rámci čtvrté části rozhovoru jsem se zajímal, v jakém roce se informanti a jejich rodiny vrátili zpět do Česka a především, jaké byly jejich hlavní motivy vedoucí k návratu. Také mě zajímalo, jakou roli v jejich odchodu z Velké Británie hrál brexit a co si o brexitu vlastně myslí.¹

¹ Jako brexit v této diplomové práci považuji za označení procesu vystoupení Velké Británie z Evropské unie. Toto slovo je složeno ze dvou anglických slov *Britain* (Británie) a *exit* (vystoupení). Referendum o vystoupení Velké Británie z EU proběhlo 23. 6. 2016 (Vláda České republiky 2018).

Závěrečná pátá část rozhovorů se týkala transnacionálního chování informantů. Proto jsem se tedy také informantů ptal, zda a jakým způsobem byli oni nebo jejich rodiny během pobytu ve Velké Británii v kontaktu s ostatními členy rodiny v Česku a zda docházelo k jejich navštěvování. Dále mne zajímalo, zda během jejich pobytu ve Velké Británii docházelo k zasílání finančních prostředků některým rodinným příslušníkům do Česka či jiné země, a pokud ano, tak jakým způsobem. V neposlední řadě jsem se také zajímal, jakým způsobem využili po svém návratu do Česka finanční prostředky získané ve Velké Británii a zda informanti udržují nějaké kontakty s někým ve Velké Británii.

4.2 Vlastní analýza dat a hlavní zjištěné poznatky

Jak již bylo zmíněno v úvodní části této diplomové práce, cílem výzkumu v této práci je snaha o prohloubení dosavadních poznatků o integraci českých, subetnicky slovenských Romů ve Velké Británii v kontextu jejich migrací, a také dále identifikovat, jaké jsou jejich hlavní motivy vedoucí k jejich návratové migraci z Velké Británie do České republiky.

4.2.1 Motivy emigrace z České republiky do Velké Británie

Velká Británie představuje v uplynulých několika desetiletích pro české Romy jednu z nejvíce vyhledávaných zemí. Stovky rodin českých Romů, které můžeme považovat za jedny z nejvíce zranitelných, sociálně znevýhodněných a diskriminovaných etnických menšin nejen u nás v České republice, ale také v celé Evropské unii, byly během svých emigrací z Česka do Velké Británie vedeny řadou motivů. Dle výzkumů tyto motivy vždy balancují mezi „push“ motivy deprivace a diskriminace v České republice a „pull“ motivy představující zlepšení jejich životní úrovně a zároveň vnímání Velké Británie jako méně rasistické země.

Výzkum v této diplomové práci prokázal, že motivy emigrace českých Romů balancují mezi „push“ motivy diskriminace a rasismu v českém prostředí a „pull“ motivy představujícími zlepšení jejich životní úrovně a zároveň vnímání Velké Británie jako méně rasistické země. Dle výpovědí některých informantů byly jejich emigrace ovlivněny primárně jedním motivem (Informantka 3, Informantka 4, Informant 7, Informant 8 a Informant 9). Zbylá polovina informantů uvedla během svých rozhovorů více než jeden motiv (Informantka 1, Informantka 2, Informantka 5, Informant 6 a Informant 10).

Zmíněné „pull“ motivy představující zlepšení životní úrovně českých Romů v britské společnosti mohou být v rámci výzkumu v této diplomové práci hodnoceny také jako socio-ekonomické motivy, v rámci kterých se velmi často objevují výpovědi českých Romů, kteří v Česku zažívali deprivaci a diskriminaci v pracovním prostředí. Romové v Česku mají na trhu práce

naprosto marginální pozici a tato marginalizace se velmi často projevuje obvykle dlouhodobou a opakovanou nezaměstnaností a přístupem k nejistým a málo placeným pracovním místům.

„Důvod byl jako takovej, že tady nebyla práce, nikde nás nechtěli vzít. Manželka dělala a propustili jí, já jsem neměl práci dlouho, já jsem měl jenom brigády nastálo. Nedalo se tady vyžít z těch peněz. Takže jsme to chtěli zkusit no. Ostatní co tam šli a zkusili to, tak jim to vyšlo, takže jsme to chtěli taky zkusit. Bratr tam šel, protože taky nemohl najít tady práci. Jako je tady u nás diskriminace a rasismus, ale teď už ani ne.“ Informant 10

U některých českých Romů docházelo k deprivaci a diskriminaci v pracovním prostředí i přesto, že dosáhli určitého stupně vzdělání či kvalifikace u zaměstnavatele, které by potencionálně mělo snížit riziko jejich nezaměstnanosti.

„Bylo to z toho důvodu, že tady práce prostě nebyla. Jsem vyučenej tady ve fabrice a právě se mi tu v Tanvaldě vůbec nedařilo, byl sem mladej tehdy, takže jsem se rozhodl, že prostě odejdu.“ Informant 8

„Můj taťka tady v Tanvaldu nemohl najít práci, on tu byl dříve svářeč. Nemohl dlouho najít práci a nebylo to tu prostě dobrý, takže jsme se my všichni rozhodli, že pojedeme do ciziny. Tak jakože zkusíme nověj život, jestli to půjde. Jako šlo to tam, stokrát líp než tady v České republice.“ Informantka 3

V případě emigrace českých Romů z Česka do Velké Británie představují „pull“ motivy výrazně lepší pracovní příležitosti, které těmto českým Romům a jejich rodinám zajistí vyšší finanční příjmy a v důsledku tak zlepší jejich celkovou životní úroveň. V případech, kdy informanti uváděli, že jejich motivy k emigraci z Česka byly lepší ekonomické příležitosti ve Velké Británii, byla jim tato informace o lepších pracovních příležitostech zprostředkována skrze již vytvořené sociální kontakty ve Velké Británii. Tyto sociální kontakty představují rodinní příslušníci nebo rodině velmi blízcí přátelé, kteří již v britské společnosti nějaký čas žijí. U českých Romů tak dochází k vytváření migračních sítí mezi několika zeměmi. Ty přispívají k úspěšnosti těchto migrací. Všichni informanti v této práci se určitým způsobem připojili k rodinným příslušníkům ve Velké Británii. Velmi často jako první emigroval muž a brzy po jeho adaptaci v britské společnosti se k němu připojil i zbytek jeho rodiny. Tento typ migrace může být považován za řetězovou migraci.

„No jako nejdřív se můj manžel spojil s tím bratrancem toho kamaráda, co už byl v Anglii, a on nám řekl, že tam jsou větší možnosti práce a lepší možnosti pro děti, jako škola a tak. Tak jsme se tak rozhodli.“ Informantka 2

„Tu cílovou lokalitu jsme si vybrali už ani nevím proč, myslím, že tam táta měl již nějaký kamarády, kteří tam bydlí už vlastně spousta let. Takže když spolu mluvili, tak říkali, jak to tam chodí a oni nám narovinu říkali, jak to tam chodí, protože pokud si to někdo sám na vlastní kůži nezažije, tak neví, o co jde. Takže z toho důvodu se táta rozhodl tam jet a zkusit to.“ Informantka 3

„To lákadlo tady bylo už od roku 1990, ale tak nějak jsem to nevnímal, protože jsem měl práci. Pracoval jsem jako sanitář na chirurgickém oddělení nemocnice Liberec. A někdy v roce dva tisíce dvanáct, jak probíhala ta krize, tak jsem byl propuštěn ze zaměstnání a hledal jsem práci. Práce jako byla, ale ze zdravotních důvodů, první problém byl, že mě nechtěli vzít ze zdravotních důvodů a druhý problém byl, že bych nepřinesl ani korunu. Takže jsem několik měsíců byl bez práce a v tom se mi ozval bratranec, jestli bych nechtěl jet do Anglie. On tam pracuje u jedné firmy. A určitě bych to tam měl lepší než tady doma.“ Informant 9

Jako další „pull“ motiv vedoucí k emigraci z Česka můžeme vyhodnotit příchod za rodinou. Obecně lze říci, že rodiny českých Romů představují faktor, který velmi výrazně ovlivňuje jejich migrace do Velké Británie. Také v tomto výzkumu se ukázalo, že pro migrace českých Romů je charakteristické to, že vždy z Česka emigrují celé rodiny, které jsou tvořené nukleární rodinou, tedy otcem a matkou a jejich dětmi. Pouze v případě jedné informantky se jednalo o migraci jednotlivce (Informantka 5). Přesto tato migrantka měla v cílové lokalitě vytvořené kontakty, které jí pomohly k docílení úspěchu v její migraci. Pro migrace českých Romů je však také charakteristická „řetězová“ rodinná migrace, kterou lze vysvětlit jako postupnou emigraci z Česka všech členů romských rodin. V případě, že u nukleární romské rodiny dojde k emigraci všech ostatních členů širší rodiny, stává se pro tuto nukleární rodiny hlavní „pull“ motiv vedoucí k emigraci z Česka odchod do Velké Británie za rodinou.

„Já jsem tam odjela, protože jsem tam měla sestru a bratra, ty tam odjeli jako první a po nich, asi po měsíci odjela i naše maminka. Já jsem to tady teda nedávala, jako že mám všechny z rodiny v cizině. Byla to tedy i psychická stránka a chtěli jsme zkusit něco lepšího. Je taky pravda, že kluci (synové) měli ve škole nějaký ten problém, i když si s tím teda uměli poradit, ale prostě se to taky ozývalo ten rasismus. Takže to byli teda dvě hlavní věci, nejdříve že mi odjela ta rodina a taky ten rasovej podtext.“ Informantka 1

„No tak byla tam celá rodina vlastně a oni tady nechtěli nechat moji manželku. Tak nás vzali sebou. Jako manželka moc nechtěla ale, protože neumí mluvit zas tak anglicky, nebo jsme neuměli. Ale jeli jsme. Ostatní co tam šli a zkusili to, tak jim to vyšlo, takže jsme to chtěli taky zkusit. Bratr tam šel, protože taky nemohl najít tady práci. Jako je tady u nás diskriminace a rasismus, ale teď už ani ne. Oni nás tady znají ty lidi, je tady malý město, my jsme tu vyrůstali,

takže tu máme sousedi, co nás znají a strašně moc známých. Jako nemáme tu problém přímo s rasismem jako. Ale jako rasismus nebyl, úplně důvod abychom odešli.“ Informant 10

Jedním z dalších motivů, které v této diplomové práci byly vyhodnoceny jako „push“ motivy a které se také podílejí na emigraci českých Romů z Česka do Velké Británie je diskriminace a rasismus v české společnosti. Mezi tyto kulturní motivy mohou být řazeny také nepřátelské postoje české majoritní společnosti vůči Romům, které jsou v naší společnosti hluboce zakořeněny. Pro české Romy je tak znemožněn přístup k veřejným službám jako je zaměstnání, sociální služby či bydlení. Někteří čeští Romové v tomto výzkumu jako motiv emigrace z České republiky uvedli špatně dostupné bydlení pro své rodiny, a v důsledku toho, se poté dostávají v otázce bydlení na okraji většinové společnosti.

„No já jsem byl tady živnostník od roku 1996, všechno šlo dobře, dokud se tu nenahrnuli Ukrajinci, Rumuni a Bulhaři, to jsou totiž levná síla, která přišla a vytlačila nás. Já jsem tady zaměstnával třeba i padesát až šedesát lidí. A šlo to dobře tady. Potom jsem se dostal k jedné firmě v Pardubicích, byla to státní zakázka a obrali mě o sedm miliónů. Takže od roku 1996 co jsem podnikal a sbíral jsem peníze, tak jsem o všechno přišel. A ještě nám ani nezaplátil, šedesát lidí jsme tam měli. Neměli jsme žádnou šanci. Já jsem tam měl bagr, Ávii atak. V každém rodinném domě jsme měnili septiky, podle Evropské unie. Dost práce jsme tam měli, ale žádná koruna z toho nepřišla. Takže proto jsem se tady zabrzdil a proto jsem odešel do toho Irska. Už to tady prostě nejde, je tu rasismus. Tady zavolám na firmu, představím se jako Čonka, a oni mi hnedka automaticky odpoví, že už nikoho nehledají, že už nikoho nepotřebují. Když dám kamarádovi číslo, ten se představí jinak, tak hnedka řeknou, ať přijde. Takže takový život tady máme my Romáci. Vždyť kolik Romů už přišlo o svoje byty. A kam asi měli jít? Vždyť nedělali, nedostávali tolik podpory, vyhodili je, když měli nějaký problém, třeba nějaký papír nedonesli, tak hnedka nedostali dávky. A raz dva tři už jim sebrali byty. A co takový úředník, tomu to je jedno jestli nemáte co jíst, nebo kde bydlet. My Romové můžeme a umíme dělat, ale nikdo nám nedá šanci. Můj bratranec dělá v Anglicku mistra třeba, a tady u nás se nemohl uplatnit. Daří se jim tam dobře.“ Informant 6

„Odjela jsem tam za prací hlavně, a pak jsem se vrátila podruhé kvůli Vánocům. Jo jako tady v Česku pocítujeme rasismus. Dá se říct, že taky kvůli tomu. Protože když jsem chtěla nastoupit do té práce tady, tak první že jo, a když mě viděli reálně, tak potom ne. Hledala jsem tedy práci, jako v Tanvaldu, v Jablonci a v Liberci. Tady v Tanvaldě té práce moc jako není. Málo co. Já tady dělala jenom jednou v Penny. Tady je jenom jedna fabrika. Možná v Desný, tam ale jsou vyloženě rasisti.“ Informantka 5

Z celého vzorku informantů v této práci se v jednom případě ukázal jako velmi specifický „push“ motiv únik před dluhy a z důvodu nedostatku financí. Také v případě emigrace z Česka do Velké Británie u tohoto informanta a jeho rodiny měly důležitou roli migrační sítě, neboť informant měl již před samotnou emigrací v cílové lokalitě vytvořené kontakty rodinného charakteru. Lze tedy zhodnotit, že pro řadu českých Romů mohou emigrace z Česka do Velké Británie podpořené migračními sítěmi rodinného charakteru představovat jistým způsobem vymanění se z finančních problémů v Česku.

„Já jsem tam původně vůbec nechtěl jít. Já jsem krajánskej, tady jsem se narodil a tady jednou taky umřu. Jó jako na návštěvu klidně, ale abych žil někde v jiné zemi, mě tam prostě všechno chutná jinak. Více méně mi tam nic nechutná. Tyjo ani ten vzduch mi tam nechutná. Někdo třeba chce k moři kvůli vzduchu jo, že se mu tam třeba líbí čerstvý vzduch nebo tak. Ale mě tam normálně bylo zle. Migrény a furt zamračeno. Na mě tam normálně padaly deprese normálně v tý Anglii. To je tam depresivní počasí celý rok. Jel jsem se tam teda nejdřív podívat, jak to tam chodí. A popravdě, s tou dotyčnou družkou, se kterou jsem tam byl a se kterou jsem tam kdysi žil, tak ona si podělala život tady. Dluhy si nasekala, nájem neplatila a čtyři děcka měla. Prostě už jí i hrozilo, že jí vezmou děcka do děčáku. O byt taky přišla. Prostě jel jsem tam proto, abych zjistil, co můžu pro tuhle rodinu udělat. Že bych jí prostě stáhnul a utekl před tímhle svinstvem. A to se nám povedlo. Vyřídil jsem si Insurance number a všechno.“ Informant 7

4.2.2 Integrace českých Romů ve Velké Británii

Od roku 2004 kdy se Česká republika stala součástí Evropské unie lze předpokládat, že Velká Británie představuje pro emigrující české Romy jednu z jejich nejvyhledávanějších cílových zemí. Stovky romských rodin, které se zúčastnily emigrace z Česka do Velké Británie, byly vedeny řadou socio-ekonomických a kulturních motivů „push“ i „pull“ motivů. Hlavní metodou pro sběr dat o jejich integraci v britské společnosti byla zvolena metoda polostrukturovaných hloubkových rozhovorů, které byly uskutečněny po návratu informantů do Česka. Způsob a dimenze integrace českých Romů jsem se snažil zachytit prostřednictvím socio-ekonomické, kulturní, právní a politické dimenze integrace, a dále jsem se zajímal o postoj přijímací země.

Socio-ekonomická dimenze integrace

Zaměstnání

V rámci této dimenze je dle Entzinger a Biezevelde (2003) jedním z indikátorů úspěšné integrace migrantů zapojení se do pracovního trhu přijímací společnosti. Během výzkumu, jakým způsobem se migranti zapojují do pracovního trhu v majoritní společnosti, je pro výzkumníka důležité

sledovat, jaké typy pracovních míst migranti obsazují a toto také hodnotit v kontextu dosaženého vzdělání a jazykových dovedností migrantů.

Z celkového vzorku deseti informantů v této diplomové práci jich bylo ve Velké Británii zaměstnáno devět. Těchto devět informantů, tedy devět českých Romů a jejich rodin, můžeme podrobněji rozdělit na dvě skupiny, a to dle způsobu, jakým získávali ve Velké Británii své zaměstnání. První skupinou jsou čeští Romové, kteří získávali ve Velké Británii zaměstnání prostřednictvím pracovních agentur (Informantka 2, Informantka 3, Informantka 4, Informantka 5, Informant 8). Druhou skupinou jsou čeští Romové, kteří ve Velké Británii získali zaměstnání prostřednictvím sociálních vazeb, které již měli před samotnou emigrací vytvořené. V těchto případech čeští Romové získávají zaměstnání ve Velké Británii díky příbuzným či známým velmi rychle, někdy již před samotným příjezdem (Informantka 1 a Informant 6). Do třetí skupiny informantů spadají ti čeští Romové, kteří jsou kombinací obou způsobů získávání zaměstnání, tedy skrze pracovní agentury a skrze sociální vazby (Informant 9 a Informant 10). Zapojení se do pracovního procesu je u všech těchto tří skupin totožný. Po samotném příjezdu do Velké Británie si všichni čeští Romové ve velmi krátké době zajistí formální náležitosti, které jim umožní zapojení se do pracovního procesu formální cestou. Všichni čeští Romové si tedy velmi rychle vyřizují National Insurance number, což je číslo, které je jakýmsi základem pro placení daní, pojištění.

„Já jsem tam právě jela za prací. Nejdříve jsem si musela udělat ten Insurance, to jsem jela do toho Nottinghamu, tam se to vyřídilo. Čekala jsem na to, až mi potom přišel ten papír jako ten Insurance, tak jsem mohla nastoupit do práce.“ Informantka 5

V případě, že během příjezdu rodin českých Romů do Velké Británie jsou také součástí děti, také se neprodleně zapojují do britského vzdělávacího systému, děti českých Romů tedy vždy chodí do britských škol. Pokud je již dítěti šestnáct let, obdrží své National Insurance number automaticky.

„Tam vlastně od šestnácti let můžete pracovat, pokud máte to „insurance“. A vlastně s tím číslem vás vezmou všude do práce. Pokud tam chodíte do školy, tak v šestnácti letech vám to „insurance“ číslo posílají sami. Je to vlastně jakoby vaše osobní číslo, co se týče třeba pojištění, do práce, tam to číslo potřebujete všude. Na různá místa to číslo tam musíte mít.“ Informantka 3

Pro skupinu Romů, kteří pracují prostřednictvím pracovních agentur, je charakteristické to, že tyto pracovní agentury vyžadují po zaměstnancích alespoň základní znalost anglického jazyka. Proto musejí čeští Romové skládat testy znalosti jednak angličtiny a také zda mají znalosti bezpečnosti práce atd.

„Musí aspoň něco umět anglicky, protože když jdete pro práci, tak tam musíte dělat různé testy, musíte vyplnit formuláře, je to přes tu agenturu takový, že ta práce je nebo není. Když je hodně práce, tak vám zavolají a vy do té práce jdete. Když práce není, tak oni tam mají zaměstnance ty svoje kmenový, tak nemáte práci“ Informantka 2

„Tu práci jsem si pak našla přes Agenturu. To záleží hlavně podle sezony a podle toho se pak takhle obchází ty agentury. Takže do té agentury jdete, máte s nimi nějaký pohovor, vyplníte papíry a pak jdete do práce. Vlastně dostanete štus papírů, nejdříve se vyplňují vaše údaje, pak tam máte test, jako nějaký otázky, spíš jako ta bezpečnost tam je. Všechno to je v angličtině. Já jsem angličtinu uměla už trochu ze školy tady z Tanvaldu a tam jsem se pak doučila. Poprvé když jsem nastoupila, tak jsem dělala s masem. To byly vlastně ty kotlety a sousage co jsem dělala, to jsem jenom píchala ty kotlety. Ty sousage to byly takový párky, co se jenom obalovaly do té slaniny a ani nevím, co to bylo. To byla taková jednodušší práce, nic fyzicky náročného. Ani v práci jsem se nasetkala jakoby s žádnou diskriminací.“ Informantka 5

Lze předpokládat, že pokud čeští Romové využívají služeb pracovních agentur ve Velké Británii, mohou získat zaměstnání a tedy i zajistit finanční prostředky pro svou rodinu velmi rychle. Z hlediska doby hledání zaměstnání jsou tyto pracovní agentury pro české Romy přínosné. Ve výzkumu v této práci je nutné také zmínit, že vzhledem k nízkému vzdělání a jazykovým dovednostem českých Romů získávají od pracovních agentur odpovídající zaměstnání. Získávání zaměstnání prostřednictvím pracovních agentur ve Velké Británii přináší českým Romům také jisté nevýhody. V určitých městech je pro české Romy velmi obtížné získat zaměstnání, neboť je s volnými pozicemi v určitých oborech spojena sezónnost nebo dočasnost, což znamená, že pracovní agentury posílají české Romy za prací do jiných měst, která jsou velmi vzdálená od jejich domovů.

„Hned jak jsem přijela s maminkou, tak oba začali pracovat. Oba vlastně pracovali ve fabrice, ale v jiném městě. V tom městě, kde jsme bydleli, tam v tu dobu práce nebyla. Jenom na sezónu to tam vždycky je. Takže oni chodili do práce a já jsem chodila do školy. Takže vlastně dělali krátce, protože střídali práci. Tu práci si jinak museli shánět sami, chodili po agenturách po městě, tam se vlastně zaregistrujete a oni vám dají vždycky vědět.“ Informantka 3

„Jo já jsem tam pracovala v masně, nastoupila jsem tam, protože jsem doma nevydržela. Balila jsem salámy a tak. Tam se musí dělat testy, jenže já jsem tam trefila na Maďarku, která tam dělala v té továrně mistrovou. Tak s ní jsem se jako domlouvala maďarsky. Já jsem totiž původně z Maďarska a umím ještě maďarsky. Ona mi jako něco říkala, a já jsem jí říkala na všechno „ok, ok“. No a tak jsem pak dělala no. Jezdili jsme moc daleko za prací.“ Informantka 4

Dalším problémem, který se váže na získávání zaměstnání prostřednictvím pracovních agentur je „sezónnost“ nebo dočasnost určitých prací. Většina českých Romů, kteří byli tímto způsobem zaměstnáváni, tak vyjadřovali negativní postoje a určitým způsobem také byli motivováni k návratu z Velké Británie do Česka, neboť často docházelo k tomu, že tyto pracovní agentury zkracovaly pracovní úvazky a snižovaly tak českým Romům počty odpracovaných hodin za měsíc, v důsledku toho se rodinám Romům celkově snižovaly finanční příjmy. V jejich případě se tak často motivem návratové migrace z Velké Británie do Česka stával nedostatek finančních příjmů a čeští Romové nebyli schopni zajistit určitou životní úroveň svým rodinám.

„Tam jako je ta práce přes telefon, a pak tam jsou lidi na stálo. Jako třeba moji kluci (synové), ty už tam jsou jako na stálo. Ale jinak to jde všechno přes agenturu. On když vám zavolá, tak jdete do práce a když vám nezavolá, sedíte doma. Já jsem musela jít dělat, abych děti jako užívala.“ Informantka 4

„Našel jsem si tam práci, balili jsme jakoby perníky a sušenky. Tam jsem dělal tak tři až čtyři měsíce. Ten šéf tam byl hodně přísný, my jsme museli dělat normy. Pakovali jsme vlastně po čtyřech, do jedné krabice, no a pak se to dávalo na pás. Já jsem plnil normy rychle, jenže nějaký to přeháněl, a nějaký to nestíhal. Takže tím pádem přišli všichni o práci. Posílali všem esemesky, že děkují, ale že už druhý den nemáme chodit. Já hledal práci, ale nebylo auto, a všude do práce se muselo jinak někam dojíždět, práce jakoby nebyla v tom městě, ale tak dvacet až třicet kiláků. Asi tak tři týdny jsem si šetřil peníze, a pak jsem si našel sám byt jakoby. Jenže nějak to tam nevyšlo a ten byt mi vzali zpátky, byl jsem tam přibližně půl roku. No tak jsem se nastěhoval zpátky k sestřence zas.“ Informant 8

Ve většině případů v této diplomové práci byli čeští Romové zaměstnáváni na pozicích s nízkou kvalifikací a nízkými požadavky na ovládnutí anglického jazyka. Lze říci, že vždy bylo třeba, aby každý ovládal anglický jazyk na základní úrovni. Ať už se jednalo o zaměstnání získané skrze pracovní agentury, nebo skrze sociální kontakty. Všichni Romové v tomto výzkumu také neměli žádné konflikty ve svém zaměstnání a ani nepociťovali diskriminaci a rasismus ke své etnicitě.

„Než jsme měli přijet, tak už jsme měli já a můj manžel zajištěnou práci. My jsme uklízeli a děti chodily normálně do školy. Bylo to teda těžký pro kluky (synové). Uklízeli jsme normálně v Tesco. Já teda nedělala na plnej, to je ten fulltime. Moje maminka zase uklízela ve školce a taky nepotřebovala mluvit anglicky. Tu práci nám zařídil můj brácha, on tam dělá managera. Peníze jsme brali jednou týdně, to nám stačilo pro celou rodinu na jídlo, pronájem domu, hygienu a tak, ale jinak nic z toho jsme nešetřili. Práce tam bylo hodně, ale pak byl najednou nátlak a někde chtěli i angličtinu. A takhle když někdo přijede a neumí mluvit, tak je to těžký. Já kde jsem

pracovala, tak to byl úklid na dvě hodinky v potravinách. Neměla jsem žádný problém, ani třeba s lidma. Ani třeba s bosem, jak oni mu tam říkají. Ani s těma dalšíma ženskýma, nic prostě. My když jsme šli do práce, tak to bylo prostě hození do vody. Já jako ze základky nějakou angličtinu, ale můj muž vůbec teda. Nebylo to teda lehký, ale chtěli jsme to.“ Informantka 1

Dle výpovědí všech informantů a informantek v tomto výzkumu čeští Romové nejvíce navazují a udržují kontakty ve svém zaměstnání s polskými spoluzaměstnanci. Jedním z faktorů je, že Poláci pracují ve Velké Británii na stejných pozicích jako čeští Romové. Druhým předpokládaným faktorem je, že jak čeští Romové, tak polští migranti mají z určitého kulturního a jazykového hlediska k sobě blíž než například čeští Romové a Britové nebo Pákistánci.

„No tak tam kam já jsem chodila do práce, tak to byli samý Poláci a Litevci, jako byly tam pár Angličanů, ale moc jsme se s nimi nebavili. Já jsem se tam opravdu necítila jako v Anglii, já jsem se tam cítila jako v Polsku, nebo někde jinde. Tam fakt vládnu Poláci. Oni už tam mají fabriky, všechno. Ti Poláci se tam fakt chytli. I v práci byl vlastně můj šéf Polák, takže s ním sem se domluvila. Ale jako anglicky s námi ten šéf mluvil, testy jsme museli dělat a tak.“ Informantka 2

„Tak většinou v práci Britové, Latviánci, Poláci a Slováci takže s nima jsem normálně nejmíc komunikovala. Nejmíc jako Poláci jsou tam v práci, protože ti to i vedou někdy. Vlastně náš šéf Polák, takže pokud neumíte až dostatečně anglicky, ale on musí s vámi mluvit anglicky, on si s vámi nemůže dovolit mluvit polsky. Pokud ale něco neumíte říct anglicky, tak mu to normálně řeknete česky a on vám prostě nějak odpoví. Ale spíš ti Poláci tam mají tu práci.“ Informantka 3

„Poláci byli hodně v práci, to byla spíš polská fabrika. Ten šéf jakoby hlavní byl Polák. Když to byli Poláci, tak jsme s nima mluvili i normálně česky.“ Informantka 5

Bydlení

Dalším indikátorem úspěšné socio-ekonomické integrace migrantů v majoritní společnosti je dle Entzinger a Biezevelde (2003) kvalita a způsob jejich bydlení. Špatná úroveň bydlení nebo jejich segregace z hlediska bydlení může být známkou jejich společenského vyloučení. Pro migrace českých Romů do Velké Británie jsou velmi charakteristické migrační sítě rodinného charakteru. V rámci výzkumu v této diplomové práci bylo zjištěno, že čeští Romové migrují do cílových lokalit, kde již předem mají vytvořené sociální kontakty, resp. migrují tam, kde již mají některé členy své rodiny. Tyto sociální kontakty v cílové lokalitě pomáhají migrujícím českým Romům také v oblasti bydlení. Všichni informanti v této diplomové práci po příchodu do Velké Británie bydleli různě dlouhé období u svých příbuzných, kteří již ve Velké Británii byli usazeni, měli své finanční příjmy a mohli tak poskytnout zázemí svým příbuzným, kteří emigrují z České republiky. V některých

případech se nejednalo výhradně o vztahy na úrovni rodiny, ale také na přátelské úrovni. Zde se tedy ukazuje výrazná vzájemná solidarita mezi Romy a tato solidarita je jistě součástí romipen Romů.

„My už jsme tam měli jako rodinu, takže jsme šli k tý rodině. Manželka tam měla bráchu, takže jsme šli k němu bydlet. On se tam dostal taky tak, přes rodinu. Šel tam tak tři měsíce před náma. Taky ke svému bráchovi šel. Necelý tři měsíce jsme u něj bydleli. To jsme šli do tý práce, tam jsme byli chvilku, tam nás zavolali, jenom když potřebovali. Ale jako úplně první tam byl bratranec, ten už tam byl asi půl roku. Ten je ale z Ostravy, no a postupně se zabydlel. Dal si tam všechno dohromady. No a vzal bráchu mladšího. Dostal se tam jeden brácha, ten vlastně děti nemá, žije jenom vlastně s manželkou. Taky to samý, zabydleli se, našel si já nevím, práci nebo co. A zavolal dalšího bráchu. Takže takhle postupně volali. Hlavně přes Skype jsme si volali. A nakonec jsme si volali my. Nechtěli tady jako nechat ségru, takže jsme odjeli i my no.“ Informant 10

„Nejdříve poprvé mi pomohla s bydlením sestřenka a bratranec. Podruhé když jsem přijel, byl jsem jakoby nejdříve u strejdy. Asi tak po týdně jsem si našel práci, strejda semnou všude jezdil a pak jsem se nastěhoval jakoby k sestřence, protože ona měla velkej byt, takže mi poskytla jednu místnost. A tam jsem byl celej rok vlastně v tý jedny místnosti.“ Informant 8

„No nejdříve tam přijel můj táta a bydlel tam u kamaráda, jakoby u jeho rodiny. Oni to vlastně nejsou ani rodina. Já ani nevím, co to jsou. A vlastně šel tam ještě s jedním kamarádem. Bydleli teda u toho kamaráda a trvalo to asi tři týdny, než si našel práci vlastně. Když jsem přišla já s maminkou, tak už jsme vlastně měli byt normálně. Takže jsme bydleli ve svém bytě.“ Informantka 3

Rodiny českých Romů, které se rozhodnou bydlet samostatně a hledají vlastní dům k bydlení, se nesetkávají během hledání nového doma s diskriminací či rasismem. Z poskytnutých rozhovorů je zřejmé, že v této situaci hraje výraznou roli také fakt, že majiteli nemovitostí ve Velké Británii jsou často Pákistánci a Indové, od kterých si také čeští Romové pronajímají byty a domy. Jediným limitem při hledání nového bydlení u českých Romů jsou jako pro ostatní národnosti finance, resp. kauce a nájem. Z hlediska způsobu bydlení je zřejmé, že čeští Romové ve Velké Británii bydlí v rodinných domech nebo řadových dvoupatrových domech. Z poskytnutých rozhovorů lze předpokládat, že se nikdy nejednalo o bydlení v segregovaných oblastech. U českých Romů také není patrné, že by společně vytvářeli specifické etnické komunity v určitých oblastech. Jednotlivé rodiny českých Romů žijí ve Velké Británii většinou rozptýleně a nevytvářejí specifické romské koncentrace.

„My jsme bydleli v jednopatrovém baráku společně s mojí sestrou, druhem a dětmi. Až teda na mojí mamku, ta měla svůj byt. V takovém řadovém. A bratr ten už měl taky svoje. Romové bydlí normálně, kde se dá, podle toho co je volný. Většinou každé z Romů tam měl barák. Skoro ob barák bydlela nějaká rodina. Prostě co bylo volný, to se vzalo. A i Britové bydleli normálně vedle nás.“ Informantka 1

„S bydlením je to tam tak, že vlastně chodíte po ulicích a hledáte, většinou na oknách je tam napsáno, že je to jako k pronajmutí, takže si tam zavoláte, prohlídnete si ten byt, nejdříve chtějí nějakou kauci, že jo a pak už můžete bydlet. Vlastně ten manžel tam bydlel ze začátku u toho kamaráda, a bydleli pohromadě všichni, i s jeho rodinou. A pak teda časem našel ten byt. Ten byt byl vlastně kousek od centra. V tom bytě jsem bydlela teda já, manžel a dcera. V současné době, je to s těma bytama už trochu složitější, protože ty byty vlastní už cizinci, jako Pákistánci, Indové a tak a ti to pronajímají. Každá rodina Romů tam bydlí zvlášť, není to tam, jakože ulice čistě Romů. To je tak rozházený. Víte co, tam prostě když hledáte byt, tak nekoukají na barvu pleti, oni tam koukají na peníze, ale o tom jak vypadáte, to o tom není.“ Informantka 2

„Ta čtvrtě byla teda celá, byla čistá, nebydleli tam žádní takový, že by dělali bordel nebo tak. Tam jsou takový baráčky, jako by takovej jeden dlouhej barák a jsou tam vždycky jedny dveře vlastně pro každou rodinu. Takže všichni vlastně bydlí za sebou. Jsou tam jako i baráčky, že rodina bydlí samostatně, ale to už je jako v jiný čtvrti. Jsou tam místa, kde i čtvrti čistě jenom ty bohatší, je tam třeba i jedno místo, kde jsou takový baráky, že to člověk nikdy v životě neviděl. Jako je to tam moc hezký, co se týče města. Zem je třeba čistá, není tam žádná špína. Většinou na té ulici, kde jsem bydlela já, tak tam bydleli hodně „latviáci“ to jsou podobní jako Ukrajinci. Ta jejich země je blízko vlastně Ukrajiny a Ruska. Bydlelo tam taky hodně Slováků, ale Britové tam bydlela tak jedna rodina v té čtvrti, jinak bydleli někde jinde ti Britové. Hlavně tam jako bydleli cizinci, co se týče třeba kvůli práci atak. Hlavně ti Slováci tam bydleli. My jsme třeba bydleli v domě, který měli Pákistánci, protože oni už tam mají úplně všechno. Jim jsme dávali ten nájem, že jo. U nich právě občas pracoval táta, když třeba ty byty byly zdemolovaný, tak se vymaloval, vyměnila se podlaha atakovýdle věci. Byli celkem bezproblémoví.“ Informantka 3

„Bylo to bydlení v domě. Nebylo to vůbec daleko od centra, jenom vím, že ten, kdo nám pronajímal ten barák, tak byl Pákistánec. Teď si nejsem jistá, ale myslím si, že jo. Je to tak různý no. Je to tak jako tady, když si chcete sehnat pronájem. Většinou ale ty baráky mají právě Pakistáni, Indové a tyhle ti. Neslyšela jsem, ani nezažila jsem, jako že by někdo tam v Anglii někomu nepronajal byt kvůli rasismu. Takhle když už jako každé bydlí ve svém bytě, tak když jsou známí nebo kamarádi, tak se jako navštěvují ti Romové. Chtějí se držet, jako že jsou v cizině. Jsou

tam kecý, jako že se musí držet spolu (smích). Nechodí to tam tak, že jako bydlí všichni na jedný ulici, většinou bydlí jako každej o pár ulic dál. Někdo bydlí blíž k městu, někdo dál. Někdo třeba veprostřed. Ale jako všechno není daleko, je to blízko.“ Informantka 5

Využívání nástrojů sociálního zabezpečení

Dalším indikátorem úspěšné integrace migrantů v majoritní společnosti cílové země je dle Entzinger a Biezevelde (2003) míra využívání nástrojů sociálního zabezpečení a dalších nástrojů sociální politiky státu. Čím je míra využívání těchto nástrojů u imigrantů bližší k celkové úrovni majoritního obyvatelstva, tím blíže se také minorita přibližuje k integraci.

Většina rodin českých Romů ve Velké Británii využívá dostupných nástrojů sociálního zabezpečení. Jednou z možných forem, které jsou českými Romy využívány, je „working tax“. Dle výpovědi informantů lze „working tax“ považovat za doplatek v případě, kdy zaměstnanec pracuje pod hranicí životního minima a zároveň vykonává péči o nezletilé děti. Tento doplatek pobírá vždy pouze jeden z rodičů, pobírá se jednou týdně a tento doplatek činí kolem šedesáti až sedmdesáti liber. Další formu podpory, kterou čeští Romové využívají, jsou přídavky na děti. V případě této podpory je nutné, aby děti migrantů byly zapojeny do vzdělávacího systému. Nutnou podmínkou k využívání nástrojů sociálního zabezpečení ve Velké Británii je pro migranty zajištěné National Insurance Number.

„Jo na začátku jsme šli na tu podporu. Nejdříve jsme si tam zařídili pojištění, doktora a pak ten pobyt. Takže na holky jsme brali přídavky. A „working tax“ to vám vlastně dopláceli, když děláte za minimální mzdu. My jsme vlastně dělali za minimální. A když vám to nevychází do životního minima a máte děti, tak vám týdně něco doplácí. To je jako tady, když máte nějaký doplatek na něco. Když se to přeloží, tak je to jako daň ta „working tax“. Nějakých asi šedesát nebo sedmdesát liber týdně jsme to brali jako no. Jeden z nás jen, né oba.“ Informant 10

Všechny tyto nástroje sociálního zabezpečení jsou ve Velké Británii vyřizovány telefonickou formou, a všechny papírové dokumenty jsou zasílány úřadům kurýrní službou, což čeští Romové oceňují. Z výpovědí všech informantů nevyplývá, že by se čeští Romové setkávali na samotných úřadech s diskriminací či rasismem.

„Když si chcete vyřídit něco, tak prostě jediné přes telefon. Tam to není tak jako u nás, že byste šel někam na úřad s papírama, ne tam je prostě všechno přes telefon a přes poštu. Takže to tam takhle funguje. Když už jsem na nějaký úřad šla, tak jsem nikdy neměla pocit, že by se ke mně nějak chovali špatně.“ Informantka 1

V případě, že čeští Romové jsou nově příchozími a ve Velké Británii ještě nemají zajištěnou práci, nebo během svého pobytu ve Velké Británii o své zaměstnání přišli, mohou využít služeb a podpory místního „Job Centra“. V případě využití této služby, jsou migranti povinni plnit stanovené podmínky. Dle výpovědí Informantky 2, Informantky 3 a Informanta 9 je nutné zapojit se do místního vzdělávacího systému za účelem zlepšení jazykových dovedností. Pokud je tato podmínka splněna, dostane se migrantům podpory formou příspěvku na bydlení či příspěvku na jídlo.

„Takže jsme byli asi půl roku na tom „Jobcentru“ a já jsem se vlastně musela chodit učit do školy angličtinu, protože jsem vlastně neuměla ani slovo. Ze začátku nám na to bydlení jako přispěli, pak nám přispívali i na to jídlo, ale jako pak se to změnilo, že prostě se ty příspěvky dávaly jen těm, kteří měli práci. Takže pak příspěvky dávali těm, co práci mají.“ Informantka 2

Kulturní dimenze integrace

Úspěšné kulturní integrace českých Romů lze dle Entzinger a Biezevelde (2003) primárně dosáhnout prostřednictvím porozumění společnosti přijímající země, tedy Velké Británie, respektování norem této země a dále znalosti jazyka přijímající země, tedy anglického jazyka.

Porozumění britské společnosti a respektování jejích norem

Na základě poskytnutých polostrukturovaných rozhovorů s českými Romy, kteří ve Velké Británii pobývali různě dlouhé období, lze říci, že čeští Romové velmi dobře rozumí britské společnosti. Britská společnost se v současné době ještě stále vyznačuje velkou otevřeností vůči migrantům různých národností a multikulturalismem. Na základě poskytnutých výpovědí je zřejmé, že si čeští Romové všímají ve Velké Británii vysoké početnosti migrantů především z Evropy, a to nejvíc migrantů polské a slovenské národnosti a také migrantů z Asie, především Pákistánců. Nejvíce sociálních kontaktů mezi českými Romy a Pákistánci a Poláky, jak již bylo v předchozí části této práce zmíněno, nastává nejčastěji v situacích, kdy se společně setkávají v zaměstnání nebo v situacích, kdy Pákistánci jsou vlastníky nemovitostí ve Velké Británii a své domy velmi často pronajímají českým Romům. Čeští Romové se s těmito národnostními skupinami setkávají i v dalších situacích běžného života ve Velké Británii. Čeští Romové velmi často chodí nakupovat potraviny a i jiné zboží do polských obchodů, které Poláci sami vlastní a Romové tak kupují potraviny a zboží, které je Romům velmi blízké a na které jsou zvyklí ze svých domovů v původních zemích, tedy z Česka. Čeští Romové tento způsob plně neupřednostňují, ale hodnotí ho velmi pozitivně.

„Občas jsem třeba dostala chuť na nějaké české jídlo, tak sem si zašla do obchodu k Polákům a ti mají hodně české zboží. Když jsem třeba dostala chuť na českou Tatrunku, tak sem šla taky k nim. K Polákům jsme chodili rádi nakupovat.“ Informantka 1

„No jako to ani né, akorát jsme si nejdříve třeba, co se týče krámů, zjišťovali, co je kde levnější. Nejdříve jsme se teda rozhlídli, jak to tam chodí. Co se týče nakupování jídla a tak, tak jsme spíše upřednostňovali spíš ty Poláky. Jinak na jídlo jako do restaurací, tak to jsme k Polákům a Slovákům jako nechodili to ne, jen nakupovat.“ Informantka 2

„Nakupovat takhle do krámu, když jste chtěli jet, tak to byl polský krám, a jinak tam je taky Lidl jako u nás a tyhleto supermarkety.“ Informantka 5

„Dneska tam jsou všude Poláci a Slováci, a dělají tam už úplně všechno. Poláků je tam opravdu hodně. Polákům tam patří všechno pomalu. Oni tam mají svoje krámy, sklady atak. A tam, kde jsem byl já tak i Slováci hodně jsou. A právě ze Slovenska na co jste zvyklí, tak oni tam všechno mají. Klobásy, slaninu, špek, takže všechno mají. Takže Romáci chodí hlavně k nim, protože už jsou naučený na takové jídla. Mají tam právě český suroviny nebo i ty polský. Ale jako Romáci chodí taky do těch anglických krámů normálně, hlavně ty co tam žijí deset nebo dvacet roků. Člověk si zvykne. Akorát tam mají trošku jiný chleba. A právě Poláci a Slováci dělají svůj vlastní chleba. Rohlíky tam máte, jaký chcete. Třeba i ty české rohlíky.“ Informant 6

U řady Českých Romů, kteří se stali součástí výzkumu v této práci, docházelo velmi často ke shodě v jejich výpovědích během hodnocení rozdílů v české a britské společnosti. Na britské společnosti velmi kladně čeští Romové hodnotili tolerantní přístup, a to jak v pracovním prostředí, tak v dalších oblastech.

„Mně se tam třeba líbilo to, že se na Vás nikdo nekouká, že tady v Praze když někam jdete, tak si vás každé sjede. Ale tam prostě ne, tam kdyby šla třeba v pyžamu do města, a to už jsem tam viděla párkrát, tak Vás tam nikdo nesjede. Tam to nikoho nezajímá, jak chodíte oblíknutý.“ Informantka 1

„Mne se tam líbilo to, že ty lidi jsou tam příjemní. Když jdete třeba po krámech, tak ty lidi co tam pracují tak se s vámi baví, jako vidíte a necítíte, že jako nejste jiní. Kamkoliv jdete, tak se s Vámi moc hezky bavili a to je potom pro člověka moc příjemný. Třeba moje dcera tam chodila na střední školu a myslím si, že tam byla moc spokojená.“ Informantka 2

„Tak, že si tam na vás nikdo neukáže prstem třeba. Tady jo, tady si prostě na vás ukážou. Když třeba jdete jinak oblečenej, nebo nějak něco, a hned si na vás ukážou. To v tý Anglii jste prostě volnej, tam si můžete dělat, co chcete, a nikdo si na vás prstem neukáže.“ Informantka 5

„Je to tam mnohem lepší. Když máte jakoby práci, a dobrou práci, tam vlastně není žádný rasismus, tam jsou všelijaký lidi, takže je tam všechno v pohodě.“ Informant 8

„Je to obrovský rozdíl, není tam xenofobie, není tam rasismus, lidi jsou tam usměvaví, nejsou nevrlí jako tady, to je asi ten systém tady, nebo já nevím, jestli to je tou dobou. Ale ta doba tady u nás je taková hektická, tady jsou u nás obrovský rozdíly z pohledu Roma. Když to vezmu z pohledu Čecha, tak všude se učí, že ten náš národ je jakoby rozdělený. Ale to je blbě. Když to vezmu z pohledu Roma, tak kdybych si měl vybrat, tak si vyberu tu Anglii. Tam jsou ty lidi prostě jiní, než tady. Samozřejmě setkal jsem se tam s předsudky, jako jsou i tady. Ale tady se hodnotí problém, podle vzhledu, né podle toho, co má v hlavě.“ Informant 9

Čeští Romové také velmi pozitivně hodnotí rozdíl ve Velké Británii oproti Česku, který spočívá v týdenním vyplácení mezd. Z výpovědí vyplývá, že čeští Romové mají v Česku velmi často problémy s tím, že pokud dostávají výplatu ve svém zaměstnání pouze jednou za měsíc, je pro ně obtížné v Česku vyžít. Naopak ve Velké Británii jsou mzdy vždy vypláceny týdně, což je pro české Romy mnohem přijatelnější a dle jejich výpovědí lze mnohem efektivněji tyto týdenní mzdy využívat.

„Určitě, je tam velký rozdíl. Ty peníze jsou tam týdně. Tady vlastně když se bere jednou měsíčně, tak vlastně musí člověk čekat měsíc na nějakou tu korunu a čeká, jak dožije do konce měsíce. Tam prostě berete týdně peníze, a můžete vlastně cokoliv, můžete si víc dovolit, něco koupit a čekáte na něco. Když už jsem chodila já do práce, tak jsem si mohla dovolit všechno, co chci koupit. Na co jsem měla, to co jsem si nemohla dovolit koupit tady, tak sem si mohla koupit tam.“ Informantka 3

„Dobrá je, že máte příjem každý týden. Tady ho máte třeba jednou měsíčně. Hlavně ty peníze, to je dobrý, že tam berete pravidelně jednou týdně. Tady máte příjem jednou měsíčně, poplatíte si, co máte a konec.“ Informant 8

„Tam se třeba bere týdně. Tak si vemte, že týdně dostanete šetset sedmset liber, a to je něco. A tady nemáte týdně. A ty lidi tady neumějí vyžít jako tady v Čechách.“ Informant 10

Co však čeští Romové hodnotí na britské společnosti negativně je neuspořádanost a nedbalost na čistotu veřejných prostor ve Velké Británii. Spíše, než by se čeští Romové tomuto trendu v britské společnosti přizpůsobovali, snažili se tomuto trendu nepřizpůsobovat.

„Je tam třeba i větší bordel, tady se to prostě udržuje, tady máme technický služby, ale tam né, tam to není. Třeba nábytek tam mají vyhozený na ulici, krysy tam jsou a tak. Ale zase jako jak na kterých ulicích, třeba my kde jsme bydleli, tak ta ulice byla čistá, protože tam byly ty baráky, takový jakože menší vily. Ale když jsou jako jiný baráky, takový ty spojený jako jeden barák, tak to už jsou ty ulice takový špinavější. Jako ve městě to tam je zase jako čistý.“ Informantka 5

„A ten bordel co tam mají, fuj a těch krys všude. My když jsme tam přijeli, tak oni tam neměli popelnice, oni vám hodili do zahrady pytle každý pondělí. A v pátek jste musel odnést ty pytle. Ale až potom asi za dva roky, dali ke každému baráku jednu nebo dvě popelnice. Jinak tam byl teda bordel strašnej. A voni jak žijou ty lidi tam. Ježiši fuj. Ono tady se říká, že Romové jsou tady špíny, ale tam se na ně nikdo nehrabe. Ty Angličani fuj, a jak jsou líní pracovat. Jsou hrozně líný.“ Informant 10

Dle výpovědi Informanta 7, Informanta 8 a Informanta 9, lze předpokládat, že čeští Romové velmi dobře rozumí normám a zákonům v britské společnosti a hodnotí je jako srovnatelné s normativními systémy v České republice.

„Ty jejich zákony, jsou tam skoro stejný, jako tady u nás. Jsou dost podobný. Ty normy jsou jakoby standardní. I v tom zaměstnání tam máte odbory, smlouvy na stejném principu jako tady, takže ty normy jsou jakoby stejný. Co je jako jiný tam, je ten binec. My jsme národ jakoby čistotných, když jako projdete to město, tak tady nenajdete tolik nábytku jako tam. Hodně jako cizinci vytvářejí tam ten bordel. To jsou ty kolonie těch cizinců. Ale byl jsem jednou v britské části, kde nežili žádní cizinci, a tam bylo čisto. Ty domy vypadaly čistě, zahrady byly upravený, dopravní značky, všechno bylo v pohodě. Dokonce ty lidi byli usměvaví, úplně jiní než sem znal já ty lokality.“ Informant 9

„Ne, oni to tam už mají všechno pod palcem Poláci hodně.“ Informant 7

„Ne, v ničem jako nebyl problém.“ Informant 8

Smíšená manželství

Dalším indikátorem úspěšné kulturní integrace mohou být dle Entzinger a Biezevelde (2003) považována smíšená manželství imigrantů, resp. uzavírání sňatků mezi jedinci z imigrační skupiny a jedinci z majoritní populace přijímající země. Na základě výzkumu v této diplomové práci se

neprokázalo, že by v případě pobytu českých Romů ve Velké Británii docházelo ke smíšeným manželstvím. Z výpovědí je zřejmé, že všichni čeští Romové a Romky již přicházejí do Velké Británie s partnerkami a partnery, případně manželkami a manželi, kteří s nimi také emigrují. Většina informantů naznačovala, že smíšená manželství mezi Romy a neromy jsou spíše ojedinělými případy. Smíšené vztahy na partnerské úrovni však již pro mladší generaci Romů nejsou nijak neobvyklé. Předpokládány mohou být také případy, kdy si v průběhu migrační zkušenosti ve Velké Británii Rom či Romka nalezne vztah na partnerské či manželské úrovni z původního či jiného státu. Pokud mezi Romy a majoritní populací nedochází k uzavírání smíšených manželství, může být proces kulturní integrace českých Romů ve Velké Británii zpomalen.

„Ne to ne, ale vím o jedné Romce, která tam žije v Anglii s Pákistáncem. On měl něco jako večerku, tak se chodilo nakupovat. Takže takhle se dali dohromady. Jako jinak nikoho takhle neznám, ale to spíš jejich děti. Znáám tam jednu rodinu a ta když přišla, tak jejich dceři byly dva roky, teď už té holce může být třeba dvacet let, tak vím, že žije s Britek normálně. Takže to se týká spíš těch mladších generací. Ale neznám nikoho, kdy by v mém věku jako přijel do Anglie sám a našel si někoho jako Brita nebo tak, to ne. To spíš si myslím, že se takhle někdo seznámí jako Romka s Romem v Anglii a dají se dohromady.“ Informantka 1

„Tohle spíše chodí u té mladší generace Romů, u starších neznám nikoho.“ Informantka 2

„Ne u nás ne, v naší rodině jsme byli kováři. Můj děda byl kovář. Takže v naší rodině toto neexistuje. My jsme byli vždycky taková jako čistější rasa. A u nás jako u starších generací, tak Romka nemůže opustit manžela.“ Informant 6

„Já myslím, že tam si každý Rom nebo Romka přiveze svoji manželku nebo manžela jako.“
Informant 8

Znalost jazyka

Jak již bylo v předchozí části řečeno, kulturní integrace migrantů obnáší dle Entzinger a Biezevela (2003) znalost jazyka přijímající země. Úroveň znalosti jazyka Velké Británie, tedy anglického jazyka, u migrantů odpovídá úrovni jejich kulturní integrace. Z rozhovorů vyplývá, že pro starší generaci českých Romů, pro které je příchod do Velké Británie jejich první migrační zkušeností, je užívání anglického jazyka značně obtížné. Dle rozhovoru Informantky 2 čeští Romové, kteří využijí služeb Job Center, musejí plnit stanovené podmínky, mezi něž patří také zapojení se migrantů do vzdělávacího systému, které v důsledku zvýší jazykové dovednosti migrantů, tedy i českých Romů. Informantka 2, která využila tuto podporu jazykového vzdělávání,

vyjádřila přínos této služby. Jazyková bariéra nevznikala ani v případech běžné komunikace českých Romů s úřady nebo lékaři v nemocnicích ve Velké Británii, a to v důsledku toho, že čeští Romové na britských úřadech a v nemocnicích využívají služeb tlumočnicků. U českých Romů také velmi dobře fungují rodinné vazby, které také v důsledku pomáhají nově příchozím migrantům v komunikaci s úřady, zaměstnavateli atd.

„Já jako ze základy trochu umím, ale můj manžel jako vůbec nic, pro něj to nebylo lehký se učit. Ale časem se jako dá naučit, nebo jako pochytit nějaký slovíčka.“ Informantka 1

„No potom, co jsme chodili do té školy, tak to bylo určitě lepší. Ze začátku to bylo dobrý, protože když jste komunikoval s úřadka, tak vám vlastně přes telefon dávali ty překladatele. Takže takhle jsme komunikovali. Pak už ale trošku přitvrdili, že chtěli, aby vy jste se snažil, anebo jste měl někoho, kdo uměl anglicky a zašel tam s vámi. I já to využívala ze začátku. S tím anglickým jazykem, je to těžký třeba u těch doktorů. Když nerozumíte, tak je to ze začátku fakt hodně těžký. A někteří doktoři v nemocnici vám třeba ani nechtějí dát překladatele. Oni vám ho tam dají, když vidí, že fakt že neumíte, že nerozumíte. Tak vám ho teprve dají. Protože pro ně to samozřejmě stojí peníze.“ Informantka 2

„Tu angličtinu jsem tam využívala dennodenně. Potom už i venku mezi kamarádka jsem mluvila jenom anglicky, česky jsem pak už trochu zapomněla (smích). Hodně jako Romové co jsou tam odmalička a uměj česky, ale jak furt mluví anglicky, tak úplně zapomenou český jazyk, neumí skloňovat, je to pro ně obtížný. Když se pak vracejí třeba sem do Čech, tak je to občas pro ně hodně těžký. Je to hodně těžký. Jako mluvit třeba umí, ale zas psát třeba nezvládají. U nich je to pak obtížný zase chodit do školy.“ Informantka 3

„Narazil jsem tam na slovní bariéru. Jako s cigánštinou tam neobstojíte nic. A s češtinou taky vůbec. Když tam chcete zůstat a chcete tam něco dělat, musíte umět anglicky. Když jsem chtěl někam na úřad, musel jsem furt někoho prosit, kdo umí anglicky. Takže sem tam musel chodit sám, ale byl to obrovský problém na tom úřadě, protože já mu nerozuměl a on ten úředník mi taky nerozuměl. Takže jsem pak říkal, že chci translatera. Ať mi ho jako daj. Když mi ho dali, tak to byl Slovák. I s Polákama se dá perfektně mluvit. Když neumíte anglicky, je to problém. A tak mě proto poslali do školy, tam sem chodil každej den se učit anglicky. A naučil jsem se jednu větu, kterou jsem si složil sám (smích). Já si myslím, že by tohle měla být jedna z předností, jako připravit se, když někam jedu, tak naučit se aspoň nějaký základní slovíčka.“ Informant 7

„Jenom spíš základy, jako pochytoval jsem slova, jenže jak jsem byl pak už v Čechách, tak jsem zase všechno zapomněl, protože jsem neměl s kým mluvit. Ale spíš jako rozumím, než mluvím

anglicky. Ty testy do práce jsem zvládal, protože sestřenka nebo bratránek šli se mnou, protože oni umějí, když jsou tam tolik let. A tím mi vlastně pomohli. Ale základy tam musíte umět. Jinak je to hodně těžký. Pár slov odchytáte od každého. Třeba v práci na tom pásu, jsme byli čtyři, takže jsme věděli, co dělají ostatní, takže jsme dělali to sami. V práci to s tou angličtinou nebylo zas tak těžký. Jenom když se vyřizovaly nějaký papíry, tak šla se mnou moje sestřenka, nebo nějaký známý. Třeba v krámech, to je stejný jako v našich krámech, normálně jdete, nakoupíte si, zaplatíte a bez problému.“ Informant 8

Kriminalita migrantů

Projev respektování norem přijímající společnosti, tedy i projevem úspěšné kulturní integrace, může být dle Entzinger a Biezevelde (2003) chápána nízká kriminalita migrantů. Z pozice výzkumníka je hodnocení nízké kriminality migrantů, tedy v případě této práce českých Romů ve Velké Británii, značně nesnadné. Během všech realizovaných rozhovorů jsem se také u každého informanta zajímal o to, zda se v případě své rodiny setkal s porušováním zákonů ve Velké Británii. Z neverbálních reakcí na tuto otázku u většiny informantů bylo zřejmé, že se již dotýkám velmi citlivých sfér jejich osobního života ve Velké Británii. Proto jsem se také u některých informantů nesetkal s žádnou odpovědí, viz Informantka 1 a Informantka 2. Z výpovědí ostatních informantů je zřejmé, že k porušování zákonů ve Velké Británii v případě rodin informantů nedocházelo. Dle výpovědí Informantky 5, Informanta 9 a Informanta 10 se tito tři informanti ve Velké Británii nesetkávali s porušováním zákonů ani u ostatních Romů, se kterými zde přicházeli do kontaktu. Dle výpovědi Informanta 9 většina Romů ve Velké Británii žádnou trestnou činnost nepáchala, a to ani v případě těch, pro které byla trestná činnost v původních zemích, tedy i v Česku, určitý způsob zajištění obživy či finančních prostředků. Vliv mnoha ekonomických příležitostí, nástrojů sociálního zabezpečení a také vliv mnoha příležitostí nesegregovaného bydlení bez diskriminace ve Velké Británii může představovat migrace do této země prostředek vymanění se z cyklu trestných činností.

„No ten rozdíl je ten, že ti Romové tu trestnou činnost tolik nevedli v tý Anglii, jako tady v Čechách. Tady to dělali proto, že tady prostě měli hlad. Aby přežili. Třeba když jim zastavili dávky, takže ráno museli vstát a jít na sběr, nebo sem tam něco ukrást a pak to zpeněžit. Aby mohli uživit rodinu. Tam pak ale v tý Anglii takový potřeby neměli, tam měli většinou zajištěný bydlení, dobrý bydlení, práci a dávky, takže neměli pak potřebu trestný činnosti. Takže já jsem se tam u žádných Romů nesetkal s trestnou činností v Anglii. Jenom jeden známej mi tam vyprávěl, že musel nahlásit na policii jednu rodinu, která otročila mladý kluky romský, kteří přijeli do Anglie a stali se z nich

třeba bezdomovci, takže ta rodina jim zajistila bydlení, ale oni pro ně museli chodit krást.“

Informant 9

Na základě poskytnutého rozhovoru s Informantem 7, který jako jediný z celkového vzorku informantů neměl ve Velké Británii legální zaměstnání z důvodu jazykové bariéry, docházelo k porušování zákonů ve Velké Británii pouze v případě zmíněného Informanta 7 a jeho rodiny. K porušování zákonů ve Velké Británii docházelo jednak formou krádeží v obchodech a také formou nelegální distribuce drog. Primární důvod byl uspokojení základních potřeb rodiny. V případě tohoto informanta pravděpodobně docházelo k páčání trestné činnosti již v České republice a po příchodu do Velké Británie pro něj opakované porušování zákonů nebylo první zkušeností.

„Ne nepracoval, peníze jsem si tam vydělával prodejem trávy. Moje máma tam taky už nepracovala, staral se tam o ni úřad. Takže jí tam úřady pomáhali zaplatit aspoň nájem. Plus teda ještě dostávala nějaký slabý benefit. Tedka moje máma to nemohla ani utáhnout všechno. Takže se tam chodilo po čorkách. Není to žádná sranda, jet do ciziny bez koruny.“ Informant 7

„Jo musel jsem chodit krást, abych uživil celou rodinu. Ale jako vůbec se mi nechtělo, měl jsem strach jak prase, co kdyby mě chytli, tak bych nevěděl, co se mnou bude. Hodně jsem přemýšlel nad sebou, né abych uživil sám sebe, ale abych uživil ostatní, protože jsem si sebou přitáhnul velkou bandu. Tam je taková volnost, že vás nikdo nehlídá, jakou jsou tam kamery, ale u nich nikdo určitě nesedí. Takže já když přišel do krámu, třeba ráno se synem ještě než šel do školy, tak sem normálně jeho rozbité boty pověsil na věšák, a vyměnil je za nové a v těch nových botech jsme normálně vyšli ven a nikdo nic neřekl.“ Informant 7

Právní a politická dimenze integrace

Právní a politické integrace se dle Entzinger a Biezevelde (2003) zaměřuje především na právní postavení migrantů ve vztahu k majoritní společnosti a cílové zemi. Tato dimenze integrace se snaží hodnotit, jakým způsobem jsou migrantům v přijímajících společnostech umožněna práva na pobyt či získání občanství, která jsou v důsledku velmi důležitá. Právo svobody pohybu a pobytu je českým Romům migrujícím z Česka do Velké Británie zaručeno v důsledku směrnice 2004/38 o právu občanů EU a jejich rodinných příslušníků. Přesto je velmi důležité sledovat, zda v případě českých Romů dochází k právní a politické integraci v britské společnosti. Dle Entzinger (1990) in Entzinger a Biezeveld (2003) lze považovat za poměrně rovnocenný ukazatel úspěšné integrace také alternativní pobytový status.

Azyl a trvalý pobyt

Z celkového vzorku výzkumu v této práci žádný z informantů během své migrace do Velké Británie nežádal o azyl. Určité zkušenosti týkající se udělení azylu měla pouze Informantka 4, jejíž synové žádali před dvaceti lety ve Velké Británii o udělení azylu, který jim byl udělen. Dále v případě Informanta 6, který uvádí, že z jeho okolí o udělení azylu žádali přátelé, kteří emigrovali do Velké Británie a Kanady před patnácti lety.

„Já ne, ale synové kdysi, když šli poprvé do Anglie. To tehdy emigrovali, už tam jsou asi dvacet let.“ Informantka 4

„Z naší rodiny ne, ale měl jsem kamarády, hodně kamarádů, co emigrovalo do Kanady, a žádali tam o azyl. Nebo tenkrát i do Anglie. To bude už tak patnáct, možná jen deset roků.“
Informant 6

Z výsledků výzkumu také vyplývá, že čeští Romové neusilují o získání alternativního pobytového statusu, jako je trvalý pobyt ve Velké Británii. O trvalý pobyt ve Velké Británie z řad rodinných příslušníků informantů bylo žádáno pouze v případě Informantky 1. Tato informantka a Informantka 2 měly také povědomí o výhodách trvalého pobytu v případě negativního vývoje brexitu na imigrační skupiny ve Velké Británii. Z výzkumu provedeného v této práci je zřejmé, že čeští Romové ve Velké Británii neusilují o získání alternativních pobytových statusů, které by jim mohly zajistit mnohem více jistoty z hlediska pobytu v britské společnosti a která by v důsledku vedla k úspěšné právní a politické integraci.

Ne nezískala, ale co jsem slyšela, tak ti co ho chtějí, tak tam musejí být dýl než pět let. Musejí to vlastně jakoby doložit, že tam jsou už pět let, třeba výpis z banky a zaměstnání a všechny smlouvy. A takhle to dokázat, a musejí mít prostě práci. Oni tam na tom hodně zakládají, že když už tak musíte pracovat.“ Informantka 2

Britské občanství

Také v případě britského občanství nebylo v této diplomové práci zjištěno, že by ho někdo z informantů získal nebo o něj nějakým způsobem projevil zájem. K získání britského občanství nedochází ani v širších rodinných okruzích všech informantů a informantek. Dle Informantky 1 si čeští Romové spíše ponechávají své původní české občanství a do Česka se vracejí z důvodů administrativních záležitostí, které se vztahují k vyřízení cestovních pasů či občanských průkazů.

Ne, ale vím, že jako Romové si spíš nechávají to český občanství a do Česka se vracej, aby si vyřídili papíry, třeba když jim končí pas nebo tak. Nebo jako když se tam narodí dítě, tak dostane britský občanství. Ale jinak já osobně nevím, kdo by měl anglický občanství z Romů.“

Informantka 1

Řada Romů, zúčastněných v tomto výzkumu poukazuje na obtížnost získání britského občanství a o náležitých podmínkách vedoucích k jeho získání mají čeští Romové povědomí. Mezi tyto náležité podmínky patří ovládnání anglického jazyka, znalosti historických reálií Velké Británie atd. Řada Romů si je také vědoma faktu, že v případě narození dítěte českým Romům nedochází k získání britského občanství, ale k získání občanství rodičů.

„Ne, nesetkala. Oni vám ho tam jen tak nedají. Protože co vím, tak po vás u těch zkoušek chtějí angličtinu, historii. Chodí to tam přes zkoušky no. A prej to stojí hodně peněz. Protože vím, že se tam hodně z nás už dost dětí narodilo a nemají britský občanství. Oni těm dětem dají občanství po rodičích. Rodiče normálně musejí vyřídít pasy český na ambasádě, ale britský jako nedostanou. V mojí rodině ještě nikdo nedostal britské občanství.“ Informantka 2

V rámci výzkumu prováděného v této diplomové práci bylo zjištěno, že k získání britského občanství došlo pouze u rodinného příslušníka Informantky 4.

„Můj syn už tam má britský pas, a děti jeho taky mají. Všichni vnuci se tam moji narodili, i pravnoučata že jo už taky.“ Informantka 4

Účast na politickém rozhodování

Výrazným indikátorem úspěšné integrace je dle Entzinger a Biezevela (2003) účast imigrantů na politickém rozhodování. Obecně se však u imigrantů předpokládá průměrně nižší politická účast oproti majoritní společnosti. Stejně jako Entzinger a Biezeveld (2003) tvrdí také Boswell (2003), že politická integrace obnáší schopnost volit, ale také být volen. Kromě politické účasti migrantů může být znakem úspěšné integraci považována také obecně účast v občanské společnosti. Účast migrantů v občanské společnosti může být chápána jako členství v různých sdruženích, například ve sportovním klubu nebo v kulturním sdružení (Entzinger a Biezevela 2003, s. 28). Prostřednictvím těchto účastí může docházet k vytváření propojení mezi migranty a majoritní společností. Účast tak může být chápána jako snaha migrantů o integraci.

Na základě uskutečněných rozhovorů v této práci je zřejmé, že čeští Romové neprojevují žádný zájem o účast na politickém rozhodování ve Velké Británii. Z hlediska politické integrace se tedy čeští Romové neúčastní politických voleb a jedním z možných důvodů je, že z formálního

hlediska čeští Romové upřednostňují české občanství před britským. Čeští Romové se tak ve Velké Británii neúčastní voleb a ani nejsou politicky voleni.

Účast v občanské společnosti

Za velmi specifickou účast českých Romů v občanské společnosti ve Velké Británii může být považováno zapojování se českých Romů do církevních společenství v této zemi. Víra v boha je pro mnoho Romů součástí jejich romipen. Lze tedy předpokládat, že zapojování se českých Romů do církevních společenství, chození na bohoslužby a další kulturní sezení, u nich může velmi pozitivně ovlivňovat jejich proces úspěšné integrace.

„Ne, v naší rodině nikdo. Jen znám pár romských rodin, který v Anglii chodí hodně do kostela, a tam se scházejí. Chodí tam na to jejich sezení, ale já jako ne. A volit v politice to taky nemůžete, dokud nejsem občanem Británie.“ Informantka 1

„No to taky ne, jedině do kostela jsem chodil pravidelně. Člověk tam chce žít v míru a v klidu a s bohem (smích). My Romáci jsem hrozně věřící. K Romákovi když půjdete, tak Vás všechny pohostí. Co bude mít, to Vám dá. Že by se tam v Irsku nějak Romáci politicky angažovali tak to ne, o tom nevím.“ Informant 6

Postoj přijímací země

Integrace není jednoznačně jednostranným procesem, ve kterém hrají roli pouze migranti. Také přijímající společnost Velké Británie nese jistou míru odpovědnosti. K uskutečnění integrace migrantů přispívá podle Entzinger a Biezevelde (2003) otevřenost přijímací země. V případě Velké Británie byla otevřenost společnosti vůči migrantům, resp. českým Romům, již předem očekávána, a to na základě výzkumů Fremlové et al. (2009) a Vidry (2003). Ti poukazují na otevřenost majoritní společnosti Velké Británie, a to vlivem multikulturalismu a tolerance britské společnosti. Tyto dva faktory jsou pro české Romy výrazným „pull“ motivem vedoucí k imigraci do Velké Británie.

Diskriminace a rasismus

V rámci výzkumu v této diplomové práci se většina informantů z celkového vzorku neseťkávala s diskriminací či rasismem v britské společnosti. Ve většině případů se čeští Romové setkávali s otevřeností a tolerancí ke své etnicitě. A to nejenom ze strany Britů, ale také ze strany jiných národností. Pouze Informantka 1, a Informant 7, kteří se se svými rodinami během migrační zkušenosti ve Velké Británii setkali s rasistickými nátlaky ze strany mladší generace majoritní populace, resp. mladé populace Britů. Dle rozhovoru s Informantkou 3, která se během své

migrační zkušenosti ve Velké Británii zapojila jak do vzdělávacího systému, tak i do pracovního procesu, nelze předpokládat, že by se čeští Romové setkávali během studia nebo ve svém zaměstnání s diskriminací či rasismem.

„Ti dospělí s těma nebyl žádný problém, my se tam cítili, jako že jsme tam vítaní. Ale ty děti anglický, ty furt nám říkali, ať se vrátíme do své země. Házeli nám vajíčka do oken a tak. Ty děti anglický si můžou dovolit cokoliv, ani rodiče jim na ulici nesmí naplácat na zadek.“
Informantka 1

„Ne, tam v Derby vůbec ne. V jiných městech třeba jo, ale tam určitě ne. Já sama osobně, jsem se tam nesetkala s žádnou diskriminací. Nepocítila jsem nic ani od Angličanů ani od jiných národností.“ Informantka 2

„Žádná diskriminace tam není. Tam žádný člověk nepocítí diskriminaci. Jako taky je ten rasismus, to je všude, že jo. Ale není to tam znát, jak tady. Tam jdete kolem města, a oni vás pozdravěj a říkají ti „jak se máte?“. Není tam znát žádný rasismus, ani ve škole. Ani v práci. Já jsem to prostě nikde nepocítila. Já teda osobně ne.“ Informantka 3

Navazování kontaktů s Brity

V rámci výzkumu v této práci jsem se také zajímal o to, zda vůbec a jakým způsobem navazují čeští Romové kontakty s majoritní populací, resp. zda navazují nějaké kontakty s Brity ze svého okolí. Dle výpovědí všech informantů v tomto výzkumném vzorku navazují čeští Romové kontakty pouze omezeně. Nejvíce docházelo ke komunikaci a navazování vztahů na přátelské úrovni v případě dětí českých Romů.

„To spíš jako naše děti, že se kamarádily ve škole a pak k nim chodili třeba domu nebo tak, ale my dospělí jsme se jenom zdravili před školou. Já a manžel jsme k nim domu na návštěvy vůbec nechodili. Jedině před tou školou když jsme vyzvedávali děti tak jsme si povídali s Angličanama.“
Informantka 1

Obecně čeští Romové považují jako součást majoritní populace v britské společnosti především příslušníky polské či pákistánské národnosti především v důsledku toho, že jsou s těmito národnostmi velmi často v kontaktu. Čeští Romové se nejčastěji setkávají s Poláky v zaměstnání proto, že všechny tyto skupiny obsazují velmi často stejné pracovní pozice. Jsou to často pozice získávané prostřednictvím pracovních agentur s požadavky na nízkou kvalifikaci a nízké jazykové dovednosti. Romové jsou také častými zákazníky u polských majitelů obchodů,

kteří prodávají Romům blízké zboží. Pákistánci jsou také často majitelé nemovitostí ve Velké Británii, od kterých si čeští Romové nechávají pronajímat byty či domy, ve kterých poté žijí.

„No to ne, jen spíš s těma Polákama, že tam od nás kousek bydleli, tak s těma jsme se jako bavili no a hlavně mezi sebou.“ Informantka 2

„No je tam hodně Poláků, třeba večerky mají hodně Poláci. Ale taky měli hodně Latviánci, Afgánistánci. Ono se to jmenovalo jako polský krám, takže tam měli taky i český výrobky, měli tam všechno. Jako normální krámy v Anglii jako anglický krámy, tak ne. Ale tady ty večerky se jmenovaly „polish shop“ takže tam se dají koupit český věci. Když jsme dělali jako velký nákupy, tak se chodilo do britských krámů jako je „Fun food“ tam je to hlavně okolo masa. Do večerek se chodilo kupovat jako český koření, chleba a podobně.“ Informantka 3

„No tak takhle když jsme někoho potkali ve městě třeba, tak jo, ale většinou jako jsme se bavili s těma Pakistánama. Oni se tam k nám chovali jako nijak, oni si nás nevšíмали (smích). Ani jako v tý práci jsem na ně moc nenarážela.“ Informantka 5

Navazování kontaktů v zaměstnání

Jak již bylo zmíněno, čeští Romové se ve svých zaměstnáních nejvíce dostávají do kontaktu s polskými spolupracovníky. Dle výpovědí Romů jejich polští kolegové nezauímají výhradně nižší pracovní pozice, ale zauímávají i vyšší postavení. Pro řadu Romů jsou tak Poláci v zaměstnání často nadřizenými. Z výpovědí informantů je zřejmé, že s polskými spolupracovníky mívají Romové kladné vztahy, neboť mezi nimi není tak výrazná jazyková bariéra.

„No tak tam kam já jsem chodila do práce, tak to byli samý Poláci a Litevci, jako bylo tam pár Angličanů, ale moc jsme se s nimi nebavili. Já jsem se tam opravdu necítla jako v Anglii, já jsem se tam cítila jako v Polsku, nebo někde jinde. Tam fakt vládnu Poláci. Oni už tam mají fabriky, všechno. Ti Poláci se tam fakt chytli. I v práci byl vlastně můj šéf Polák, takže s ním sem se domluvila. Ale jako anglicky s námi ten šéf mluvil, testy jsme museli dělat a tak.“ Informantka 2

„Tak většinou v práci Britové, Latviánci, Poláci a Slováci takže s nima jsem normálně nejvíc komunikovala. Nejvíc jako Poláci jsou tam v práci, protože ti to i vedou někdy. Vlastně náš šéf Polák, takže pokud neumíte až dostatečně anglicky, ale on musí s vámi mluvit anglicky, on si s vámi nemůže dovolit mluvit polsky. Pokud ale něco neumíte říct anglicky, tak mu to normálně řeknete česky a on vám prostě nějak odpoví. Ale spíš ti Poláci tam mají tu práci.“ Informantka 3

„S nikým, pracovala jsem. Oni mě tam jako šikanovali. Kluk můj tam málem jednoho Angličana dobil. A nejvíc tam v práci vládnu Poláci. Všude se v práci dostanou Poláci. Hodně tam

mají Poláci svoje obchody, krámy a všechno. V Bristolu hodně taky. Tam jsou samý Pákistánci. Oni dávají hodně byty do podnájmu.“ Informantka 4

Navazování kontaktů s ostatními Romy

Zároveň mě také jako výzkumníka v rámci této práce zajímalo, jakým způsobem informanti navazují ve Velké Británii kontakty s dalšími českými Romy. Většina informantů v tomto výzkumu zmiňovala, že českých Romů nebo Romů ze Slovenska je obecně ve Velké Británii značný počet. Informanti se tak dostávali do běžného kontaktu s těmito českými Romy například v situacích, kdy ženy doprovázely své děti do škol nebo během nakupování v obchodech. Dle informantů však nedocházelo k navazování výraznějších vztahů s těmito ostatními českými Romy pouze na základě romské etnicity. Informanti byli v kontaktu pouze s těmi Romy, které převážně znali z doby před jejich emigrací do Velké Británie. Ve většině těchto případů se jednalo o vzdálené příbuzné informantů.

„Jo Romů tam bylo plno. Hodně ze Slovenska, pak pražský nebo taky i mimopražský. Prostě z celé České republiky. Jako občas jsme přišly do styku, třeba u té školy, když tam čekaly na svoje děti maminky tak jsme se dávali do řeči, nebo třeba v krámě. Většinou to byla taková řeč, že si furt stěžovali. Já jsem teda cizím lidem nikdy nic nevyprávěla, jako co se děje nebo jak jsme s postupem peněz a s bytem atak. Spíš jsme byli v kontaktu s jinýma Romama, kteří byli v Anglii. My jsme byli v tom Chathamu, a taky jsme měli jednoho bratrance v Londýně, sestřenicu v Manchesteru. Tak s těma jsme byli v kontaktu.“ Informantka 1

„Ne neznala jsem žádné Romy v tom městě. Vůbec nikoho. Já si myslím, že jich tam bylo dost, to určitě. Ale jako neznala jsem tam nikoho, než jsme se rozkoukali. Jako na ulicích jsme se pak seznamovali a setkávali, nebo když jsme dceru odváželi do školy, tak jsme se potkávali, a dokonce nám i Romové pomáhali, třeba kam máme jít atak.“ Informantka 2

„Tam v tom městě, je tak asi deset rodin romských, možná víc. A oni se tam ani nedrží Romové moc pohromadě. Jsou tam třeba z Ostravy, a ty jsou takový jako lepší lidi jo. Deset rodin no. Jedině třeba na Silvestra, když je, tak to slaví všichni společně.“ Informantka 4

„V celém Grimsby žilo celkem asi deset rodin českých Romů. Ale každá ta rodina žila izolovaně, jakoby od sebe. Vůbec jsme se vzájemně nenavštěvovali. Nikdo tam. Takže ti Cigáni tam žijou sami pro sebe, pro tu svoji skupinu, se kterou přišli.“ Informant 7

4.2.3 Motivy návratové migrace z Velké Británie

Jedním z cílů výzkumu v této diplomové práci je identifikování hlavních motivů, které vedou rodiny českých Romů, resp. subetnicky specifikovaných slovenských Romů (*servike Roma*), k uskutečnění jejich návratové migrace z Velké Británie zpět do České republiky. Tyto návratové migrace českých Romů z Velké Británie do České republiky jsou jako součást obecně širších migračních proudů z akademického hlediska jednou z nejméně prozkoumaných oblastí. V rámci výzkumu v této diplomové práci lze předpokládat, že tyto motivy návratové migrace velmi úzce souvisí s jejich celkovou migrační zkušeností ve Velké Británii, která může být úspěšná, nebo naopak neúspěšná. Předpokládán může také být další motiv související s udržováním transnacionálních vazeb.

Charakteristika návratové migrace českých Romů z Velké Británie

Návratová migrace českých Romů z Velké Británie do České republiky je v této diplomové práci ukotvena na základě definice UNSD (1998) o návratové migraci. Dle této definice jsou návratovými migranty ty osoby, které se vrací do země svého občanství poté, co byly mezinárodními migranty, a to jak krátkodobě či dlouhodobě v jiné zemi a kteří mají v úmyslu setrvat ve své zemi alespoň jeden rok. Výběr této definice je opodstatněn obsahem všech důležitých dimenzí. První dimenzí v této definici je dimenze původu. V případě této práce se jedná o návratovou migraci českých Romů, kteří jsou z Česka a mají české občanství. Za druhou dimenzi definice je možné považovat cílovou zemi zahraniční migrace, kterou je v této diplomové práci Velká Británie. Třetí dimenzí je doba strávená migranty v zahraničí, tedy dlouhodobě či krátkodobě. Přestože není tato doba pobytu migrantů přesně specifikována, je pro výzkum v této diplomové práci podstatná. Důvodem je, že jedním z cílů této práce je prohloubení dosavadních poznatků o integraci českých Romů ve Velké Británii, a proces integrace velmi úzce souvisí s návratovou migrací, proto k identifikování všech hlavních motivů vedoucích k návratové migraci musí být akceptovány krátkodobé pobyty trvající minimálně dva týdny a dlouhodobé pobyty v zahraničí, jejichž maximální délku není nutné specifikovat. Poslední čtvrtou dimenzí této definice je předpokládaná doba minimálně jednoho roku strávená migranty v domovské zemi po jejich návratu.

Z hlediska formy a kontextu můžeme na návratovou migraci českých Romů v rámci vzorku v této diplomové práci nahlížet jako na primárně dobrovolné návratové migrace. Všech deset informantů v této práci se rozhodlo vrátit do České republiky na základě svobodné vůle a rozhodnutí a při neexistenci donucovacích opatření Velké Británie. Tyto dobrovolné návratové migrace mohou být rozděleny dle Cassarina (2008) na návraty migrantů, kteří se rozhodnou k návratu na základě vlastních podnětů bez jakéhokoliv tlaku nebo na dobrovolné povinné

návraty, ke kterým dochází vlivem nepříznivých faktorů okolí migrantů. Dle přístupu Cassarina (2008) k dobrovolné návratové migraci se v této práci vzorek deseti informantů rovnoměrně rozděluje na oba zmíněné typy dobrovolných návratů. Mezi návratové migranty, u kterých došlo k návratu na základě vlastních podnětů bez jakéhokoliv tlaku, patří Informantka 1 dále v případě Informantky 5, Informanta 7 a Informanta 10. Ostatní rodiny informantů se vrátili vlivem okolních nepříznivých faktorů. Lze o nich mluvit jako o dobrovolných, ale povinných návratových migracích. Dobrovolné návraty jsou dle IOM (2010) z hlediska aktivního či naopak pasivního přístupu státu k návratům dále členěny, a to na spontánní návraty a asistované dobrovolné návraty. V případě výzkumu návratové migrace českých Romů v této diplomové práci se výhradně jedná o spontánní návraty, v rámci kterých migranti iniciují a uskutečňují návrat bez účasti států nebo jiných nadnárodních aktérů. Dále je možné také kategorizovat návratovou migraci dle délky pobytu v domovské zemi. Na nejzákladnější úrovni lze dle IOM (2010) rozlišovat mezi dočasným a trvalým návratem. Součástí výzkumu v této práci nebylo zjišťování, jak dlouho mají informanti v úmyslu setrvat ve své domovské zemi, nicméně z uskutečněných rozhovorů vyplývá, že pouze Informantka 3 a Informantka 5 po svém návratu do Česka udržují kontakty, které si vytvořily během svého pobytu ve Velké Británii a mají zájem opětovně migrovat do Velké Británie.

Motivy návratové migrace jako výsledek neúspěchu

Výzkum v této diplomové práci si klade za cíl identifikovat hlavní motivy vedoucí k návratové migraci českých Romů do České republiky. Je však velmi podstatné zdůraznit, že motivy návratové migrace této části populace České republiky velmi úzce souvisejí se samotným procesem prvotní emigrace z Česka a také s procesem jejich integrace v nové společnosti, které logicky předcházejí samotnému procesu návratové migrace.

Jednu z kategorií návratové migrace vysvětluje neoklasická ekonomická migrační teorie. Podle této teorie může být návratová migrace českých Romů vysvětlena jako výsledek neúspěchu a selhání jejich migrace ve Velké Británii. Stejně jako Cassarino (2004) označuje ve své teorii jako příčiny návratové migrace nezískání očekávané výše finančních příjmů nebo nesprávné vyhodnocení nákladů spojených s migrací, byly tyto příčiny v této diplomové práci také předpokládány. Prostřednictvím výzkumu v této diplomové práci bylo zjištěno, že čeští Romové získávají zaměstnání ve Velké Británii na základě předem vytvořených sociálních kontaktů především díky rodinným příslušníkům či známým, kteří jsou již ve Velké Británii usazeni, nebo skrze pracovní agentury. Případně získávají zaměstnání kombinací obou způsobů. Ve většině případů v této diplomové práci byli čeští Romové zaměstnáváni na pozicích s nízkou kvalifikací a nízkými požadavky na ovládnutí anglického jazyka. V případě zaměstnávání českých Romů skrze

pracovní agentury ve Velké Británii mohou Romové získat zaměstnání, a tedy i zajistit finanční prostředky pro svou rodinu velmi rychle. Z hlediska doby hledání zaměstnání jsou tyto pracovní agentury pro české Romy přínosné. Nutné je také zmínit, že vzhledem k nízkému vzdělání a jazykovým dovednostem českých Romů získávají od pracovních agentur odpovídající zaměstnání. Výraznou nevýhodou zaměstnávání českých Romů skrze pracovní agentury je, že pracovní pozice jsou často sezónní či pouze dočasné. Další nevýhodou také je, že pracovní agentury posílají české Romy za zaměstnáním do jiných měst, které jsou někdy velmi vzdálené jejich domovům. Motivy vedoucí k návratové migraci u této kategorie neúspěšných migrantů jsou spojeni a souvisejí s jejich nezaměstnaností a špatnými pracovními podmínkami ve Velké Británii. Prostřednictvím výzkumu v této diplomové práci byla potvrzena velmi úzká souvislost mezi návratovou migrací českých Romů z Velké Británie do Česka a jejich procesem neúspěšné ekonomické integrace ve Velké Británii.

Motivy návratové migrace související s neúspěšnou ekonomickou integrací ve Velké Británii v rámci výzkumu v této diplomové práci byly prokázány u Informantky 2, Informantky 3 a Informanta 8. Všichni tito tři informanti byli ve Velké Británii zaměstnáváni prostřednictvím pracovních agentur. Charakteristické na zaměstnávání skrze pracovní agentury je, že tito informanti musejí k získání pracovní pozice ovládat alespoň základní znalost anglického jazyka. Za přínosné může být pro české Romy považováno to, že získání zaměstnání a s tím související zajištění finančních prostředků pro své rodiny, může být skrze pracovní agentury velmi rychlé. Zdůrazněno by mělo také být, že pozice, na které jsou čeští Romové dosazováni, často odpovídají jejich dosaženému vzdělání v Česku a jejich jazykovým dovednostem. Negativní charakter práce získané skrze pracovní agentury může představovat dočasnost nebo sezónnost těchto pracovních pozic. V důsledku toho tak čeští Romové přicházejí o svá zaměstnání, nemohou proto zajistit dostatek finančních prostředků pro své rodiny ve Velké Británii. Motivem vedoucím k návratové migraci se v těchto případech českých Romů stává ztráta zaměstnání nebo velmi nepravidelný příjem financí způsobený tím, že pracovní agentury snižují množství poskytovaných prací. Tyto motivy mohou být ještě více umocněny v případech, kdy dojde k rozpadu romské rodiny, jako v případě Informantky 2. V jejím případě byla motivem návratu do Česka jednak ztráta zaměstnání, ale také rozvod se svým manželem. V důsledku toho tak tato česká Romka zůstala ve Velké Británii bez příjmu finančních prostředků a jako samoživitelka.

„Vrátila jsem se sama (smích) s dcerou. A vrátila jsem se, protože jsem se rozvedla s manželem. Prostě osobní důvody no. Ale je taky pravda, že s tou prací to tam nebylo tak dobrý. Proto sem se taky jako vrátila, protože jsem tam zůstala sama, a neměla jsem žádnou jistotu, že opravdu budu mít práci každý den a že si zajistím bydlení atak. Já si myslím, že obecně se Romové

vracejí domů do Čech, buď jako za rodinou, že jim je smutno anebo, že nemohou najít práci. A poslední dobou zpřísnili sociálky dávky, dříve vám všechno schválili, ale teďka už to tak není. Možná, kdyby se mi nestala ta věc, tak taky bych tam zůstala, ale už jsem to tam sama nezvládala. Jako samoživitelka je to těžší.“ Informantka 2

Velmi podobná situace také nastala v případě Informantky 3, pro kterou motivem návratové migrace byla ztráta zaměstnání ve Velké Británii a také dále osobní důvod. Informantka 3 jako svůj osobní důvod uvedla návrat ke svému partnerovi žijícímu v Česku.

„Vrátila jsem se proto, že ta práce už tam prostě nebyla. A taky se mi stýskalo no a vrátila jsem se sem sama zpátky. Prostě mě už se tam přestalo líbit a chtěla jsem se taky vrátit zpátky a zkusit to tady znova a nějak se chytout. Já jsem se vlastně vrátila hnedka v osmnácti letech zpátky. A hlavní důvod byl, že jsem měla tady přítele. Takže jsem se vrátila hlavně z tohoto důvodu.“ Informantka 3

Pro Informanta 8 byl motiv návratové migrace velmi podobný jako v případě předchozích dvou informantů. Motivem vedoucím k návratové migraci v případě tohoto informanta byla primárně ztráta zaměstnání ve městě, kde žil. Také tento informant byl zaměstnán prostřednictvím pracovní agentury, která zajišťovala pracovní pozice nevyžadující kvalifikaci a pro kterou je charakteristická dočasnost. Jak již bylo zmíněno, pracovní agentury zajišťují českým Romům zaměstnání také mimo jejich města, kde bydlí. V případě tohoto Roma, který nevlastnil ve Velké Británii osobní automobil, bylo dojíždění do zaměstnání v jiném městě nemožné.

„Protože mě úplně vykopli z práce, protože tam normálně jako nedávají smlouvu, ale dávají tam jakoby brigádní smlouvy. Já jsem tam normálně chodil do práce, ale pak jako doma čekáte na telefon, až vám zavolají, tam je to takhle jako ta brigáda. A oni mi normálně pak napsali do esemesky, že my děkují, ale že už do práce jako ne. Já mám i papíry jako řidičák s tím, že já se tam nebál jezdit. Sestřenka to auto má, jenže ona to auto potřebovala, že ona vlastně vozila děti do školy. No a já jsem neměl jak dojíždět někam do práce no. Takže jsem neměl žádnou práci, neměl jsem žádný příjem a jako něco jsem měl našetřeného, jenže to mi jako nestačilo, tak sem se musel vrátit domů no.“ Informant 8

Návratová migrace českých Romů z Velké Británie do České republiky jako výsledek jejich neúspěchu či selhání může být kromě již zmíněné neúspěšné ekonomické integrace zapříčiněna neúspěšnou integrací také v jiných dimenzích. V rámci výzkumu v této práci byl také v případě Informanta 7 v souvislosti s neúspěchem a selháním migranta ve Velké Británii identifikován

hlavní motiv vedoucí k návratové migraci do Česka a tím je jazyková bariéra mezi migrantem a majoritní společností.

„No o tom návratu jsem se rozhodl po tom definitivním rozchodu s tou mojí přítelkyní a taky kvůli té slovní bariéře. Prostě s tou angličtinou byl problém. Kdybych uměl anglicky tak si najdu práci normálně. On se tam pak rozpadl i ten sociální systém, protože jsem nás nahlásil, jako že už nejsme rodina a mě už se tam prostě nechtělo být. Mně se tam v té Anglii nelíbilo už od prvního dne, není tam prostě co obdivovat. Co je hezký co se dá obdivovat, jsou ty památky a tak.“

Informant 7

Jazyková bariéra, která se stává motivem návratové migrace, může být dle Cerase (1974) in Cassarino (2004) opodstatněna v rámci strukturálního přístupu v okamžiku neúspěšného procesu integrace migranta v hostitelské zemi. Na základě tohoto přístupu mohou být také vysvětleny návratové migrace vzniklé jako důsledek neúspěšné integrace migranta a to vlivem diskriminace ze strany majoritní populace, což se však v rámci vzorku v této diplomové práci nijak neprokázalo. Na základě předešlých výzkumů Fremlové et al. (2009) a Vidry (2013) diskriminace a rasismus jako hlavní motiv vedoucí k návratové migraci v případě českých Romů v této práci nebyla předpokládána. Čeští Romové se až na některé minimální výjimky ve Velké Británii nesetkávají s diskriminací ani rasismem. Ve většině případů se čeští Romové setkávali s otevřeností a tolerancí ke své etnicitě, a to nejenom ze strany Britů, ale také ze strany jiných národností jako jsou Poláci či Pákistánci. Podstatné je, že Informant 7 se v důsledku jazykové bariéry nedokázal přizpůsobit britské společnosti, nemohl tak získat zaměstnání a zajistit dostatek finančních prostředků pro svou rodinu a společně s rozpadem rodinných vazeb ve Velké Británii pak řešil tuto vlastní krizi návratovou migrací do Česka.

Motivy návratové migrace jako výsledek migračních sítí

Pro mezinárodní migrace českých Romů je velmi charakteristickým rysem vytváření migračních sítí rodinného charakteru. Na základě výzkumů Orta a Dobruské (2018) a Uherka (2007) byla také v rámci vzorku informantů v této diplomové práci předpokládána velmi úzká souvislost mezi migračními sítěmi českých Romů a jejich návratovou migrací. Také v případě výzkumu v této práci bylo prokázáno, že rodinné vazby českých Romů mezi Českou republikou a Velkou Británií mají významný vliv nejenom na jejich celkovou úspěšnost migrace, ale výrazný vliv mají také na jejich návratovou migraci. Výzkum v této práci prokázal, že rodinné vazby mají pro české Romy velmi důležitou úlohu již během jejich emigrace z Česka a během integrace v britské společnosti. Většina informantů jako „pull“ motiv emigrace z Česka uvádějí ekonomické příležitosti ve Velké Británii, které poté získávají prostřednictvím rodinných vazeb, které již ve Velké Británii mají vytvořené.

Rodinní příslušníci, kteří jsou již ve Velké Británii usazeni tak pomáhají nově příchozím migrantům, resp. rodinám českých Romů v oblasti ekonomické integrace, kdy jim často zajišťují zaměstnání (Informantka 1, Informantka 2, Informant 6, Informant 9, Informant 10). Podpory se nově příchozím také dostává v oblastech bydlení, kdy nově příchozí rodiny bydlí u rodiny, která je již v britské společnosti usazená. V případě všech deseti informantů v této práci dochází k připojování informantů a jejich rodin k rodinným příslušníkům, kteří jsou ve Velké Británii již usazeni. Migrační sítě Romů tak představují velmi důležitou formu sociálního kapitálu pro nově příchozí migranty, kteří tak získávají především nehmotné zdroje. Tento sociální kapitál je nutné vnímat jako zdroje poskytované příbuznými ve Velké Británii, které jsou během procesu migrace využívány. Lze předpokládat, že rodinné vazby v případě českých Romů přinášejí kromě pomoci v oblasti bydlení či zaměstnání také emoční podporu nově příchozím. V důsledku toho tak snižují náklady a rizika spojená s migrací. Rodinné vazby jsou tedy pro české Romy v jejich mezinárodních migracích klíčové a mají zásadní vliv na jejich pohyb v prostoru, a to i v případě návratové migrace z Velké Británie do Česka.

Výsledky výzkumu v této práci také ukazují, že čeští Romové žijící ve Velké Británii udržují během celého svého pobytu úzké kontakty s rodinnými příslušníky, kteří zůstávají v Česku. Všichni informanti v této práci uvedli, že během pobytů jejich rodin ve Velké Británii byli ve velmi častém a pravidelném kontaktu se svými rodinnými příslušníky v Česku, ale i dalších zemích. V rámci migračních sítí českých Romů jsou k udržování rodinných vazeb mezi Českou republikou a Velkou Británií dle Vidry (2013) využívány mobilní telefony a internetové sociální sítě jako je Facebook či Skype. Udržování a rozvíjení těchto rodinných vazeb skrze technologický pokrok a komunikační technologie jako je Skype či Facebook bylo prokázáno také v případě všech rodin českých Romů v této diplomové práci.

„Ano, ta teta, která tady zůstala a bydlela v bytě po nás, nebo třeba další brácha tady zůstal, tak s nimi jsme normálně byli v kontaktu furt. A pak jsme tu měli taky celou rodinu po mém manželovi, ty zůstali tady taky v Praze. Všichni jsme spolu komunikovali přes Skype, Messenger na Facebooku.“ Informantka 1

„Ano byli jsme v kontaktu, hodně. A v kontaktu jsme přes internet (smích). Prostě přes Facebook, přes Skype a tak. Často si jako voláme.“ Informantka 2

„Jo, měl jsem tady syny, a pak vnoučata. Takže s nimi jsem byl v kontaktu, pak z manželčiny strany příbuzní a maminka. Komunikoval jsem s nimi hlavně přes Facebook, přes Skype, a taky přes telefon no. Ten kontakt byl jednou za dva až za tři dny, ale to spíše moje manželka, já hlavně tak o

víkendů. Protože jsem musel přes týden pracovat. Jinak moji synové si psali s mojí manželkou vlastně každý den, každý den byli v kontaktu.“ Informant 9

Na základě výzkumu v této práci bylo také zjištěno, že čeští Romové k udržování svých vazeb s rodinnými příslušníky v Česku využívají kromě zmíněných komunikačních technologií jako je Skype či Facebook také pravidelných návštěv svých blízkých v Česku. Během migrační zkušenosti ve Velké Británii docházelo v případě Informantky 3 k velmi častému a pravidelnému navštěvování svých blízkých v Česku. Tato informantka navštěvovala nejčastěji svého partnera a blízké přátelé. K návštěvám Česka také docházelo v případě blízkých příbuzných v případech Informantky 4 a Informanta 10. Ti však své blízké v Česku navštěvovali velmi omezeně a nepravidelně. Informantka 1 navštívila své rodinné příslušníky v Česku během své migrační zkušenosti pouze jednou. V případech ostatních informantů, kteří nenavštívili své rodinné příslušníky v Česku, jako častý důvod uvádějí ekonomické náklady, které jsou spojené s cestou do České republiky.

„Jezdila jsem sem na návštěvy, asi tak třikrát do roka. Jezdila jsem sem kvůli přítelovi hlavně. A taky kvůli kamarádům, bylo tady kdysi centrum, takže se tu zpívalo, tancovala a tak. S nima jsem taky chodila na výlety, všechno. Byla jsem tu i měsíc, čtrnáct dní, jak kdy. Já jsem sem jezdila za nimi od svých šestnácti let. Sama jsem si vydělávala na tu letenku.“ Informantka 3

Také zasílání finančních remitencí rodinám žijícím v Česku není pro české Romy ničím neobvyklým. K přímému zasílání finančních remitencí docházelo v několika případech informantů v této práci (Informantka 3, Informantka 4, Informantka 5, Informant 9). Žádný z těchto informantů se nevyjádřil tak, že by k zasílání financí docházelo v pravidelných intervalech, spíše se jednalo o výjimečné nebo nepravidelné zasílání financí, prostřednictvím kterých čeští Romové podporují rodinné příslušníky, kteří žijí v Česku, a dochází tak k udržování rodinných vazeb mezi migranty a jejich rodinnými příslušníky v původní zemi. Tito čeští Romové se ve svých výpovědích shodují na způsobu zasílání remitencí, kdy využívají služeb společnosti Western Union.

„Jo tak asi určitě, každá rodina takhle posílá peníze, bydlí v Anglii a rodiče mají tady a posílají jim peníze a podporují je. Protože vědí, že tady v Čechách ty rodiny moc peněz nemají. Takže když ti v Anglii mají tak prostě pošlou. Posílají se většinou přes Western union. Přes něco jiného asi takhle nemá cenu. Já když jsem tam tedka byla, tak jsem taky posílala mámě domů peníze.“ Informantka 5

V některých případech docházelo k zasílání financí za účelem sjednocení rodin českých Romů, kdy nejprve uskutečnil migraci muž, který po úspěšné ekonomické integraci zasílal peníze zpět své rodině, která poté uskutečnila migraci do Velké Británie (Informantka 2 a Informant 7). Jako výjimečné zaslání finančních remitencí může být považováno spolufinancování nákladů spojených s pohřbem širokým okruhem rodinných příslušníků. V případech některých informantů nedocházelo k žádnému zasílání finančních remitencí rodinám, které žijí v Česku (Informantka 1, Informant 6, Informant 10). Tito čeští Romové se spíše odkazují v rámci zasílání finančních remitencí na Romy ve Velké Británii, jejichž původní domovskou zemí je Slovensko.

„Jako setkala jsem se. Ale v naší rodině ne. Myslím, jako že jsme nikomu nepomáhali. Ale je pravda, že jako manžel tam šel první, aby nějaký peníze vydělal, aby my jsme tam mohli jít taky. To nebylo odsud z našich peněz. Nejdřív musel manžel tady vydělat peníze, aby sám se tam dostal.“ Informantka 2

„Ne, v naší rodině určitě ne. To spíš jsem viděla u Romů na Slovensku. Ti si teda hodně stěžovali, že je na Slovensku všechno drahý, a jak tam špatně žijí a tak. Takže vím, že někteří ti ze Slovenska jo, že jako makali od rána do večera a posílali peníze rodině domu na Slovensko, ale my pražský určitě ne.“ Informantka 1

Výzkum v této práci ukazuje, že rodiny českých Romů, které se zapojily do migračního proudu z Česka do Velké Británie, udržují rodinné vazby skrze časté a pravidelné kontakty s rodinnými příslušníky, kteří se nerozhodli k emigraci a zůstávají v Česku. K udržování těchto vazeb mezi Velkou Británií a Českou republikou dochází prostřednictvím využívání komunikačních technologií jako je Skype či Facebook a také pravidelnými návštěvami rodinných příslušníků v Česku. Také zasílání finančních remitencí rodinám v Česku není v případě českých Romů žijících ve Velké Británii něčím neobvyklým. Na základě výzkumu v této práci bylo také prokázáno, že rodinné vazby mezi romskými migranty a jejich rodinnými příslušníky v Česku mají velmi výrazný vliv na jejich návratovou migraci do Česka. Záměr návratové migrace byl v případech rodin Informantky 1 a Informanta 10 projednáván s rodinnými příslušníky ve Velké Británii a v případech rodin Informantky 4, Informantky 5, Informanta 6 a Informanta 9 byl projednáván s rodinnými příslušníky z Česka. Což znamená, že na rozhodování o návratové migraci se podíleli v případě některých rodin českých Romů jejich rodinní příslušníci jak z cílové země, tak i původní země. Pro všechny zmíněné rodiny informantů bylo společným rysem rozhodnutí o návratu na základě vlastního rozhodnutí a jejich návrat tak nebyl ovlivněn nepříznivými okolnostmi.

Výzkum v této práci ukazuje, že pro rodiny českých Romů představují rodinné důvody velmi silný motiv návratové migrace (Informantka 4, Informantka 5, Informant 6, Informant 9 a Informant 10). Pouze v případě Informantky 1 se jako motiv vedoucí k návratové migraci její rodiny prokázal „návrat za domovem“. U některých rodin českých Romů, které se staly součástí migračních proudů do Velké Británie, mohou být stejně jako v případě rodiny Informantky 1 motivy návratové migrace také návrat do svého domova, který pro ně představuje Česko. Přestože se tento motiv návratu objevil z celkového vzorku informantů pouze v případě Informantky 1, je přesto důležité zmínit, že z celkového hlediska byla integrace této rodiny českých Romů ve Velké Británii velmi úspěšná. V její úspěšnosti hrály výraznou roli jistě migrační sítě rodinného charakteru, neboť rodinní příslušníci již usazení ve Velké Británii pomohli zajistit této rodině zaměstnání, bydlení a celkově představovali sociální kapitál. Rodina tedy měla ve Velké Británii zajištěný jak stabilní příjem finančních prostředků, tak kvalitní bydlení. Z rozhovoru také dále vyplývá, že tato rodina nepociťovala z žádného hlediska diskriminaci či rasismus a většina rodiny této informantky již žila ve Velké Británii a i přes jejich celkovou úspěšnost integrace, se rodina této informantky rozhodla vrátit zpět do Česka. Zdá se, že i přesto, že v Česku čeští Romové zažívají diskriminaci a rasismus, může pocit domova v Česku představovat důležitý faktor pro české Romy v oblasti jejich návratové migrace.

„Když jsme byli týden na návštěvě u rodičů mého manžela, tak to na nás nějak všechno dolehlo a já jsem začala cítit, že i když tu jsou problémy a setkáváme se tu s rasismem a tak, tak prostě jsem si oddychla. Prostě jsem se tady v ČR cítila víc jako doma a přitom sem v Anglii měla sestru, bratra, no prostě celou rodinu. Já jsem vlastně nechápala sebe, proč je mi vlastně tady dobře, když taky nikoho ze své rodiny nemám. A v době kdy jsme byli už tady v Praze, tak se mezi Romama v Anglii kde jsme byli, začali šířit takový fámy, že se to tam zhoršilo a tak. Tak jsme si říkali, co teď. Takže jsme se s manželem dohodli, že se vrátíme do Čech. Já sama jsem manželovi řekla, že raději zůstaneme tady. Takže jsme se teda ještě vrátili do Anglie a normálně se sbalili a vrátili se zase domu. Nakonec mama se taky vrátila, další ségra se vrátila, teďka se další ségra vrátila a nakonec brácha odešel teďka do Německa. Takže všichni nakonec odešli. A ta ségra, co se taky nedávno vrátila, mi říkala, že tam v Anglii ztratila mládí.“ Informantka 1

V rámci hlubšího analyzování motivů návratové migrace v případě informantů, kteří označili jako hlavní motivy vedoucí k jejich návratové migraci do České republiky rodinné důvody, je zřejmá rozmanitost těchto jejich motivů. Všichni tito informanti během celých svých pobytů ve Velké Británii udržovali silné vazby s rodinnými příslušníky, kteří žijí v České republice, a to prostřednictvím častých a pravidelných kontaktů skrze komunikační technologie jako je Skype či Facebook. Jak již bylo zmíněno, tyto rodinné vazby, které udržují informanti a jejich rodiny ve

Velké Británii s rodinnými příslušníky z Česka, mají výrazný vliv na jejich návratovou migraci do Česka. V případě Informantky 4, která byla ve Velké Británii součástí velmi úspěšně integrované romské rodiny, vedlo k návratové migraci více motivů. Primárně však tato informantka uvádí jako hlavní motiv „postaráni se o rodinu“. Informantka byla během své migrační zkušenosti ve Velké Británii v kontaktu s rodinou v Česku a v okamžiku, kdy tato její rodina byla v nepříznivé situaci a jiná než osobní pomoc nebyla možná, musela Informantka 4 uskutečnit návratovou migraci do Česka. Je také důležité zmínit, že integrace této informantky ve Velké Británii byla značně úspěšná.

„Takže říkám, vrátili jsme se, protože jsem byla furt nemocná, a jako já bych si vrátila už dřív, ale furt jsme tady nemohli sehnat byt. Jak někdo slyší o dětech, tak vůbec. Děti, psy a kuřáky vůbec. Já jsem tady sehnala, i když je to dost vysoko. Už jsem z toho byla na dně. Já jsem se vrátila kvůli dětem, protože ta holka (vnučka) trpěla s nožičkama jako, i kvůli sobě, kvůli nemoci a kvůli tomu, abych tady mohla udělat soud kvůli dětem. Já je totiž neměla na sebe napsaný. Já jsem tady byla na soudě, a oni řekli, že aby byly na mě napsaný, tak by musely bydlet tady. Takže jak jsem přijela, tak jsem to dala na soud, abych je měla napsaný na sebe. Taky jsem se vrátila domů, protože mi tady ségra umřela. Tak abych byla blízko ní.“ Informantka 4

Také v případě návratu Informantky 5 hrálo významnou roli několik motivů, které se společně podílelo na návratové migraci do Česka. V jejím případě se jednalo o krátkou migrační zkušenost, trvající jen několik měsíců, přesto Informantka 5 uvádí jako motiv návratu získání finančních prostředků skrze zaměstnání přes pracovní agenturu. Tento motiv může být vysvětlen prostřednictvím teorie Nové ekonomie pracovní migrace, která návratovou migraci vnímá jako výsledek racionální strategie, který vyplývá z úspěšného dosažení stanovených cílů migrace. Tato informantka částečně uvádí, že těchto cílů bylo ve Velké Británii dosaženo. Jako další motiv tato informantka uvádí návrat za rodinou, se kterou během své migrační zkušenosti udržovala pravidelné kontakty skrze sociální síť Facebook.

„Já jsem se musela vrátit po těch dvou měsících, protože jsem tam jela jenom na tu práci, a pak sem se vrátila. A pak jsem do Anglie odjela v srpnu a vrátila jsem se zpátky v prosinci. Hlavně jsem se vrátila kvůli Vánocům a rodině. A taky jsem si obešla doktory. Já tady mám velkou rodinu tady v Tanvaldě. Bydlím tu teďka s mamkou a tatškou.“ Informantka 5

Rodinné důvody se také staly motivem návratové migrace v případě rodiny Informanta 9 a Informanta 10. V případě Informanta 9 udržovala celá rodina rodinné vazby s rodinnými příslušníky v Česku, a to jednak formou pravidelné přeshraniční komunikace skrze komunikační technologie jako je Skype či Facebook a také skrze zasílání finančních prostředků nebo

materiálních věcí rodinným příslušníkům v Česku. Vlivem zapojení této rodiny českých Romů do migračních sítí a udržování rodinných vazeb s rodinnými příslušníky v Česku se staly motivem návratové migrace rodinné důvody a to i přesto, že z hlediska socio-ekonomické a kulturní dimenze integrace a postojů přijímací země byla integrace této rodiny velmi úspěšná. Na základě uskutečněného rozhovoru s tímto informantem bylo zjištěno, že zmíněné rodinné důvody jako motiv návratu představují návrat do Česka za účelem postarání se o rodinného příslušníka. Z počátku došlo k návratové migraci z Velké Británie v případě manželky Informanta 9 a poté zbytku rodiny.

„Po dvou a půl letech, takže v roce 2015, když se nám ozvala maminka manželky, kdy se vlastně o ní starala sestra můj manželky, že se nějak nedohodly, že teda jestli by nepřijela manželka domů. Aby jí zařídila bydlení atd. Nejdříve řekla, že jede manželka domů, takže odjela a asi za čtrnáct dní mi volala, že budeme muset všichni přijet domů, že budeme muset pečovat o maminku. Jinak by jí vlastně dali na tu LDNku do nemocnice. Ona se vlastně bála, že by tam zemřela. Takže jsme opustili Anglii vlastně z tohoto důvodu.“ Informant 9

V souvislosti s návratovou migrací, pro kterou je motivem postarání se o rodinného příslušníka v Česku zmiňují také výpověď Informantky 5, dle které je hlavním motivem návratových migrací českých Romů právě postarání se o rodinného příslušníka v období jeho nemoci.

„Za mě, ten odchod z Anglie rozhodně není kvůli angličtině. Nejvíc se Romové vracejí, co jsem slyšela kvůli rodině, když třeba někdo z rodičů onemocní, tak ho v Česku nechtějí nechat o samotě.“ Informantka 5

V případě návratové migrace rodiny Informanta 10 bylo rozhodnutí o návratu do Česka primárně učiněno ve Velké Británii a motiv návratu nevycházel z okolního prostředí, tedy z Česka. V případě této rodiny českých Romů došlo k rozhodnutí o návratové migraci v prvopočátku pouze u jednoho člena nukleární rodiny, a to konkrétně u dcery Informanta 10. Motivem k návratu pro se pro ni stalo jednak úspěšné dokončení studia ve Velké Británii a zároveň zakládání své vlastní rodiny. Pro ostatní členy nukleární rodiny se motivem návratu do Česka stal prvotní odchod dcery Informanta 10 z Velké Británie do Česka. Motiv návratové migrace této rodiny českých Romů z Velké Británie do Česka lze také ukotvit teorií migračních sítí, dle které vazby rodinného charakteru mezi migranty v cílových zemích a jedinci z původních zemí úzce souvisí s návratovou migrací.

„No nejhlavnější důvod byl ten, že dcery chtěly domu (smích). Už tam dochodily školu a jedna už teda dochodila školu, a ta mladší ta ještě chodila do školy, ale že šla ta starší domu, ta už měla taky svoji rodinu tam, že jo (dítě), ta chtěla jít sem, no tak ta mladší chtěla taky domu. Tak jsme šli no. My už jsme věděli předem, že půjdeme domů, poslali jsme si peníze sem, tady nám brácha zařídil byt od majitele, on přijel a podepsal to. Zařídili jsme si práci, letěli jsme zpátky, tam jsme si naložili nábytek a všechno a letěli jsme domu. Museli jsme odhlásit tam všechno co je. Vrátili jsme byt a jeli zpátky. Práci jsme tu už měli zajištěnou, takže hned jsme pracovali. Přijeli jsme 15. března a 1. dubna jsme nastoupili. Hnedka jsme nastoupili tady do práce no. Kdyby dcery nechtěly zpátky tak tam asi zůstaneme. Chvilku asi jo, ale když ta starší odjela s malou, tak by to nebylo už ono. Tahalo by nás to domu za ní. Kdyby mladá neměla rodinu, tak tam zůstaneme.“ Informant 10.

Dle výzkumu Orta a Dobruské (2018) u řady romských rodin z Česka lze pozorovat vytváření kontinuálně neukončených transnacionálních migrací mezi několika lokalitami, které v důsledku vede k vytváření transnacionálního společenství mezi několika zeměmi. V této diplomové práci bylo tedy také předpokládáno, že informanti v tomto vzorku budou součástí těchto neukončených transnacionálních migrací, které v důsledku budou mít zásadní vliv na jejich návratovou migraci z Velké Británie do Česka. Výsledky výzkumu však ukazují, že informanti v tomto vzorku se projevují transnacionálně, udržují úzké kontakty s rodinnými příslušníky z Česka, jejich navštěvování také není ničím neobvyklým, avšak dochází k nim velmi omezeně. K zasílání finančních remitencí rodinným příslušníkům v Česku docházelo v nepravidelných a výjimečných případech. Přestože informanti vykazují známky transnacionálního chování, jejich návratové migrace nelze brát jako součást širších transnacionálních vztahů, neboť jejich návraty nesouvisely s udržováním transnacionálních vazeb na rodinné úrovni, s udržováním ekonomických vazeb například formou splácení finančních prostředků nebo financování potencionálních migrantů v Česku. Podle Kunurogla, Vijvera a Yagmara (2016) udržují a rozvíjejí transmigranti mnoho vazeb jak na rodinné tak na institucionální, náboženské, ekonomické a politické úrovni, a to v hostitelské a zároveň i v původní zemi bez ohledu na jejich aktuální pobyt. Výzkum v této diplomové práci prokázal u českých Romů udržování a rozvíjení vazeb pouze na rodinné úrovni. V tomto případě tak u českých Romů nedochází k začleňování do více než pouze jedné společnosti. Během pobytu ve Velké Británii se začleňují primárně do britské společnosti. Transnacionalismus se také výrazně podílí na vytváření identity migranta. Podle Cassarina (2004) lze transnacionální identitu chápat jako výsledek kombinace původu migranta s identitou, kterou získá v hostitelské zemi. Z výzkumu v této práci je spíše patrné, že čeští Romové si ve Velké Británii udržují spíše svoji původní identitu. Podle Cassarina (2004) je proces opětovného začlenění do svých domovských zemí podpořen pravidelnými kontakty s rodinami v zemích původu,

pravidelnými pohyby do těchto zemí (Cassarino 2004, s. 262) a pravidelným zasíláním finančních remitencí svým rodinám (SIHMA 2015, s. 8). Tato teorie může být v rámci výzkumu v této diplomové práci potvrzena, neboť i přesto, že nebyl součástí této práce výzkum opětovné integrace českých Romů v Česku, na základě uskutečněných rozhovorů s informanty vyplývá, že jejich opětovné začlenění v Česku nebylo neúspěšné nebo nějakým způsobem problematické.

„A tady jsem si pak udělal ten kurz pracovníka v sociálních službách a pracuju jako sociální pracovník. Jak říkám už tam nebyla prostě práce no a jak jsem bydlel u sestřenky, tak ona měla svoje tři děti a nemohl jsem být u ní na krku. Dneska vás jako nikdo nebude živit a já jako neměl žádný příjem. Tady si člověk třeba nějak poradí, ale tam ne.“ Informant 8

„My už jsme věděli předem, že půjdeme domů, poslali jsme si peníze sem, tady nám brácha zařídil byt od majitele, on přijel a podepsal to. Zařídili jsme si práci, letěli jsme zpátky, tam jsme si naložili nábytek a všechno a letěli jsme domu. Museli jsme odhlásit tam všechno co je. Vrátili jsme byt a jeli zpátky. Práci jsme tu už měli zajištěnou, takže hned jsme pracovali. Přijeli jsme 15. března a 1. dubna jsme nastoupili. Hnedka jsme nastoupili tady do práce no.“ Informant 10

Výzkum v této diplomové práci neprokázal, že by brexit výrazným způsobem ovlivňoval návratovou migraci českých Romů z Velké Británie do Česka. Jedním z důvodů je, že se většina českých Romů v tomto výzkumu vrátila do Česka před samotným referendem o vystoupení z EU, které se uskutečnilo 23. 6. 2016. Většina informantů v této diplomové práci projevila obavy z negativního vývoje brexitu, který by patrně pro většinu českých Romů znamenal odchod z této země. Zároveň však informanti upozorňují na to, že pokud k brexitu opravdu dojde a rodiny českých Romů budou muset opustit Velkou Británii, tak bude Německo jejich další cílovou zemí.

„Nó, hodně lidí tam zůstalo zatím, i spousta jiných lidí tam za námi přijelo odsud z Tanvaldu. Ale jako hodně lidí co znám se toho brexitu obává, že se prostě budou muset vrátit. Protože prostě se nechtějí vrátit. I moje rodina má strach, jestli se budou muset vrátit.“ Informantka 2

„Nevím právě, buď to dopadne dobře, nebo ne. Dobře jako že zůstane v té Evropský unii a bude se tam moct normálně jezdit a právě když ne, tak ten kdo tam bydlí, by si musel udělat nějakou tu zelenou kartu, ale říká se, že to stejně bude průjezdný i bez víza. Když dopadne dobře ten brexit, tak bych se tam zase v létě vrátila. Jinak myslím si, že pokud to dopadne špatně, tak se sem všichni budou vracet. Nebo někdo se vrátí do Německa, nebo do Kanady to zkusej. Ted'ka hodně lidí zkouší to Německo, berou to jako druhou variantu. Když nevyjde Anglie, tak půjdou do Německa. Německo je jakoby druhej stát, kde jsou ty peníze. Tam se prostě můžeme mít dobře.“ Informantka 5

4.2.4 Vliv integrace na návratovou migraci

Na základě výzkumu v této diplomové práci lze potvrdit souvislost mezi integrací českých Romů ve Velké Británii a jejich návratovou migrací do České republiky. Výzkum vlivu integrace českých Romů na jejich návratovou migraci do České republiky také představuje v současné době z akademického hlediska jednu z neprozkoumaných oblastí.

Z předchozích výsledků výzkumu v této práci byly identifikovány hlavní motivy vedoucí k emigraci českých Romů do Česka. Je možné mezi ně řadit motivy vedoucí k návratové migraci související s celkově neúspěšnou migrační zkušeností českých Romů ve Velké Británii, které jsou důsledkem především jejich nezaměstnanosti a špatných pracovních podmínek ve Velké Británii. Tyto motivy byly prokázány v případě Informantky 2, Informantky 3 a Informanta 8. Tuto návratovou migraci lze vysvětlit prostřednictvím neoklasické ekonomické migrační teorie. Dle Cassarina (2004) tato teorie vysvětluje návrat, který je způsobený nezískáním očekávané výše finančních příjmů, nebo nesprávného vyhodnocení nákladů spojených s migrací. Podle Boswella (2003) by ekonomická integrace těchto informantů byla neúspěšnou. Neúspěšné zapojení se migrantů do pracovního trhu v majoritní společnosti je dle Entzinger a Biezevelde (2003) jednou ze subdimenzí celkové socio-ekonomické dimenze integrace.

V případě Informantky 2, Informantky 3 a Informanta 8 a jejich rodin, však byli ve Velké Británii úspěšní v dalších subdimenzích celkové socio-ekonomické dimenze integrace, jako je například bydlení. Informanti se během svého hledání bydlení pro své rodiny nesetkali s žádnou diskriminací či rasismem, žili v řadových domech blízko center měst a v oblastech, které nebyly segregované, a nevytvářely specifické romské koncentrace. V případě Informantky 2 a Informantky 3 docházelo k využívání nástrojů sociálního zabezpečení v podobě přídavků na děti. K úspěšné integraci dochází také z hlediska kulturní dimenze integrace v případě těchto informantů, a to i přesto, že neovládají plynule anglický jazyk a nedochází v jejich případě ke smíšeným manželstvím. V jejich případě došlo k porozumění britské společnosti a dodržování norem majoritní společnosti Velké Británie. Během svých pobytů ve Velké Británii zmínění informanti také udržovali silné vazby s rodinnými příslušníky žijícími v Česku, a to prostřednictvím častých a pravidelných kontaktů, návštěv nebo prostřednictvím zasílání finančních prostředků. Na základě výzkumu v této diplomové práci nelze předpokládat negativní korelaci mezi integrací českých Romů v britské společnosti a jejich nadnárodními vazbami s Českou republikou. Udržování a rozvíjení vazeb s Českou republikou v případě těchto informantů během pobytů ve Velké Británii nemohlo být považováno za projev neschopnosti či neochoty integrovat se v britské společnosti, neboť jejich integrace byla značně úspěšná. Návratová migrace těchto zmíněných rodin českých Romů však byla ovlivněna primárně částečným neúspěchem socio-ekonomické integrace v britské

společnosti, tedy ztrátou zaměstnání a v důsledku toho snížením finančních příjmů, které rodinám zajišťovaly dostatečnou životní úroveň ve Velké Británii. Přestože mohou být čeští Romové ve Velké Británii celkově úspěšně integrováni v britské společnosti, v případě ztráty zaměstnání či špatných pracovních podmínek řeší svoji vlastní ekonomickou krizi rodiny návratovou migrací z Velké Británie do Česka.

Dle Entzinger a Biezevelde (2003) je osvojení si jazyka přijímací společnosti součástí kulturní integrace. V případě Informanta 7 nedošlo k ovládnutí anglického jazyka, a v důsledku toho jeho integrace z hlediska kulturní dimenze nebyla úspěšná. Dle Informanta 7 byla právě jazyková bariéra příčinou jeho nezaměstnanosti ve Velké Británii, která v jeho případě vedla k nelegálnímu získávání finančních prostředků pro obživu rodiny. Tato jeho nelegální činnost však ještě mnohem více umocňovala jeho neúspěšnou kulturní integraci ve Velké Británii, neboť páčání trestné činnosti je znamením nerespektování norem a pravidel dané společnosti. Lze předpokládat, že jazyková bariéra migranta v přijímací společnosti, a tedy i celkový proces neúspěšné integrace v kulturní dimenzi v případě tohoto migranta vedla nejenom k obtížnému získání zaměstnání, ale také k neúspěšnému využívání nástrojů sociálního zabezpečení, a tedy i celkové neúspěšné socio-ekonomické integraci. Lze předpokládat, že v případě tohoto migranta docházelo k prohlubování cyklu nezaměstnanosti, páčání trestné činnosti a deprivace v důsledku neúspěšné kulturní integrace. Na základě těchto faktorů včetně rozpadu rodinných vazeb měla v případě tohoto informanta jazyková bariéra silný vliv na návratovou migraci, která je výsledkem neúspěšné kulturní integrace a v důsledku toho také celkové socio-ekonomické integrace. U českých Romů, kteří emigrovali do Velké Británie, může být předpokládáno, že pokud si dostatečně neosvojí anglický jazyk, může dojít k celkovému neúspěchu kulturní dimenzi integrace, následkem toho poté k neúspěchu socio-ekonomické dimenze integrace, která nejsilněji ovlivňuje rozhodnutí o návratu do Česka. Zdá se, že neznalost anglického jazyka, tedy neúspěšná kulturní dimenze integrace, nemá primární vliv na návratovou migraci českých Romů z Velké Británie, ale velmi výrazně ovlivňuje jejich úspěšnost v socio-ekonomické dimenzi integrace, která je v otázce návratové migrace již rozhodující. Neúspěšnost kulturní dimenze integrace v případě českých Romů nemá přímý vliv na jejich návratovou migraci do Česka, ale lze ji spíše brát jako její spouštěč. Je však důležité brát zřetel na sílu rodinných nebo dalších vazeb, které čeští Romové mohou mít ve Velké Británii a mohou tak ovlivňovat rozhodnutí o návratu.

V případě několika informantů a jejich rodin byla prokázána výrazná souvislost mezi migračními sítěmi rodinného charakteru a jejich návratovou migrací z Velké Británie do Česka. Rodinné vazby českých Romů mezi Velkou Británií a Českou republikou mají výraznou roli již během emigrace českých Romů do Velké Británie, neboť usazení rodinní příslušníci poskytují nově

příchozím sociální kapitál a to formou zajišťování ekonomických příležitostí. Rodinné vazby tak nově příchozí rodiny českých Romů podporují v ekonomické integraci. Podpory se nově příchozím také dostává z hlediska bydlení, kdy nově příchozí rodiny bydlí u rodiny, která je již v britské společnosti usazená a také z hlediska emoční podpory. V důsledku toho dochází u těchto rodin českých Romů ke snižování nákladů a rizik spojených s migrací ve Velké Británii. Tyto nově příchozí rodiny českých Romů udržují po celou dobu svého pobytu ve Velké Británii úzké kontakty s rodinnými příslušníky, kteří se ještě nerozhodli migrovat a zůstávají v Česku. V rámci těchto migračních sítí dochází k udržování kontaktů jednak skrze komunikační technologie Skype či Facebook, dále skrze návštěvy rodinných příslušníků v Česku a zasílání finančních remitencí. Migrační sítě hrály také významnou roli během návratové migrace v případech Informantky 1, Informantky 4, Informantky 5, Informanta 6, Informanta 9 a Informanta 10. V případě Informantky 1 se jako motiv vedoucí k návratové migraci její rodiny prokázal „návrat za domovem“ a v ostatních případech se staly motivem „rodinné důvody“. Integrace rodin těchto českých Romů ve Velké Británii byla velmi úspěšná. Z hlediska socio-ekonomické dimenze integrace, rodiny informantů získávaly zaměstnání na základě zmíněných rodinných vazeb, které již měly ve Velké Británii vytvořené. Přestože jejich zaměstnání měla charakter níže kvalifikovaných pracovních pozic a s nízkými nároky na jazykové dovednosti, dokázaly pro sebe zajistit stabilní finanční příjem. Děti informantů se velmi dobře integrovaly do vzdělávacího systému britské společnosti. V některých případech docházelo k využívání nástrojů sociálního zabezpečení formou využívání finančních podpor. Rodiny informantů se během své migrační zkušenosti nesetkávaly s diskriminací ani rasismem, jak z hlediska pracovního prostředí, tak ani během hledání vlastního bydlení. Velmi často bydlely v rodinných a řadových domech v nesegregovaných oblastech. Také z hlediska kulturní dimenze byla jejich integrace poměrně úspěšná, a to i přesto, že většina informantů a jejich rodin neovládala plně anglický jazyk. Jejich jazykové dovednosti jim však umožňovaly dorozumět se jak v běžných situacích, tak v jejich zaměstnáních. Na základě výzkumu českých Romů v této diplomové práci lze tedy v důsledku zpochybnit myšlenku, že by sociální vazby, které čeští Romové ve Velké Británii udržují s rodinnými příslušníky z Česka, mohly být projevem jejich neschopnosti či neochoty integrovat se v britské společnosti. Naopak v jejich případě může probíhat úspěšná integrace ve Velké Británii a zároveň může docházet k udržování silných nadnárodních vazeb. Zároveň také nemůže být návratová migrace těchto zmíněných informantů plně vysvětlena neoklasickou ekonomickou migrační teorií, která návratovou migraci vnímá jako neúspěch migrace a ani migrační teorií NELM, která návratovou migraci vnímá jako výsledek úspěšné migrace. V případě rodin českých Romů, které se úspěšně integrovaly v britské společnosti, měly zásadní vliv na jejich rozhodnutí o návratové migraci do Česka jejich nadnárodní sociální vazby.

5. Diskuze, limity a potenciální nové směry výzkumu

Na počátku této práce byly stanoveny tři hlavní cíle výzkumu. Prvním z nich je prohloubení dosavadních poznatků o integraci rodin českých Romů, kteří žijí ve Velké Británii. Snahou je tedy objasnit, jakým způsobem a v jakých dimenzích dochází k jejich integraci v britské společnosti. Druhým hlavním cílem je identifikování hlavních motivů vedoucích k jejich návratové migraci z Velké Británie do České republiky. Dále se také tato práce snaží zhodnotit, jaký vliv má integrace českých Romů v britské společnosti na tuto jejich návratovou migraci. V této diplomové práci je nutné brát zřetel na několik faktorů. Jedním z nich je, že cílovou skupinou jsou čeští Romové ve smyslu, že tyto rodiny Romů dlouhodobě pobývají na území Česka. Výzkum se ze subetnického hlediska zaměřuje výhradně na slovenské Romy, tedy *servike Roma*. Další faktorem je, že tato práce je postavená na kvalitativním přístupu metodou případové studie zaměřené na Velkou Británii. V důsledku těchto zmíněných faktorů nemohou výsledky výzkumu v této diplomové práci pokrývat celou realitu všech Romů, kteří žijí v Česku. Výsledky výzkumu tedy také nemohou být vztahovány na ostatní subetnické skupiny Romů v Česku například olašské Romy, moravské Romy či Sinty. Tyto ostatní subetnické skupiny Romů mají svá vlastní specifika, a proto je nutné zvolit jiný přístup k jejich výzkumu. Dalším rizikem výzkumu v této diplomové práci, může být považováno rozprostření informantů v Česku, se kterými byly realizovány polostrukturované rozhovory. Vzorek výzkumu je tvořen informanty převážně z Libereckého kraje, dva rozhovory byly uskutečněny v Praze a jeden ve městě Šluknov. Výběr měst a tedy i informantů v tomto výzkumu je zdůvodněn neformálními vztahy výzkumníka se zprostředkovateli kontaktů na informanty. Nelze s jistotou předpokládat, že by v případě jiného rozložení informantů v Česku bylo dosaženo stejných výsledků výzkumu.

Přestože byla místa, kde se uskutečňovaly polostrukturované rozhovory s informanty, volena tak, aby se během rozhovorů všichni informanti cítili bezpečně a komfortně, mohlo docházet během rozhovorů ke ztrátě kvality poskytnutých informací vlivem stresu nebo ostychu. Na informanty také mohlo negativně působit samotné nahrávání celého rozhovoru na diktafon. Negativní vliv na kvalitu poskytnutých informací mohla také mít existence výrazného časového odstupu, který vznikl v důsledku toho, že některé migrace do Velké Británie byly uskutečňovány od roku 2010. Je tedy možné, že mohlo u informantů dojít ke ztrátě některých důležitých faktů a informací. Je také možné, že během uplynulé doby mohlo dojít ke změně celkového vnímání jejich migrační zkušenosti. V rámci výzkumu v této práci lze vnímat jako riziko postavení informantů v rámci jejich rodin. Vzorek výzkumu v této práci je také tvořen dvěma velmi mladými informantkami, jejichž role v migrujících rodinách mohou být marginalizované, jejich vliv

na rozhodování o migrování rodin nemusí být zásadní a v důsledku toho také jejich výpovědi jako informantů mohou být tímto faktem ovlivněné.

Informanti tvořící vzorek výzkumu v této práci byli získáni prostřednictvím neformálních vztahů s mezi výzkumníkem a zaměstnanci městských úřadů a státních institucí, především terénními sociálními pracovníky. Zpočátku tito zaměstnanci městských úřadů oslovovali potenciální informanty s žádostí o rozhovor a zapojení se do výzkumu, a to přímo osobně v místě bydliště potenciálního informanta nebo formou telefonického kontaktu. I přes tuto efektivní metodu vyhledávání potencionálních informantů, kteří splňují všechna potřebná kritéria pro výzkum v této práci, se realizace výzkumu potýkala s řadou problémů. Samotné vyhledávání potencionálních informantů přinášelo mnoho překážek, neboť řada oslovených městských úřadů a státních institucí neprojevila zájem o podílení se na výzkumu v této diplomové práci nebo neměla dostatečné informace o životních situacích a podmínkách romských rodin žijících v jejich městech a obcích. Tento fakt se samozřejmě také projevil na již zmíněném rozložení informantů ve vzorku výzkumu v této práci. Problémem byla také samotná motivace rodin Romů zapojit se do tohoto výzkumu. Řada rodin českých Romů projevovala obavy o samotné zapojení se do výzkumu i přes přislíbenou anonymitu jejich osob v této práci.

Další výzkum, který by relevantně navazoval na současné výsledky výzkumu v této diplomové práci, může být rozšířen o řadu dalších oblasti výzkumu zabývajících se migrací a integrací Romů. Současný výzkum v této práci se zabýval primárně integrací českých Romů ve Velké Británii, dále jejich návratovou migrací z Velké Británie do Česka a hodnocením vlivu integrace na jejich návratovou migraci. Jednou z možných variant rozšíření stávajícího výzkumu v této práci může být výzkum integrace rodin českých Romů před jejich samotnou migrací do Velké Británie a po jejich návratu z Velké Británie do Česka. Prohloubeny mohou tedy být nové poznatky o integraci českých Romů v české společnosti, resp. může být zjištěno v jakých dimenzích a jakým způsobem dochází či nedochází k jejich integraci v Česku a především zda došlo vlivem migrační zkušenosti k pozitivní či negativní změně v jejich integraci. Další možnou variantou rozšíření stávajícího výzkumu v této práci může být výzkum integrace v britské společnosti a návratové migrace z Velké Británie jiné subetnické skupiny Romů v Česku, například olašských Romů a následná komparace výsledků se skupinou subetnicky slovenských Romů. Rozšíření výzkumu v této práci může být také směřován na výzkum subetnicky slovenských Romů, emigrujících z Česka do Kanady, neboť Kanada pro české Romy představuje jednu z nejčastějších cílových zemí jejich migrací.

Další výzkum, navazující na současný stav výzkumu v této diplomové práci, by mohl být rozvinut o oblast zkoumající přínos migrační zkušenosti ve Velké Británii pro české Romy, kteří se vrátili zpět do Česka. Dle výpovědi Informanta 9, v případě českých Romů, jejichž životní úroveň byla v Česku velmi nízká, jejich celkový proces integrace v Česku byl neúspěšný, může migrační zkušenost ve Velké Británii představovat významný přínos. Neboť pokud v případě těchto českých Romů je celkový proces integrace úspěšný, ale přesto dojde k jejich návratové migraci do Česka, je pravděpodobné, že nebudou chtít opět snížit svou životní úroveň, na kterou byli ve Velké Británii přizpůsobení. Je tedy možné, že úspěšná integrace v britské společnosti a celkově úspěšná migrační zkušenost může pro české Romy představovat pozitivní vliv na jejich následující reintegraci v Česku.

„Ještě mě napadá jedna věc, souvisí to s tím soužitím Romů v té společnosti, že vlastně když tady ten Rom žije v nějaký sociálně vyloučený lokalitě, nebo nějakém vyloučeném domě, kde vlastně se ten byt nebo barák hroutí na hlavu pomalu, ten Rom nemá práci, nemá ošacení třeba a šel do té Anglie a naučil se tam nějakému standardu, a dneska pak žije na nějaké své životní úrovni v Česku, protože se to naučil v té Anglii. Mám třeba známé, kteří žili v obrovské bídě, v hrozném prostředí, a když se pak vrátili z Anglie domů, tak do toho nepadli už. Už žijou na jiné úrovni. Ten svůj standard, který měli v Anglii, tak si přinesli i sem do Čech a toho se drží. Většinou by jim to taky nedovolily i jejich děti. Hlavně se taky naučili, nějaký finanční gramotnosti. Naučili se, že si můžou koupit to, co si můžou dovolit a nepůjdou si půjčit někam peníze. Naučili se tam šetřit třeba.“ Informant 9

6. Závěr

Cílem této diplomové práce bylo prohloubení dosavadních poznatků o integraci českých, resp. subetnicky slovenských Romů žijících ve Velké Británii v kontextu jejich migrací a identifikování hlavních motivů vedoucích k jejich emigraci z Velké Británie zpět do České republiky. Dalším cílem také bylo zhodnocení vlivu integrace českých Romů v britské společnosti na jejich návratovou migraci do České republiky. Na základě zkoumání těchto tří velmi úzce souvisejících oblastí výzkumu s výraznou absencí dosavadních poznatků byl výzkumný přístup a metody zvoleny tak, aby odpovídaly potřebám výzkumu v této diplomové práci. Vzhledem k tomu, že cílem je poodkrýt a hlouběji prozkoumat danou problematiku, byl v této práci zvolen kvalitativní přístup výzkumu. Jedná se o případovou studii s konkrétním zaměřením na Velkou Británii. Výběr Velké Británie je opodstatněn tím, že je rodinami českých Romů tato země již od 90. let 20. století jednou z nejvyhledávanějších a dle odhadů žije v současnosti ve Velké Británii až 300 tisíc imigrantů romského původu z celé Evropy. Všechna data, která byla získána prostřednictvím metody polostrukturovaných rozhovorů, byla analyzována induktivní analýzou se záměrem objevení zákonitostí a souvislostí mezi výpověďmi všech deseti informantů. Induktivní analýza spočívá v odvození obecného pravidla na základě pravidelnosti určité události (Hendl 2005). Cílem výzkumu proto nebylo pokrytí celé reality Romů v Česku.

Přestože se již řada uskutečněných výzkumů zabývala emigracemi Romů z České republiky, byl pro výzkum v této diplomové práci nezbytností zabývat se touto výzkumnou oblastí vzhledem k úzké souvislosti mezi motivy emigrace českých Romů z Česka a jejich následnou integrací v britské společnosti a poté i návratovou migrací zpět do České republiky. Na základě vlastní analýzy dat lze odpovědět na výzkumnou otázku: *Jaké jsou hlavní motivy emigrace českých Romů z České republiky do Velké Británie?* Analýza prokázala, že rodiny českých Romů byly k emigraci z Česka vedeny socio-ekonomickými „pull“ motivy představující celkové zlepšení jejich životní úrovně nebo také výrazně lepší pracovní příležitosti ve Velké Británii. Tyto lepší ekonomické příležitosti byly zprostředkovávány vazbami s rodinnými příslušníky, kteří již byli v britské společnosti usazeni. Výrazným „pull“ motivem emigrace v této práci byl prokázán příchod za rodinou. K emigracím českých Romů docházelo jak u nukleárních rodin, tedy k emigraci rodičů a dětí, tak i k řetězové rodinné migraci. V případě, že u nukleární romské rodiny došlo k emigraci všech ostatních členů rodiny, stávali se pro ni jejich rodinní příbuzní ve Velké Británii hlavním „pull“ motivem vedoucím také k emigraci. Diskriminace a rasismus v české společnosti nebo nepřátelské postoje české majoritní společnosti vůči českým Romům byly vyhodnoceny a představují kulturní „push“ motivy vedoucí k emigraci českých Romů do Velké Británie.

Vlastní analýza dat v této diplomové práci se také snažila odpovědět na další výzkumnou otázku: *Jakým způsobem a v jakých dimenzích dochází k integraci českých Romů ve Velké Británii?* K měření jejich integrace v britské společnosti, byl využit koncept Entzinger a Biezevelde (2003) obsahující socio-ekonomickou dimenzi, kulturní dimenzi, právní a politickou dimenzi a také postoj přijímací země. Vlivem migračních sítí, pracovních agentur, ale také i připraveností a zkušenostmi byli všichni členové rodin zaměstnáváni na pozicích s nízkými požadavky na kvalifikaci a jazykovou vybavenost. Společně s rychlým a úspěšným využíváním nástrojů sociálního zabezpečení byli čeští Romové schopni zajistit finanční prostředky pro své rodiny velmi rychle a efektivně. Dočasnost či sezónnost pozic získaných skrze pracovní agentury však vždy vedla k celkovému snížení finančních příjmů rodin a neschopnosti udržet životní úroveň rodin. V důsledku toho docházelo k návratové migraci. Pro výběr cílové lokality byly vždy rozhodující sociální vazby, které čeští Romové měli již předem vytvořené a které poskytovaly nově příchozím podporu z hlediska bydlení. Čeští Romové se v britské společnosti neselektovali s diskriminací či rasismem během zajišťování bydlení a ani zaměstnání. Nejčastěji bydleli v rodinných domech nebo řadových dvoupatrových domech, které se nenacházejí v segregovaných oblastech. Jednotlivé romské rodiny žily ve městech rozptýleně a nevytvářely specifické romské koncentrace. Z hlediska socio-ekonomické dimenze bylo tedy možné považovat integraci českých Romů v britské společnosti za velmi úspěšnou.

Výzkum prokazuje, že čeští Romové velmi dobře rozuměli britské společnosti. Nejvíce navazovali kontakty s Pákistánci a Poláky, a to jak ve svých zaměstnáních, tak také během nakupování v obchodech nebo v rámci sousedského soužití. Jako výrazné společenské rozdíly mezi českou a britskou majoritní společností vnímali čeští Romové ve Velké Británii toleranci ke své etnicitě a vyplácení týdenních mezd zaměstnavatelem a podpor státem. Toto primárně hodnotili velmi pozitivně. Rodiny českých Romů ve Velké Británii velmi respektovali britské normy a zákony a nedocházelo k jejich porušování. I přes všechny tyto projevy úspěšnosti nemohla být jejich kulturní dimenzi integrace v britské společnosti považována za plně úspěšnou. Jedním z důvodů je, že v případě českých Romů nedocházelo v britské společnosti ke smíšeným manželstvím a především nedocházelo k plnému osvojování anglického jazyka. Vliv jazykové bariéry byl snižován prostřednictvím sociálních vazeb, které měli nově příchozí ve Velké Británii již vytvořené. Nicméně vzhledem k tomu, že výzkum prokazuje velmi úspěšnou integraci v socio-ekonomické dimenzi, lze předpokládat, že jejich dovednosti anglického jazyka byly alespoň elementární a nebrání tak integraci v dalších dimenzích.

V britské společnosti jsou čeští Romové nejméně úspěšní v právní a politické dimenzi integrace, a to z několika důvodů. Rodiny českých Romů neusilují o udělení britského občanství, azylu či alternativního pobytového statusu, které by jim však ve Velké Británii mohly zajistit

mnohem více jistoty z hlediska pobytu a také neprojevují zájem o účast na politickém rozhodování Velké Británie. Z hlediska postoje Velké Británie nepocítují Romové žádným způsobem diskriminaci či rasismus, avšak jejich kontakty s Brity jsou omezené. Čeští Romové ve Velké Británii sympatizují primárně s příslušníky z Polska či Pákistánu. K navazování kontaktů s ostatními Romy dochází také velmi omezeně.

Návratové migrace českých Romů z Velké Británie do Česka jsou z akademického hlediska jednou z nejméně prozkoumaných oblastí. Proto bylo snahou v této diplomové práci odpovědět také na další výzkumnou otázku: *Jaké jsou hlavní motivy návratové migrace českých Romů z Velké Británie do České republiky?* Z výsledků výzkumu vyplývá, že návratová migrace českých Romů velmi úzce souvisí s jejich prvotními motivy imigrace a průběhem procesu integrace. V případě rodin českých Romů, jejichž návratové migrace mohou být vysvětleny jako výsledek neúspěšné migrace, souvisely jejich motivy návratové migrace s nezaměstnaností či špatnými pracovními podmínkami, resp. neúspěšnou ekonomickou integrací ve Velké Británii. V těchto případech se vždy jednalo o rodiny českých Romů, které byly zaměstnávány skrze pracovní agentury. Přestože tyto agentury zajišťují českým Romům zaměstnání velmi rychle, jde však o pozice s požadavky na nízkou kvalifikaci a jazykové dovednosti a s těmito pozicemi se často váže sezónnost či dočasnost. Motivem vedoucím k návratové migraci se v těchto případech českých Romů stává ztráta zaměstnání nebo velmi nepravidelný příjem financí způsobený tím, že pracovní agentury snižují množství nabízených prací. Tyto motivy mohou být ještě více umocněny v případech, kdy dojde k rozpadu romské rodiny.

Návratová migrace českých Romů z Velké Británie do Česka, jako výsledek jejich neúspěchu či selhání, mohla být kromě již zmíněné neúspěšné ekonomické integrace zapříčiněna neúspěšnou integrací také v jiných dimenzích. V rámci výzkumu v této práci byl také identifikován hlavní motiv vedoucí k návratové migraci do Česka a to jazyková bariéra mezi migrantem a majoritní společností. Rodiny českých Romů se vlivem jazykové bariéry nedokázaly přizpůsobit v britské společnosti, především nebyli schopni získat zaměstnání a zajistit tak dostatek finančních prostředků. Společně s rozpadem rodinných vazeb ve Velké Británii, tak řešily tuto vlastní krizi návratovou migrací do Česka.

V rámci výzkumu v této diplomové práci byla také prokázána velmi úzká souvislost mezi návratovou migrací českých Romů a jejich migračními sítěmi. Vytváření migračních sítí rodinného charakteru bylo pro rodiny českých Romů velmi charakteristickým rysem a tyto migrační sítě velmi výrazně ovlivňovaly jejich prvotní emigrace z Česka a následně také jejich úspěšnost integrace v britské společnosti. Výrazným „pull“ motivem se pro rodiny českých Romů stávaly ekonomické

příležitosti ve Velké Británii, které získávaly prostřednictvím rodinných vazeb, jež měly ve Velké Británii již vytvořené. Rodinní příslušníci, kteří byli již ve Velké Británii usazeni, pomáhali nově příchozím migrantům, resp. rodinám českých Romů v oblasti ekonomické integrace, kdy jim často zajišťovali zaměstnání. Podpory se nově příchozím také dostávalo v oblastech bydlení, kdy nově příchozí rodiny bydlely u rodiny, která byla již v britské společnosti usazená. Romové ve Velké Británii udržovali velmi úzké vazby s rodinnými příslušníky z Česka prostřednictvím pravidelných kontaktů skrze moderní technologie jako je Skype či Facebook a také prostřednictvím pravidelných návštěv za těmito příslušníky v Česku. Také zasílání finančních remitencí rodinám žijícím v Česku není pro české Romy ničím neobvyklým. K jejich zasílání však nedocházelo v pravidelných intervalech. Spíše se jednalo o výjimečné nebo nepravidelné zasílání financí, prostřednictvím kterých čeští Romové podporovali rodinné příslušníky, kteří žili v Česku. Rodinné vazby mezi romskými migranty a jejich rodinnými příslušníky v Česku měly velmi výrazný vliv na jejich návratovou migraci do Česka. V rámci této kategorie návratové migrace, souvisely motivy s návratem do Česka jako svého domova, či postaráním se o rodinu v Česku.

V této práci bylo na základě výzkumu zjištěno, že se u rodin českých Romů ve Velké Británii specificky projevují známky transnacionalismu, resp. chovají se transnacionálně, ale pouze v rámci svých rodin. Rodiny českých Romů, které žijí v britské společnosti udržují úzké kontakty s rodinnými příslušníky z Česka, jejich navštěvování také není ničím neobvyklým, avšak dochází k nim velmi omezeně. K zasílání finančních remitencí rodinným příslušníkům v Česku docházelo v nepravidelných a výjimečných případech. Přestože informanti vykazují známky transnacionálního chování, jejich návratové migrace nelze brát jako součást širších transnacionálních vztahů, neboť jejich návraty nesouvisely s udržováním transnacionálních vazeb na rodinné úrovni, s udržováním ekonomických vazeb například formou splácení finančních prostředků nebo financování potencionálních migrantů v Česku.

Na základě výzkumu v této diplomové práci lze potvrdit souvislost mezi integrací českých Romů ve Velké Británii a jejich návratovou migrací do České republiky a může být tak zodpovězena výzkumná otázka: *Jaký vliv má integrace v britské společnosti na jejich návratovou migraci z Velké Británie do České republiky?* V případě rodin českých Romů, pro které návratová migrace představovala výsledek jejich neúspěšné migrační zkušenosti ve Velké Británii, byly jako hlavní motivy návratové migrace identifikovány především: ztráta zaměstnání či špatné pracovní podmínky. Neúspěšné zapojení se migrantů do pracovního trhu v majoritní společnosti je dle Entzinger a Biezevelde (2003) jednou ze subdimenzí celkové socio-ekonomické dimenze integrace. Tyto rodiny však z hlediska dalších subdimenzí socio-ekonomické dimenze integrace byly velmi úspěšné, a to z hlediska bydlení nebo využívání nástrojů sociálního zabezpečení.

K úspěšné integraci docházelo také z hlediska kulturní dimenze integrace, a to i přesto, že rodinní příslušníci neovládali plynule anglický jazyk. Během svých pobytů ve Velké Británii zmíněné rodiny také udržovaly silné vazby s rodinnými příslušníky, žijícími v Česku prostřednictvím častých a pravidelných kontaktů, návštěv nebo prostřednictvím zasíláním finančních prostředků. V jejich případě nemohl být předpokládán negativní, nepřímý vztah mezi integrací českých Romů v britské společnosti a jejich nadnárodními vazbami s Českou republikou. Udržování a rozvíjení vazeb s Českou republikou v případě těchto rodin během pobytů ve Velké Británii nemohlo být považováno za projev neschopnosti či neochoty integrovat se v britské společnosti. Naopak jejich integrace byla značně úspěšná. Návratová migrace těchto zmíněných rodin českých Romů však byla ovlivněna primárně částečným neúspěchem socio-ekonomické integrace v britské společnosti, tedy ztrátou zaměstnání a tedy i v důsledku toho snížením finančních příjmů, které rodinám zajišťovaly dostatečnou životní úroveň ve Velké Británii. Závěry z omezeného výzkumného vzorku informantů naznačují, že přestože mohou být čeští Romové ve Velké Británii celkově úspěšně integrováni v britské společnosti, v případě ztráty zaměstnání či špatných pracovních podmínek mohou často řešit svoji vlastní ekonomickou krizi rodiny návratovou migrací z Velké Británie do Česka.

Dle Entzinger a Biezevelde (2003) je osvojení si jazyka přijímací společnosti součástí kulturní integrace. V případě že rodina českých Romů nedojde k ovládnutí anglického jazyka alespoň na elementární úrovni, nebyla její integrace z hlediska kulturní dimenze úspěšná. Důsledkem toho může být nezískání zaměstnání ve Velké Británii a tedy i snížení finančních příjmů pro celou rodinu a také nevyužívání nástrojů sociálního zabezpečení. Výchozí podmínkou tak může být získávání finančních prostředků nelegálním způsobem, které však ještě více umocňuje neúspěšnost kulturní integrace, neboť páchaní trestné činnosti je znamením nerespektování norem a pravidel britské společnosti. Neznalost anglického jazyka, tedy neúspěšná kulturní dimenze integrace, neměla primární vliv na návratovou migraci českých Romů z Velké Británie, ale velmi výrazně ovlivňuje jejich úspěšnost v socio-ekonomické dimenzi integrace, která je v otázce návratové migrace již rozhodující. Neúspěšnost kulturní dimenze integrace v případě českých Romů neměla přímý vliv na jejich návratovou migraci do Česka, ale lze ji spíše brát jako její spouštěč. Je však důležité vzít do úvahy sílu rodinných nebo dalších vazeb, které čeští Romové mohou mít ve Velké Británii a mohou tak ovlivňovat rozhodnutí o návratu.

Na základě výzkumu v této práci lze zpochybnit myšlenku či možné tvrzení, že by sociální vazby, které čeští Romové ve Velké Británii udržují s rodinnými příslušníky z Česka, mohly být projevem jejich neschopnosti či neochoty integrovat se v britské společnosti. Naopak, řada rodin českých Romů v této diplomové práci byla v rámci své celkové integrace ve Velké Británii velmi

úspěšná a zároveň udržovala mnoho silných nadnárodních vazeb s rodinnými příslušníky z Česka. Návratové migrace těchto velmi dobře integrovaných rodin českých Romů byly primárně motivovány rodinnými důvody a zároveň v jejich rozhodnutí o návratu měly zásadní roli nadnárodní sociální vazby. Návratové migrace rodin českých Romů jsou primárně ovlivněny jejich nadnárodními sociálními vazbami rodinného charakteru spíše než úspěšnost jejich integrace v britské společnosti.

7. Seznam použité literatury a zdroje

- BATTISTELLA, G. (2018): Return Migration: A Conceptual and Policy Framework. Scalabrini Migration Center. http://cmsny.org/publications/2018sm-sc-return-migration/#_ftn5
- BAUM, D., GOJOVÁ, A. (2014): Výzkumné metody v sociální práci. Ostravská univerzita v Ostravě. Fakulta sociálních studií. Ostrava. ISBN 978-80-7464-390-3.
- BENÍŠEK, M. (2006): Indický původ Romů v díle M. Hübschmannové. Romano džaniben 13. 77-88.
- BENÍŠEK, M. (2006): Ke kořenům slova ROM. Romano džaniben 13. 9-28.
- BERRY, J. W. (1992): Acculturation and Adaptation in a New Society. International Migration. Vol 30, Special Issue: Migration and Health in the 1990s.
- BOSSWICK, W., HACKMANN, F. (2006): Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- BOSWELL, CH. (2003). European Migration Policies in Flux. Changing Patterns of Inclusion and Exclusion. Oxford: Blackwell Publishing for The Royal Institute of International Affairs, 2003. ISBN 1405102969.
- BOENKERK, F. (1974): The Sociology of Return Migration: A Bibliographic Essay. ISBN-13: 978-90-247-1708-8
- BROWN, P., SCULLION, L., MARTIN, P. (2013): Migrant Roma in the United Kingdom. Population size and experiences of local authorities and partners. University of Salford. https://www.salford.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0003/1155666/Migrant_Roma_in_the_UK_final_report_October_2013.pdf
- BURYÁNEK, J. (2002): Interkulturní vzdělávání. Člověk v tísní – společnost při ČT, o.p.s. Praha.
- CASSARINO, J. P. (2004) Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited. In Managing Migration and Diversity in the Asia Pacific Region and Europe. International Journal on Multicultural Societies, 6 (2): 253-279. <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001385/138592E.pdf>
- COLEMAN, J., (1988): Social Capital in the creation of Human Capital. American Journal of Sociology, 94: s 95-120.

- CZAIKA, M., DE HAAS, H. (2012): The Role of Internal and International Relative Deprivation in Global Migration. *Oxford Development Studies*, 40 (4): 423-442, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13600818.2012.728581?needAccess=true>
- DE HAAS, H., FOKKEMA, T. (2011): The Effects of Integration and Transnational Ties on International Return Migration Intentions. *Demographic Research* 25(24): 755-782 <https://www.demographic-research.org/volumes/vol25/24/25-24.pdf>
- DE HAAS, H. (2010): The Internal Dynamics of Migration Processes: A Theoretical Inquiry', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10): 1587-1617.
- DOBRUSKÁ, P. (2018) The mobility of Roma from a Slovak Village and its influence on Local Communities. In Hornstein Tomic, Caroline – SchollSchneider, Sarah – Pichler, Robert (eds.): *Remigration to post-socialist Europe: Hopes and realities of return*. Berlin: LIT Verlag. [v tisku]
- DOOMERNIK, J. (1998): The Effectiveness of Integration Policies Towards Immigrants and Their Descendants in France, Germany and the Netherlands. International Labour Organization. [online] [cit. 7. 5. 2018] http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/migrant/documents/publication/wcms_201974.pdf
- DRBOHLAV, D., ČERNÍK, J., DZŮROVÁ, D. (2005): Country Report on Germany. In IOM, *Dimension of Integration: Migrant Youth in Central European Countries (European Commission Project)*, IOM, Viena, s. 51 – 99.
- DRBOHLAV, D., RÁKOCZYOVÁ M. (2012): *Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe. Final Country Report Czech Republic*
- DRBOHLAV, D. (2001): Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In ŠÍŠKOVÁ, Tatjana eds. *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál. ISBN 80-7178- 648-9.
- DRBOHLAV, D. (2011): Imigrace a Integrace cizinců v Česku: několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše. *Geografie – Sborník České geografické společnosti*. roč. 116 (4).
- ECRE (2005): *The Way Forward. Europe's Role in the Global Refugee Protection System. Towards the Integration of Refugees in Europe*. Červen 2005. https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/07/ECRE-The-Way-Forward-Towards-the-Integration-of-Refugees-in-Europe_July-2005.pdf

ENTZINGER, H., BIEZEVELD, R. (2003): Benchmarking in Immigrant Integration. European Research Centre on Migration and Ethnic Relations (ERCOMER). Faculty of Social Sciences, Erasmus University Rotterdam.

EURODIACONIA (2014): Programové prohlášení Sociální začleňování Romů.
https://eurodiaconia.org/wordpress/wp-content/uploads/2015/08/2014-pp-on-roma-inclusion_czech.pdf

EUROPEAN COMMISSION (2004): The Situation Of Roma In An Enlarged European Union. Belgium. ISBN 92-894-8186-2

FAVELL, A. (2003): Integration Nations: The Nation-State and Research on Immigrants in Western Europe, The Multicultural Change. In Comparative Social Research, 2003, 22: 13-42.

FRA (2009): The situation of Roma EU citizens moving to and settling in other EU Member States. Belgium. ISBN-13: 978-92-9192-466-0

FRANET (2012): United Kingdom. National Focal Point. Social Thematic Study. The Situation of Roma. Human Rights Law Centre, University of Nottingham.
<http://fra.europa.eu/en/country-data/2013/country-thematic-studies-situation-roma>

FREMLOVÁ, L. (2011): From Segregation to Inclusion: Roma Pupils in the United Kingdom A Pilot Research Project.
http://equality.uk.com/Education_files/From%20segregation%20to%20integration_1.pdf

FREMLOVÁ, L. et al. (2009) The movement of Roma from new EU Member States. A mapping survey of A2 and A8 Roma in England. Patterns of settlement and current situation of the new Roma communities. A report prepared for DCSF, European Dialogue.

GRILL, J. (2013): Roma Asylum Migrations from the Czech Republic to Canada and Back: A Case Study of Roma Migratory Network from Bombarý In Vidra, Z. (ed.), 2013. Roma Migration to and from Canada: The Czech, Hungarian and Slovak Case. Center for Policy Studies, Central European University: Budapest.

HECKMANN, F. (1999): Integration Policies in Europe: National Differences or Convergence? Efms Paper, 33: 19 s.

HENDL, J. (2005): Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. Portál, Praha.

HIRT, T. a kol. (2012): Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie. Západočeská univerzita v Plzni. ISBN 978-80-261-0122-2

HORVÁTHOVÁ, J. (2002): Kapitoly z dějin Romů. Společenství Romů na Moravě a Muzeum romské kultury v nakladatelství Lidové noviny, Praha, 84 s. ISBN 807106615X.

HOUDEK, L. (2009): Dlouhá cesta k dómům. Romea.
<http://www.romea.cz/cz/zpravy/dlouha-cesta-k-domum>

HÜBCHMANNOVÁ, M. (2002): Origin of Roma. Rombase.
<http://rombase.uni-graz.at/cd/data/hist/origin/data/origin.en.pdf>

HÜBCHMANNOVÁ, M. (1998): Šaj pes dovakeras můžeme se domluvit. Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc. ISBN 80-7067-905-0

IOM (International Organization of Migration) (2004): Glossary on Migration. Switzerland.
http://www.iomvienna.at/sites/default/files/IML_1_EN.pdf

IOM (International Organization for Migration) (2010): International Dialogue on Migration. Managing Return Migration. Switzerland. <https://publications.iom.int/system/files/pdf/idm14.pdf>

IOM (International Organization of Migration) (2017): World Migration Report 2018. Switzerland. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf

IPPR (Institute for Public Policy Research) (2016): Roma Communities & Brexit – Integrating & Empowering Roma in the UK. London.
https://www.ippr.org/files/publications/pdf/Roma-communities-and-Brexit_Oct2016.pdf

JANDOUREK, J. (2012): Slovník sociologických pojmů, 610 hesel. Grada Publishing a. s. ISBN 978-80-247-3679-2

JANSKÁ, E. (2008): Menšiny v pojmech. Geografické rozhledy, 17 (4), 17.
<https://www.geograficke-rozhledy.cz/archiv/clanek/781/pdf>

JANSKÁ, E. (2016): Zahraniční migranti v Česku: Geografické a společenské aspekty hodnocení integrace. Habilitační práce. Univerzita Karlova. Praha.

JAKOUBEK, M. (2004): Romové – konec nejednotného mýtu. Socioklub. Praha.
<http://www.ncss.cz/files/jakoubekdef-times.pdf>

KALIBOVÁ, K. (2008): Kolik Romů žije v Česku? Geografické rozhledy, (17)4, 8-9.

KAŠPÁRKOVÁ, I (2014): Politika romství romská – politika. Masarykova univerzita. Brno. ISBN 978-80-210-6874-2

KING, R. (2000). Generalizations From the History of Return Migration In Ghosh, B.: Return migration: Journey of Hope or Despair, 7-55. Geneva. ISBN 9290680962

KOSTLÁN, F. (2016): Anketa: Britští Romové mají po brexitu obavy o svůj osud. ROMEA.
<http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/anketa-britsti-romove-maji-po-brexitu-obavy-o-svuj-osud>

KUNUROGLU, F., VIJVER, F., YAGMUR, K. (2016): Return Migration. Online Readings in Psychology and Culture 8(2).
<https://doi.org/10.9707/2307-0919.1143>

KUSCHMINDER, K. (2017): Reintegration Strategies. Conceptualizing How Return Migrants Reintegrate. Italy. ISBN 978-3-319-55740-3

MARUSHIAKOVA, E., POPOV, V. (2017): Current Trends in The Social-economic Integration of Gypsy Migrants in The European Union. RUDN Journal of Economics, 25 (1).

MORAVEC, Š. (2006): Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací In: Hirt, T. a M. Jakoubek: Romové v osidlech sociálního vyloučení. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o. Plzeň. ISBN 80-86898-76-8

OLECKÁ, I., IVANOVÁ K.: Případová studie jako výzkumná metoda ve vědách o člověku. Case study as a research method in human science. 62-65.
<http://web.ftvs.cuni.cz/hendl/metodologie/pdfwww/oleckacasestudyclanek.pdf>

ORT, J., DOBRUSKÁ, P. (2018): Kontinuity a diskontinuity v transnacionálním sociálním poli na příkladu margovanských Romů. Český lid 105, 131–157.

PORTES, A., GUARNIZO, L., LANDOL, P. (1999): The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field. Ethnic and Racial Studies, 22(2): 217-237.

PRŮCHA, J. (2004): Interkulturní psychologie: sociologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. 1 vyd. Praha: Portál, 2004, 200 s. ISBN 80-7178-8856.

SCULLION, L., MORRIS, G. (2009): Migrant workers in Liverpool: A study of A8 and A2 nationals. University of Salford.
<http://usir.salford.ac.uk/9263/>

SEKYT V. (2004): Romské tradice a jejich konfrontace se současností (Romství jako znevýhodňující faktor) In Jakoubek, M. a T. Hirt: Romové: kulturologické etudy. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o. Plzeň. ISBN 80-86473-83-X

SCHUSTER, M. (2013): Pravlast Romů je v Indii. Dokládá to jazyk, řemesla i sociální struktura. National Geographic Česko.

<http://www.national-geographic.cz/romove-znami-i-neznami/pravlast-romu-je-v-indii-doklada-to-jazyk-remesla-i-socialni-struktura.html>

SIHMA (Scalabrini Institute for Human Mobility in Africa)(2015): Return Migration Literature Review. <http://sihma.org.za/wp-content/uploads/2014/06/SIHMA-Return-Migration-Literature-100615.pdf>

SIROVÁTKA (2003): Exkluze Romů na trhu práce a šance na jejich inkluzi. Fakulta sociálních MU v Brně. Sborník prací fakulty Sociálních studií brněnské univerzity. 10.

<http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080305104512.pdf>

SLDB (2011): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 26. 3. 2011. Český statistický úřad, Praha (cit. 02. 02. 2018).

ŠEVČÍKOVÁ, S. (2013): Romipen a rodina jako konstrukty pro sebepojetí Romů v romských pohádkách v dialogu s majoritní společností. Pedagogika 1. 70-86.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. a kol. (2007): Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha, Portál, 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0

TEPPEROVÁ, J., KLAZAR K. (2012): Vliv sociálních systémů a jejich koordinace na ekonomickou migraci. Vysoká škola ekonomická v Praze. Politická ekonomie 4. 505-522.

TONGCA, C. (2007): Purposive Sampling as a Tool for Informant Selection. Ethnobotany Research and applications. 147-158

Úřad vlády České republiky (2017): Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2016. Praha.

https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2016_1.pdf

Úřad vlády České republiky (2009): Romská populace a zdraví Česká republika – národní zpráva 2009. http://www.gitanos.org/european_programmes/health/czech_republic/index.html

UHEREK, Z. (2003): Společenská integrace migračních skupin – základní pojmy a problémové okruhy.

http://aa.ecn.cz/img_upload/f76c21488a048c95bc0a5f12dece153/Microsoft_Word___Uherek_soc.int.pdf

UHEREK, Z. (2007): Romské migrace ze Slovenska v kontextu evropských migračních trendů. Sociologický časopis 04: 747-774.

UHEREK, Z., WEINEROVÁ, R. (2003): Interpretace terénního šetření Společnosti Člověk v tísní - společnosti při České televizi, o.p.s. v rámci projektu Analýzy soudobé migrace a usazování příslušníků romských komunit ze Slovenské republiky na území České republiky. Rada vlády pro záležitosti romské menšiny. Vláda České republiky.

<https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=5751>

UN (United Nations) (2017): International Migration Report: Highlights. Department of Economic and Social Affairs. New York.

http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf

UNSD (1998): Recommendations on Statistics of International Migration. Revision 1, United Nations, New York.

VERTOVEC, S., (1999): Conceiving and Researching Transnationalism. Ethnic and Racial Studies 22(2). <http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/conceiving.PDF>

VIDRA, Z. (2013): Roma Migration to and from Canada: The Czech, Hungarian and Slovak Case. Center for Policy Studies, Central European University: Budapest.

http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/cps-book-roma-migration-2013.pdf

Vláda České republiky (2018): Co je to „brexit“?. <https://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/brexit/casto-kladene-dotazy-167933/>

WAHBA, J. (2015): Who benefits from returning migration to developing countries? Despite returnees being a potential resource, not all developing countries benefit from their return. IZA World of Labor.

<https://wol.iza.org/uploads/articles/123/pdfs/who-benefits-from-return-migration-to-developing-countries.pdf?v=1>

WOLF, R., TUDOSE M. (2005): Country Report on Germany. In IOM, Dimension of Integration: Migrant Youth in Central European Countries (European Commission Project), IOM, Viena, s. 101 – 146.